د موضوعاتو فهرست

سرلیک **مخونه**

لومړی لوست – د تفسیر د علم مفهوم او ارزښت: ۱
دویم لوست – د فاتحې سورت تفسیر ۵
دریم لوست – په علم او قلم سره د وحي پیل ۱۰
څلورم لوست – د اخلاص سورت تفسیر ۱۵
پنځم لوست – یوازې الله ﷻ په هر څه واکمن او پیداکوونکی دی ۱۸
شپږم لوست – د الله تعالی ﷻ غوره نومونه ۲۳
اووم لوست – انسان عبث او بې فایدې نه دی پیدا شوی ۲۸
اتم لوست – انسان د الهي نعمتونو په سیوري کې ۳۲
نهم لوست – د الله ﷻ په لوري بلنه ۳۶
لسم لوست – ایمان او نیک عمل ۴۰
یوولسم لوست – امانت او په اسلام کې د هغه ارزښت ۴۳
دو لسم لوست – د وینا او کړنې یووالی ۴۸
دیارلسم لوست – د الله ﷻ له ذکر څخه د سرغړونې پایله ۵۲
څوارلسم لوست – نیکي څه شی ده؟ ۵۵
پنځلسم لوست – په اسلام کې د سولې ارزښت ۵۹
شپاړسم لوست – د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (لومړی برخه) ۶۳
اووه لسم لوست – د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (دویمه برخه) ۶۸
اته لسم لوست – له بدګمانۍ، غیبت او عیب پلټلو څخه ځان ژغورل ۷۲
نولسم لوست – کورونو ته د ننوتلو آداب ۷۶
شلم لوست – د شرابو او قمار وهلو حراموالی ۸۰
یوویشتم لوست – په عدل او احسان امر کول ۸۴
دوه ویشتم لوست – د مور او پلار حقوق ۸۷
درویشتم لوست – د خپلوانو، مسکینانو او مسافرانو حقوق ۹۱
څلور ویشتم لوست – په معاملاتو کې عدالت او مسؤولیت ۹۵

لومړی لوست

د تفسیر د علم مفهوم او ارزښت

د تفسیر تعریف

تفسیر په لغت کې بیانولو، څرګندولو او د معنا ظاهرولو ته وایي.

د مفسرینو په اصطلاح کې: تفسیر داسې یو علم دی چې د هغه په واسطه د قرآن کریم د الفاظو معناوې، حکمونه او حکمتونه پېژندل کېږي.

د تفسیر د علم تاریخ

د قرآن کریم تفسیر یو له هغو مهمو او غوره شرعي علومو څخه دی چې دنده یې د قرآن کریم ښوونه او د انسان له توان سره سم د هغه د معنا، احکامو او حکمتونو بیانول دي.

د تفسیر علم د اسلام له لومړي پرېاو څخه پیل شوی او رسول الله صلی الله علیه وسلم د قرآن کریم لومړنی مفسر و چې له اړتیا سره سم یې صحابه وو ته د قرآن کریم زیات آیتونه تفسیر کړي دي.

د صحابه کرامو په دور کې د تفسیر علم پراختیا وموندله او د دوی له منځه څلور خلیفه ګان، عبدالله بن عباس، عبدالله بن مسعود، ابی بن کعب رضي الله تعالی عنهم او داسې نور د لویو مفسرینو په توګه راښکاره شول.

د تابعینو په دور کې د تفسیر علم ته پاملرنه نوره هم زیاته شوه، د حسن بصري، قتاده بن دعامه، عکرمه، مجاهد بن جبر او سعید بن جبیر رحمهم الله په څېر لویو علماوو د اسلامي نړۍ په بېلابېلو سېمو کې د شاګردانو په تربیه کولو سره دې علم ته ستر خدمتونه تر سره کړل.

د تابعینو له دور څخه تر دې دمه د تفسیر او علوم القرآن په هکله په عربي او نورو ژبو کې په زرګونه ټوکه کتابونه لیکل شوي چې قرآن کریم ته د مسلمانانو د مخلصانه خدمتونو څرګندونه کوي. د نړۍ پوهان په دې خبره په یوه خوله دي چې: څومره قرآن کریم ته پاملرنه شوې، هغومره انسانانو بل کوم کتاب ته پام نه دی اړولی او نه یې په دې کچه د کوم بل کتاب په اړه لیکنې، تحقیق او علمي څېړنې تر سره کړي دي.

د قرآن کریم له مهمو تفسیرونو څخه د امام طبري تفسیر، د شاه پور اسفراییني تفسیر، د میبدي کشف الأسرار تفسیر، د زمخشري کشاف تفسیر، د امام فخرالدین رازي تفسیر کبیر، د

بيضاوي تفسير، د نسفي تفسير، د ابن كثير تفسير او د داسې نورو تفسيرونو نومونه يادولای شو.

د تفسير علم ته د افغانستان د علماوو خدمت

زمورږ گران هېواد افغانستان چې ځلانده او ویاړلی فرهنگي او تمدني تاریخ لري، د لویو قرآن پوهانو او د تفسير د مشهورو علماوو زانگو ده چې له دې جملې څخه د بېلگې په ډول د شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاري هروي د۴۸۱هـ کال متوفی، ابوبکر عتیق سور ابادي هروي د ۴۹۴هـ کال متوفی، امام فخرالدین رازي د ٦٠٦هـ کال متوفی، مولانا حسین واعظ کاشفي د ۹۱۱هـ کال متوفی، مولانا مراد علي کاموي د۱۲۹۴هـ کال متوفی مولانا یعقوب چرخي او معاصر عالم مولانا سلطان عزیز (عزیز) نومونه یادولای شو.

د تفسير د علم ارزښت

د تفسير د علم ارزښت او اهمیت په دې کې دی چې له مورږ سره د قرآن کریم په زده کړه او د الله پاک د اوامرو او نواهیو په پوهه کې مرسته کوي، ترڅو د اسلامي نظام او اسلامي قانون د بنسټ (قرآن کریم) په لارښوونو وپوهېږو، عمل پرې وکړو او له دې لارې په دنیا کې نېکمرغه ژوند او په آخرت کې بریالیتوب تر لاسه کړو.

د تفسير ډولونه

د تفسير د علم پراختیا، د قرآن کریم په معنا او حقایقو کې د علمي څېړنو بېلابېلو لارو چارو او د مفسرینو مختلفو تګلارو ته په کتو سره د تفسير علم په گڼو ډولونو وېشل شوی چې ځینې ډولونه یې په لاندې توگه تشریح کوو:

۱– د محتوا او مضمون له پلوه: له دې پلوه تفسير په دوو ډولونو وېشل شوی:

الف. نقلي تفسير یا تفسير بالمأثور.

ب. تفسير بالرأی یا پر اجتهاد ولاړ تفسير.

أ: په نقلي تفسير یا تفسير بالمأثور کې په صحیح نقل تکیه کېږي چې په لاندې ډولونو دی:

۱– د قرآن تفسير په قرآن سره.

۲– د قرآن تفسير په سنت سره، ځکه سنت (احادیث) د الله ﷻ د کتاب بیانوونکي دي.

۳– د قرآن تفسير د صحابه کرامو په روایتونو سره، ځکه صحابه ﷺ د الله ﷻ په کتاب تر ټولو خلکو ښه پوهیدل.

۴– د قرآن تفسیر د لویو تابعینو په اقوالو او ویناوو سره، ځکه هغوی اکثره خپله پوهه او علم له صحابه وو څخه زده کاوه.

هغه تفسیر چې پر نقل بنا وي په واقعیت کې د الله ﷻ د کتاب د تفسیر ډېره ښه طریقه ګڼل کېږي، ځکه د قرآن، سنتو، د صحابه وو او تابعینو له ویناوو څخه ګټه اخیستل د قرآن کریم د نصوصو په پوهه کې مرسته کوي او د قرآني معناوو په پوهېدنه کې خلک له غلطۍ او ښوییدنې څخه ژغوري.

ب. تفسیر بالرأی یا پر اجتهاد ولاړ تفسیر:

په رایه بنا شوی تفسیر هغه تفسیر دی چې مفسر د خپلې خوښې کړې معنا د بیانولو په هکله د عربي ژبې او نورو شرعي علومو د قواعدو په رڼا کې په خپله ځانګړې پوهه اعتماد او تکیه کوي او د خپل فهم او نظر په اساس احکام او حکمتونه را وباسي.

په رایې د بنا شوي تفسیر حکم

هغه تفسیر چې په اجتهاد او خالصه رایه بنا شوی وي او پر کوم اصل ولاړ نه وي، د تفسیر بالرأی المذموم په نامه یادېږي. دا ډول تفسیر حرام او عمل ور باندې روا نه دی، خو که چېرته څوک د ژبې د تفسیر د اصولو او د شریعت په دایره کې په دې طریقه قرآن کریم تفسیر کړي پروا نه لري او دې ته تفسیر بالرأی المحمود ویل کېږي.

د تګلارو له پلوه د تفسیر ډولونه

د اسلوب او تګلارو له پلوه تفسیر په څلور ډوله دی: تحلیلي تفسیر، موضوعي تفسیر، اجمالي تفسیر او مقایسوي (پرتله ییز) تفسیر.

په تحلیلي تفسیر کې مفسر د قرآني نص هر اړخیز تحلیل کوي او د آیت ټول اړخونه د څېړنې او تحقیق لاندې نیسي. په موضوعي تفسیر کې مفسر د یوې ټاکلې موضوع په اړه قرآني آیتونه راټولوي او په ځانګړې طریقه یې شرحه او تفسیر کوي. په اجمالي تفسیر کې په آسانه، لنډه، عام فهمه ژبه او ساده ډول، قرآني آیتونه داسې تفسیر کېږي چې ټول خلک ورڅخه ګټه واخیستلای شي، خو په مقایسوي (پرتله ییز) تفسیر کې د ټاکلو قرآني آیتونو په اړه د مفسرینو د ویناوو پلټنه، څېړنه او پرتله تر سره کېږي.

د قرآن کریم د نازلیدو څرنګوالی

د قرآن کریم نازلېدنه په دوو طریقو سره شوې چې په لنډ ډول یې شرحه کوو:

۱– قرآن کریم د لومړي ځل لپاره په مجموعي توګه یو ځلي د قدر په شپه بیت العزت ته چې د دنیا په آسمان کې موقعیت لري نازل شوی دی لکه: چې قرآن کریم هم د قدر په سورت کې ورته اشاره کړې ده: ﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ **ژباړه**: بېشکه مونږ دا (قرآن کریم) د قدر په شپه کې نازل کړی.

۲– په تدریجي توګه د زمانې او پېښو د اړتیاوو او غوښتنو سره سم د قرآن کریم نازلېدل، لکه د (العلق) سورت لومړني آیتونه چې د حراء په غار کې د لومړي ځل لپاره په پیغمبر ﷺ باندې نازل شول او په درویشتو کلونو کې د پیغمبر ﷺ تر وفاته پورې بشپړ شو.

فعالیت:

ښوونکی دې زده کوونکي په دوو ډلو ووېشي او له هغوی څخه دې وغواړي چې هره ډله دې د دوو تفسیرونو نوم له مفسر سره ولیکي او بیا دې د هغوی په هکله لنډه څېړنه وکړي.

پوښتنې

لاندېنیو پوښتنو ته ځوابونه ووایاست:

۱– تفسیر په لغت کې څه ته وایي؟.

۲– په اصطلاح کې د تفسیر اطلاق په کوم علم کېږي؟

۳– تفسیر په څو ډوله دی؟ او هر ډول یې د کومو ځانګړتیاوو لرونکی دی؟

۴– د تفسیر له ډولونو څخه د هریو ډول حکم شرح کړئ؟

۵– قرآن کریم څرنګه نازل شوی دی؟

۶– د ځینو مهمو تفسیرونو نومونه واخلئ.

۷– د تفسیر په برخه کې د افغانستان د علماوو پر خدمتونو رڼا واچوئ.

۸– د قرآن کریم نزول څرنګه و؟

د فاتحې سورت تفسير

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ۞ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ۞ مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ۞ إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ۞ ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ۞ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ غَيۡرِ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ﴾ [الفاتحة ١-٧]

د كلمو معناوې

ٱلۡحَمۡد: ثنا، ستاينه.

رَب: څښتن، پروردګار– پالونکی او کار جوړوونکی.

ٱلۡعَٰلَمِين: د عالم جمع يعني له الله تعالیﷻ څخه پرته هر موجود.

ٱلدِّين: حساب، جزاء او بدله.

ٱهۡدِنَا: راوښيه موږ ته.

ٱلصِّرَٰط: لار.

ٱلۡمُسۡتَقِيم: سمه، سيخه او نيغه.

ٱلۡمَغۡضُوبِ: هغه کسان چې د اللهﷻ د غضب او عذاب مستحق وي.

ٱلضَّآلِّين: لار ورکي، (هغه کسان چې حق يې نه وي پېژندلی).

ژباړه

ټولې ستاینې یوازې الله پاک لره دي چې پالونکی د ټولو عالمیانو دی. ډېر زیات مهربان او پوره رحم کوونکی دی، مالک (د ټولو چارو) د ورځې د جزا دی، خاص تاته عبادت کوو او خاص له تا څخه مرسته غواړو. وښیه موږ ته سمه لاره! د هغو کسانو لاره چې انعام کړی تا پر هغو باندې، نه لاره د هغو بدو کسانو چې غضب کړی شوی پر هغو باندې او نه لاره د هغو بدو کسانو چې ګمراهان دي.

په فاتحې سره د سورت د نومولو وجه

د فاتحې سورت مکي دی، یعنې له هغو سورتونو څخه دی چې په مکه معظمه کې نازل شوی دی او د فاتحې په نامه ځکه نومول شوی چې قرآن کریم په دې سورت پیل شوی دی. د نبي کریم ﷺ په احادیثو کې هم ددې سورت لپاره دغه نوم ذکر شوی دی، لکه: چې پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «لاَ صَلاَةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ»[1] یعنې څوک چې د فاتحې سورت ونه وایي لمونځ یې نه صحیح کېږي.

د فاتحې سورت نومونه

فاتحه سورت ډېر نومونه لري، یو شمېر مفسرینو د فاتحې سورت لپاره تر شلو زیات نومونه ذکر کړي دي چې ځینې یې دا دي: الفاتحة، أم القرآن، السبع المثاني، الكنز، الوافية، الكافية، سورة الدعاء او داسې نور.

تفسیر

الله تعالیﷻ خپل کتاب په ﴿ بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴾ سره پیل کړی دی، تر څو هر مسلمان په دې وپوهېږي چې د پام وړ هر کار باید د الله تعالیﷻ له نوم سره پیل شي، ځکه هر کار چې د الله له نامه پرته پیل شي، هغه به نیمګړی وي.

الله: د حقیقي معبود لپاره خاص نوم دی، پرته له اللهﷻ یې په بل چا اطلاق نشي کېدای او د دغه نوم بدلول په جمع او تثنیه سره هم روا نه دی.

ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ: رحمان او رحیم دواړه لفظونه د (رحمت) له کلمې څخه اخیستل شوي دي. رحمت د انسانانو په حق کې د زړه د نرمښت په معنا دی چې همدردی او احسان ته یې هڅوي، رحمت د الله له صفتونو څخه یو صفت دی چې ځان ته یې غوره کړی دی.

---

(۱) سنن الكبرى للبيهقي.

دا سورت د الله پاک په حمد او ستاینه پیل شوی او حمد په ژبې سره د نعمت د څښتن او لوروونکي ستاینه ده، د نعمت څښتن او لوروونکی الله دی، نو یوازې الله تعالی د دې ستاینې وړ او لایق دی او بس.

ځینې هغه صفتونه چې په دې سورت کې الله تعالی ته ذکر شوي او هغه ذات د دې ثنا او ستاینې لایق ګرځوي دا دي چې هغه ﴿ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴾ دی او معنا یې پاس ذکر شوه.

همدارنګه الله ﴿ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴾ دی. الله ﷻ د دې آیت په ذکر کولو سره بیانوي چې هغه ذات په عین حال کې چې د ټولو مخلوقاتو پالونکی او مالک دی، پر خپل مخلوق باندې (رحمن او رحیم) هم دی په دې معنا سره چې الله تعالی ښښونکی او مهربان دی.

بل دا چې الله تعالی ﴿ مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ﴾ دی. دا دریم صفت دی چې الله ﷻ د خپل ځان لپاره دلته ذکر کړی دی.

مالک د مِلک څخه اخېستل شوی د میم په کسره، مِلک د یوه شي تر لاس لاندې راوستل دي چې په هغه کې په تصرف هم قادر وي، یعنې الله تعالی د قیامت د ورځې بشپړ مالک او متصرف دی او په هغه ورځ به د حساب حاکمیت او اختیار یوازې له ده سره وي.

دا ځینې هغه صفتونه دي چې الله تعالی د خپل ځان لپاره بیان کړي دي لکه: د ربوبیت، رحمت او د جزا د ورځې مالکیت چې یوازې الله تعالی په دې صفتونو ستایل کېږي.

نو هغه ذات چې د دې صفتونو لرونکی وي هغه د دې لایق او وړ دی چې موږ عبادت، بنده‌ګي، مرسته، غوښتنه او خپله دعا په ده پورې منحصره کړو، نو ځکه الله تعالی فرمایلي: مؤمن بنده دې الله ﷻ ته مخ وارووي او ودې وایي چې:﴿ إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ﴾ (ای زموږ پالونکیه) یوازې ستا عبادت کوو او یوازې له تا څخه مرسته غواړو.

عبادت: د الله ﷻ په وړاندې له قلبي احساس سره د خشوع او عاجزۍ وروستۍ پورې ده او په هره اندازه چې انسان په عبادت او بنده‌ګۍ کې الله ﷻ ته توجه وارووي په همغه اندازه شرف او عزت حاصلوي. له الله ﷻ څخه مرسته غوښتل زموږ د حقیقي بنده‌ګۍ نښه ده، ځکه انسان د الله ﷻ د قوت او عظمت په وړاندې د ضعف او بیوزلۍ احساس کوي او له الله ﷻ څخه غواړي چې له ده سره مرسته وکړي.

د ﴿ إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ﴾ په جمله کې د مفعول وړاندې والی، الله تعالی ته د عبادت په حصر او ځانګړتیا دلالت کوي او د جملې معنا داسې راځي: یوازې او یوازې ستا عبادت کوو او یوازې او یوازې له تا څخه مرسته غواړو.

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه د دې آیت په تفسیر کې فرمایلي: یوازې ستا عبادت کوو او له تا پرته د بل چا عبادت نه کوو[1].

نو پر دې بنسټ د عبادت ټول ډولونه، لکه: سجده، رکوع، نذر، قرباني (حلاله)، دعا، مرسته غوښتل، وېره، هیله، توکل او داسې نور، یوازې د الله لپاره دي او هېڅوک ورسره باید پکې شریک نه کړای شي.

﴿ ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ۞ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ غَيۡرِ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ﴾.

هدایت: یوې موخې ته د رسېدلو لپاره لارښوونه هدایت بلل کېږي. د هدایت بله معنا بیانول دي، دا کلمه غالباً د خیر په لور استعمالېږي نو د دې دوو آیتونو بشپړه معنا دا ده چې:

ای پروردګاره! موږ ته د هغې سمې او نیغې لارې لارښوونه وکړه چې موږ د دنیا او آخرت نیکمرغیو ته رسوي، د هغو بنده ګانو لاره چې تا پر هغوی خپل نعمت لوروللی دی، نه لاره د هغو کسانو چې د خپلو ناوړه عملونو او د حق د لارې نه د کړېدو له کبله د قهر او غضب وړ ګرځیدلي دي.

د مفسرینو د ویناوو پر بنسټ د ﴿ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ ﴾ څخه مراد انبیاء – علیهم السلام– صدیقین، شهداء، صالحین او د الله پاک ټول نېک بندګان دي.

مفسرینو ویلي دي چې له ﴿ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ ﴾ څخه مراد هغه کسان دي چې حق پېژني او بیا هغه پریږدي چې په راجحه وینا له دوی څخه یهود مراد دي او له ﴿ ٱلضَّآلِّينَ ﴾ څخه هغه کسان مراد دي چې حق نه پېژني او هغوی نصارا دي.

---

[1] - تفسیر أبي سعود

د لوست ګټې او لارښوونې

د فاتحې مبارک سورت ډېرې ګټې او لارښوونې رانغاړي چې ځینې یې دا دي.

- ❖ حمد او ستاینه یوازې په الله تعالی پورې منحصره ده، هغه د ټولې نړۍ او نړیوالو پیداکوونکی او پالونکی دی او د قیامت په ورځ یوازې هغه واکدار او متصرف دی.
- ❖ باید یوازې د الله په دربار او حضور کې بنده‌ګي، عاجزي او خشوع وکړو او یوازې له هغه څخه مرسته وغواړو، لکه: څرنګه چې پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللهَ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللهِ» یعني کله چې څه شی غواړې، نو له اللهﷻ څخه یې وغواړه او کله چې دې مرسته غوښتله، نو یوازې له اللهﷻ څخه یې غواړه.
- ❖ نیکو اعمالو ته ترغیب او هڅول، ترڅو انسان د قیامت په ورځ په نیکانو کې حساب شي او له باطل پرستۍ نه وېرول ، ترڅو انسان د قیامت په ورځ له باطل پرستو څخه ونه ګڼل شي.

فعالیت

زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي او بیا دې ورځخه وغوښتل شي چې د دې مبارک سورت څخه دې له درو یادو شویو ګټو سربېره دوې نورې ګټې هم راوباسي.

پوښتنې

۱- ولې د فاتحې سورت په ﴿ بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴾ پیل شوی، حکمت پکې څه دی؟

۲- له ﴿ مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ﴾ څخه مراد څه دی؟

۳- له ﴿ إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ﴾ مبارک آیت څخه موخه زده‌کړه ترلاسه کوو؟

۴- له ﴿ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ﴾ څخه کوم خلک مراد دي؟

۵- له هدایت څخه مطلب څه دی؟

٦- د دې سورت له ګټوڅخه دوې ګټې چې مسلمانانو ته لارښونه کوي، بیان کړئ؟

دريم لوست

په علم او قلم سره د وحي پيل

قال تعالى: ﴿ ٱقۡرَأۡ بِٱسۡمِ رَبِّكَ ٱلَّذِي خَلَقَ ۝ خَلَقَ ٱلۡإِنسَٰنَ مِنۡ عَلَقٍ ۝ ٱقۡرَأۡ وَرَبُّكَ ٱلۡأَكۡرَمُ ۝ ٱلَّذِي عَلَّمَ بِٱلۡقَلَمِ ۝ عَلَّمَ ٱلۡإِنسَٰنَ مَا لَمۡ يَعۡلَمۡ ﴾

[العلق: ١-٥]

د كلمو او جملو معناوې

ٱقۡرَأۡ بِٱسۡمِ رَبِّكَ: ولوله د خپل پالونکي په نامه.

عَلَقٍ: تړلې (ټينګه) وينه چې د انسان د پيدايښت دويمه مرحله ده.

عَلَّمَ بِٱلۡقَلَمِ: د قلم په واسطه يې انسان ته ليکل او تدوينول وروښودل.

ژباړه

ولوله اې پيغمبره د خپل رب په نوم چې هغه پيدا کړ. د کلکې شوې وينې له يوې ټوټې څخه يې انسان هست کړ. ولوله او ستا رب له هر چا څخه ډېر مهربانه دی چې هغه د قلم په مرسته علم وښود. انسان ته يې هغه علم ورکړ چې هغه پرې نه پوهيده.

د دې آيتونو شان نزول

امام احمد بن حنبل او شيخين (بخاري او مسلم) د حضرت بي بي عايشې رضي الله عنها څخه د دې آيتونو شأن نزول داسې نقلوي: د وحي پيليدل په رسول الله ﷺ باندې داسې و چې پيغمبرﷺ لومړی رښتيني خوبونه ليدل، هرخوب به يې چې وليد د رونړ سهار په څېر به رښتينی کېده، بيا رسول الله ﷺ ګوښه والي ته مخه کړه او ګوښه والی به يې خوښيده، د حرا غار ته به يې تشريف يوړ او طاقې شپې به يې د حرا په غار کې په يوازې والي او راز او نياز کې تيرولې، بيا به خپلې کورنۍ ته راستنيده او توښه به يې برابروله او بېرته به هماغه غارته تللو.

نبي کريم ﷺ د حرا په غار کې و چې يوه پرښته ورته څرګنده شوه او ويې ويل: ولوله، ده وويل: زه لوستونکی نه يم، پيغمبر ﷺ وفرمايل: زه يې ډير ټينګ په غيږ کې ونيولم او بيا يې پريښودم او ويې ويل: ولوله، ما وويل: زه لوستونکی نه يم. بيا يې دويم ځلې سخت ټينګ په غيږ کې ونيولم او بيا يې پريښودم او راته يې وويل: ولوله، ما وويل: زه لوستونکی نه يم، بيا يې دريم ځلې ډېر سخت ونيولم او بيا يې پريښودم او ويې ويل: ﴿ ٱقۡرَأۡ بِٱسۡمِ رَبِّكَ ٱلَّذِي خَلَقَ ۞ خَلَقَ ٱلۡإِنسَٰنَ مِنۡ عَلَقٍ ۞ ٱقۡرَأۡ وَرَبُّكَ ٱلۡأَكۡرَمُ ۞ ٱلَّذِي عَلَّمَ بِٱلۡقَلَمِ ۞ عَلَّمَ ٱلۡإِنسَٰنَ مَا لَمۡ يَعۡلَمۡ ﴾ . ژباړه يې مخکې تېره شوی ده.

تفسير

د وحې د پيليدو څرنګوالی

دا د قرآن کريم لومړني آيتونه دي چې نازل شوي او نبوت ورباندې شروع شوی دی. دغه آيتونه جبرائيل عليه السلام په پيغمبر ﷺ باندې په داسې حال کې نازل کړل چې د حرا په غار کې د مناجات او راز او نياز په حالت کې و، الهي وحې د (اقرأ) په امر نازله شوه. حال دا چې پيغمبرﷺ په ليک او لوست نه پوهيده، خو جبرائيل عليه السلام خپل امر ته د (اقرأ) په وينا سره دوام ورکړ، چې په دې امر ټينګار کول د علم، پوهې او زده کړې اهميت، ارزښت او فضيلت را په ګوته کوي، ځکه د علم د زده کولو تر ټولو ګټوره او ارزښتناکه لاره همدا لوستل دي او د ﴿ ٱقۡرَأۡ بِٱسۡمِ رَبِّكَ ٱلَّذِي ﴾ معنا دا ده چې د خپل پالونکي په نامه او امر ولوله، نو معلومه شوه چې لوستل او ويل يو الهي امر دی.

د دې آيتونو څرګند دلايل

دغه قرآني نصوص په دې دلالت کوي چې: زمونږ زده کړه بايد د الله ﷻ په نامه وي، نو مسلمانان بايد ټول علوم او فنون د الله ﷻ په نامه او د هغه د رضا لپاره زده کړي.

بل دليل يې دا دی چې الله ﷻ د خپل پيغمبر په ژبه په داسې حال کې چې لوستونکی نه و له اعجاز څخه ډک قرآن کريم جاري کړ، نو بايد وپوهېږو، هغه ذات چې کاينات يې پيدا کړي په دې هم قادر دی چې د لوستلو او ويلو توان په انسان کې پيدا کړي.

وروسته بیا له علقې (یوې ټوټې پرنډې وینې) څخه، د انسان په پیدایښت کې د الله تعالی عظمت بیان شوی دی، دا د الله ﷻ د قدرت نښه ده چې انسان یې لوړو پوړیو ته رسولی او د علم او پوهې دروازې یې د ده پر مخ پرانستلي دي ځکه هغه کریم، مهربانه او ښښونکی ذات دی.

د الله ﷻ لورینې او نعمتونه

د الله ﷻ تر ټولو ستره لورینه د انسان له پیدایښت څخه وروسته هغه ته د علم ورکړه ده چې د قلم د نعمت په واسطه یې هغه ته ښودنه کړې ده، دا جامده وسیله یې د پوهې او زده کړې وسیله ګرځولې ده او د قلم په واسطه یې دا ټول کتابونه منځ ته راوړي دي چې انساني نسلونه ورڅخه په پرله پسې توګه ګټه ترلاسه کوي.

د قلم، لوستلو او لیکلو د ارزښت او درناوي په هکله همدا بس ده چې په قرآن کریم کې یو بشپړ سورت په (القلم) نومول شوی او په دې سورت کې په قلم او هغه څه چې وربانديې لیکل کېږي، قسم یاد شوی. قلم د زده کړې او د علم د خپرولو وسیله ده او د تمدن او پرمختګ په رامنځته کولو کې ډېر ارزښتناک رول لري. رسول الله ﷺ باندې لومړني نازل شوي آیتونه په دې نبه ګواه دي چې اسلام زده کړې، پوهې، لوست او لیک ته څومره ارزښت ورکړی دی!

د مسلمانانو لومړیو نسلونو د همدې حقیقت په درک کولو او د مبارکو قرآني آیتونو او سپیڅلو نبوي احادیثو څخه په الهام اخیستنه د علم او زده کړې لور ته مخه وکړه او په لږه موده کې یې د ستر اسلامي تمدن بنسټ کېښود. د علم او پوهې په بېلابېلو څانګو کې د مسلمانو پوهانو اکتشافات، اختراعات، کتابونه او علمي آثار دومره ارزښتمن او بې ساري وو چې تر اوسه پورې په ټوله نړۍ او په ځانګړې ډول د لوېدیځو هېوادونو په علمي مرکزونو کې تدریس او ګټه ترې اخیستل کېږي.

په نورو مخلوقاتو باندې د انسان غوره والی

الله تعالی په لومړي پړاو کې خلقت په مطلقه بنه یاد کړ، ترڅو په دې سره ټول مخلوقات راونغاړي، بیا یې انسان د خپل عجیبه پیدایښت او فطرت له امله خاص او عزتمند وګرځاوه او خپل آیتونه یې پرې نازل کړل.

لوستل او ليکل د پوهې او زده کړې دوه مهمې وسيلې

همدارنګه الله ﷻ په دې آيتونو کې لوستل له ليکلو سره يوځای او پيوست بيان کړي دي او فـــــــــرمايلي يې دي ﴿ ٱلَّذِى عَلَّمَ بِٱلۡقَلَمِ ﴾ يعنې انسان ته يې د قلم په واسطه ښوونه وکړه چې دا د الله ﷻ يو لوی نعمت او د انسانانو ترمنځ د تفاهم وسيله ده. که ليکنه نه وای، نو علوم به له منځه تللي وو او د دين هېڅ نښه به پاتې نه وه، نظم او قانون به شتون نه درلود. همدا ليکنه ده چې علوم او د پخوانيو خلکو پېښې ثبتوي، وګړي او ټولنې د دې په مرسته پرمختګ کوي، مدنيتونه جوړوي، په ليکنې سره د بشريت تاريخ محفوظ پاتې کېږي او وروستني خلک د لومړنيو خلکو په هکله معلومات تر لاسه کوي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له پورتنيو مبارکو آيتونو څخه لاندينۍ ګټې ترلاسه کولی شو:

- ❖ الله پاک خپل پېغمبر او مسلمانانو ته امر کوي چې قرآن کريم د خپل پالونکي په نامه ولولي.
- ❖ د علم او پوهې مصدر الله تعالی دی او هغه دی چې انسان ته د علم او پوهې د حاصلولو وس او توان ورکوي.
- ❖ ليکنه د علم او پوهې په ساتنه او ليږدونه کې اساسي رول لوبوي او پرته له ليکنې هېڅ علم محفوظه نشي ساتل کيدلی.
- ❖ د اسلام دين د علم دين دی او ستر دليل يې دا دی: چې د قرآن کريم لومړني آيتونه چې په پېغمبر ﷺ باندې نازل شوي، هغه د علم زده کړې ته دعوت ورکوي.
- ❖ پر انسان د الله ﷻ د رحمت او مهربانۍ نښې دا دي چې هغه ته يې علم ښودلی او له بيسوادۍ څخه يې نجات ورکړی دی.
- ❖ د علم زده کړه او د هر څه لوستل بايد د الله ﷻ په نامه او د هغه د رضا د حاصلولو لپاره وي.
- ❖ قلم د الله تعالی نعمت او د بشر په ژوندانه کې د ارزښتناکو اکتشافاتو او اختراعاتو وسيله ده.

❖ لوستل، ليکل او د علم زده کړه يو قرآني اصل، د مسلمانانو ديني دنده او د اسلامي تمدن بنسټ ګڼل کېږي.

❖ د قلم، کتاب او پوهانو درناوی د اسلامي ټولنې له ځانګړتياوو او د مسلمانانو له شرعي وجيبو څخه ګڼل کېږي.

فعاليت

زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي يوه ډله دې د لوستلو ګټې او بله ډله دې د ليکلو ګټې څرګندې کړي او د انساني پرمختګ په ډګر کې دې د دواړو د ونډې په هکله بحث وکړي.

پوښتنې

۱- د (علق) سورت ولې په دې نوم نومول شوی دی.

۲- د (علق) معنا او مفهوم روښانه کړئ؟

۳- په الهي وينا کې د (اقرأ) مخاطب څوک دی؟

۴- د دې آيتونو شان نزول څرنګه دی؟

۵- په دې آيتونو کې کومې لارښوونې نغښتې دي؟

٦- د خلقت په اړه د الهي قدرت له رازونو څخه يو راز له دې آيتونو څخه څرګند کړئ؟

۷- له دې آيتونو څخه څه عبرتونه او درسونه اخيستلای شئ؟

۸- ولې په اسلامي ټولنه کې بايد د قلم او پوهې څښتنان د درناوي وړ وي؟

کورنۍ دنده

د لوستل شويو آيتونو په رڼا کې (د تمدنونو په رامنځته کولو کې د قلم، ليک او لوست ونډه) تر سرليک لاندې پنځلس کرښې مقاله وليکئ.

د اخلاص سورت تفسیر

قال تعالى: ﴿ قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ﴾ [الإخلاص ١-٤]

د کلمو معناوې

أَحَد: یو دی.

ٱلصَّمَد: هیڅا ته اړ نه دی، ټول هغه ته اړ دي.

كُفُوًا: مثل– سیال – ساری.

ژباړه

ووایه چې الله ﷻ یو دی. الله ﷻ هیڅا ته اړ نه دی. ټول هغه ته اړ دي. نه یې څوک زیږولي دي او نه دی له چا څخه زیږیدلی دی او هیڅوک له ده سره سیال نه دي او ساری نه لري.

تفسیر: دا سورت د الله تعالی په پېژندنه کې له مورِ سره مرسته کوي او د ده د صفتونو په هکله زمورِ معلومات او پوهه زیاتوي.

په دې سورت کې الله ﷻ خپل پیغمبر ﷺ ته امر کوي چې ووایه: الله ﷻ د ذات او صفتونو له پلوه یو دی. مستغني او بې پروا دی چا ته محتاج او اړ نه دی او څوک د ده لویي او قدرت ته نشي رسیدلای او څوک د ده د حکم او فرمان مقابله نشي کولای. الله ﷻ هغه ذات دی چې بنده ګان خپل حاجتونه او ضرورتونه له ده څخه غواړي او د خپلو ستونزو په هکله ده ته رجوع کوي.

الله ﷻ هغه ذات دی چې نه یې څوک زیږولي دي او نه دی له چا څخه زیږیدلی دی، د دې الهي صفتونو په پوهیدو سره باید ووایو چې الله تعالی یوازنی بې سیاله او بې ساری ذات دی.

په [لَمْ يَلِدْ] جمله کې د زوی او لور موجودیت له الله ﷻ څخه نفي شوی دی. مشرکانو عقیده درلوده چې پرښتې د الله لونې دي او یهودو عزیر ﷺ د ده زوی ګڼلو، نصاراوو به ویل چې عیسی علیه السلام د الله ﷻ زوی دی چې دا ټولې بې بنسټه دعواوې دي.

د [وَلَمْ يُولَدْ] په جمله کې د الله ﷻ لپاره د پلار شتون نفي او باطل ګڼل شوی دی.

د اخلاص سورت دا اصل هم ثابتوي چې د الله ﷻ له مخلوقاتو څخه هېڅوک له الله ﷻ سره سیالي او برابري نشي کولای او هېڅ شی د الله ﷻ په ذات، صفتونو او کړنو کې له ده سره سیالي نشي کولای. دې وینا له الله تعالی سره د سیال شتون نفي کړ او د عربو مشرکانو وهم او ګمان یې باطل اعلان کړ چې د الله ﷻ لپاره په کړنو کې د شریک او سیال قایل وو او پرښتې او بتان یې له الله ﷻ سره شریکول.

د اخلاص سورت مرتبه او فضیلت

په یو حدیث کې چې حضرت انس ﷺ روایت کړی دی، پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ»

یعنې: (د اخلاص سورت د قرآن له دریمې برخې سره مساوي دی) ځکه دا سورت مورِ د خپل پروردګار او پالونکي سره اشنا کوي. یعنې توحید رابنیي او قرآن کریم په ټولیزه توګه درې مرکزي مضامین لري: توحید، رسالت او معاد (آخرت).

په قرآني آیتونو او نبوي احادیثو کې زیات مطالب موجود دي چې د دې سورت له معناګانو سره ورته والی لري او د دې سورت مفاهیم روښانه کوي.

یادونه: ځینې علماء وایي د اخلاص سورت د الله تعالی په حق کې داسې دی، لکه: د کوثر سورت چې د پیغمبرﷺ په شان کې دی – په دې توګه چې مشرکانو د الله په پیغمبرﷺ باندې د زوی نه درلودلو له امله عیب لګاوه چې زوی نه لري او د زوی نه لرل د انسان په حق کې عیب ګڼل کېږي – خو ددې پر خلاف د اللهﷻ لپاره د زوی او شریک په لرلو قائل وو حال دا چې د اللهﷻ په حق کې د زوی او شریک لرل عیب او نقص دی، نو اللهﷻ د کوثر په سورت کې له خپل رسول څخه دفاع کوي او ورته داسې فرمایي «إنا أعطیناک الکوثر» یعنې مورِ تا ته لوی خیر درکړی او لکه څرنګه چې ستا دښمنان ګمان کوي، ته ناقص او ابتر نه یې. دلته د اخلاص په سورت کې اللهﷻ خپل پیغمبرﷺ ته امر کوي چې ته له اللهﷻ څخه دفاع وکړه او ووایه: ﴿ قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ﴾ الله یو دی، تر څو له اللهﷻ څخه د شریک او زوی درلودلو تور هم لرې شي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د اخلاص د مبارک سورت له آیتونو څخه ډېرې ګټې حاصلېږي چې ځینو ته یې په لاندې ډول اشاره کوو:

❖ الله ﷻ په ذات، صفتونو او کړنو کې یوازنی ذات دی او هېڅوک ورسره ورته والی نه لري.

❖ الله ﷻ نه څوک زیږولي دي او نه له چا څخه زیږیدلی دی.

❖ الله ﷻ له ټولو مخلوقاتو څخه بې نیازه او مستغني دی او ټول مخلوقات ده ته اړ دي.

❖ د اخلاص په مبارک سورت کې د مشرکانو پر عقیده چې ملایکې یې د الله لونې ګڼلې، د یهودو پر عقیده چې عزیر علیه السلام یې د الله زوی ګڼلو او د نصاراوو پر عقیده چې حضرت عیسی علیه السلام یې د الله زوی ګڼلو، د بطلان کرښه راښکل شوې ده. همدا راز په دې سورت کې دا هم په روښانه ډول په ډاګه شوې چې د الله تعالی ذات بې ساری، منزه او له هر عیب او نیمګړتیا څخه پاک دی.

❖ د اخلاص سورت ته د توحید سورت هم وایي، ځکه چې د دې سورت اساسي موضوع د الله تعالی د توحید اثبات دی.

پوښتنې

۱- د لاندې کلمو او جملو معناوې شرح کړئ:

أ. ٱللَّهُ أَحَدٌ.

ب. ٱلله ٱلصَّمَدُ.

ج. وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ.

۲- د اخلاص سورت فضیلت او مرتبه د یوه نبوي حدیث په رڼا کې شرح کړئ.

۳- د اخلاص سورت بنسټیزه موضوع څه ده؟ واضح یې کړئ.

۴- د اخلاص په سورت کې د الله پاک په اړه د کومو باطلو ډلو پر عقایدو رد شوی دی؟

کورنۍ دنده

د اخلاص سورت د مقام، مرتبې او ګټو په هکله یوه مقاله ولیکئ او په خپله مقاله کې په آیتونو او احادیثو استدلال وکړئ.

یوازې الله ﷻ په هر څه واکمن او پیداکوونکی دی

﴿ تَبَارَكَ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِۦ لِيَكُونَ لِلْعَٰلَمِينَ نَذِيرًا ۞ ٱلَّذِى لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ شَرِيكٌ فِى ٱلْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَىْءٍ فَقَدَّرَهُۥ تَقْدِيرًا ۞ وَٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً لَّا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَوٰةً وَلَا نُشُورًا ﴾ [الفرقان: ١ـ٣].

د کلمو او جملو معناوې

تَبَارَكَ: ډېر برکتناک، د ډېر خیر څښتن، تر ټولو لوړ او پورته دی.

ٱلْفُرْقَانَ: قرآن کریم، د حق او باطل ترمنځ توپیر کوونکی.

عَلَىٰ عَبْدِهِۦ: پر خپل بنده (پر خپل پیغمبر ﷺ.)

ٱلْعَٰلَمِينَ: مخلوقات، انس او جن.

نَذِيرًا: ویروونکی.

فَقَدَّرَهُۥ تَقْدِيرًا: بیابې اندازه کړ هغه په ځانګړي او بې ساري ډول سره، هرڅه بې بشپړ او ښه پیدا کړل.

نُشُورًا: وروسته له مرګه بیا راژوندي کول، د قیامت ورځ.

ژباړه

ډېر برکتناک دی هغه ذات چې پر خپل بنده يې فرقان (قرآن کريم) نازل کړ، ترڅو د ټولو نړيوالو لپاره ويرونکی وي.

هغه ذات چې د آسمانونو او ځمکې د پاچاهۍ څښتن دی نه يې څوک زوی نيولی او نه ورسره څوک په واکمنۍ کې برخمن دی. هر شی يې پيدا کړی دی، بيا يې اندازه کړی دی هغه په اندازې سره.

او کافرانو له الله ﷻ نه پرته داسې معبودان ونيول چې هېڅ نشي پيدا کولی، بلکې دوی په خپله پيدا کول کېږي او د خپلو ځانونو لپاره هم د څه ګټې يا زيان واک نه لري، نه د وژلو وس لري نه د ژوندي کولو او نه مړه شوي بيا را پاڅولی شي.

تفسير

د الفرقان مبارک سورت د مکي سورتونو له ډلې څخه دی. د دې سورت اساسي موضوعات د توحيد بيان، د مشرکانو د عقيدو بطلان، پر نېکو اخلاقو ټينګار او له بدو کارونو څخه منع کول دي.

پورتني آيتونه چې د سورت په پيل کې راغلي د پاک الله په توحيد، د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د رسالت په اثبات او د مشرکانو د عقيدو او انګېرنو په ردولو راڅرخي.

د پيغمبر ﷺ د رسالت ټوليزوالی (تعميم)

دا مبارک سورت په دې سره پيل شوی چې الله ﷻ باخبره، با برکته او عاليشان ذات دی.

حسي او معنوي زياتوالی، ودې او د خير ډېروالي او دوام ته برکت ويل کېږي. د الله تعالی د خير او برکت له نښو څخه په پيغمبرﷺ باندې د قرآن کريم رالېږنه ده، چې د حق او باطل ترمنځ بېلوونکی دی.

د (عبده) په جمله کې د پيغمبر ﷺ لپاره يو ډول تکريم او عزت دی چې الله تعالی هغه د خپل فرمانبردار بنده په نامه ستايلی دی. د قرآن کريم په نورو آيتونو کې هم د رسول اللهﷺ درناوی او تکريم په (عبد) يعنې د الله بنده سره شوی دی، لکه: د الله پاک دا وينا: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ همدارنګه د کهف سورت په لومړي آيت کې هم داسې راغلي دي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا﴾.

د تفسير علما وايي چې په (عبده) يعني د الله بنده سره د رسول الله صلى الله عليه وسلم يادونه دوه ارزښتناک مفاهيم راپه ګوته کوي:

۱- حضرت محمدﷺ د الله تعالى مخلوق او بنده دى او الله پاک هغه د رسالت او نبوت د مقام لپاره غوره کړى. دلته د نصاراوو د عقيدې بطلان ته اشاره ده چې دوى د الله تعالى بنده او مخلوق حضرت عيسىعليه السلام د خداى په توګه مني، په داسې حال کې چې بنده او مخلوق هېڅکله هم د عبادت وړ نه دى.

۲- په دې تعبير کې د رسول اللهﷺ لپاره يو ډول درناوى او عزت دى، ځکه چې الله پاک هغه ته د خپل بنده خطاب کړى دى[1].

الله تعالى پر خپل بنده حضرت محمدﷺ باندې قرآن کريم نازل کړ، چې د ټولې نړۍ او نړيوالو لپاره پيغمبر واوسي او هغه کسان چې په الله ﷻ ايمان نه راوړي او د پيغمبرﷺ پيروي نه کوي، د جهنم له سخت عذابه څخه وويروي.

دا خبره د اسلام د پيغمبر ﷺ د رسالت پر تعميم چې د انس او جن په شمول د ټولو عالميانو لپاره دى، ښکاره او څرګند دليل دى.

په کايناتو کې د الله تعالى د وحدانيت دلايل

الله تعالى د پاچاهۍ او ټولې هستۍ څښتن او خاوند دى او په آسمانونو او ځمکو کې د هر شي متصرف دى. الله تعالى بى نيازه دى د مخلوقاتو د چارو په تدبير او اداره کې د هيڅا مرستې او کمک ته اړتيا نه لري.

همدارنګه الله تعالى په ځمکو او آسمانونو کې د ټولو شيانو خالق او پيدا کوونکى دى او څه شى چې له الله ﷻ نه پرته دي هغه ټول مخلوق دى او مخلوق ضعيف او عاجزه وي چې قوي خالق او پيداکوونکي ته ضرورت لري.

الله تعالى د هر شي پيدايښت په ښه او ښايسته بڼه ترسره کړى، هر شي ته يې ښکلى شکل او صورت وربښلى او د هغه لپاره يې هغه څه برابر کړي دي چې اړتيا ورته لري، ترڅو خپله وظيفه او دنده په سمه توګه سرته ورسوي.

---

[1] - تفسير ابى سعود

مشرکانو د الله ﷻ په وحدانیت ایمان را نه وړ او په وحدانیت سره یې د الله تعالی عبادت ونه کړ، بلکې له هغه سره یې شریک او سیال ونیول، حال دا چې پرته له الله څخه بل معبود نشته لکه: څرنګه چې الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي:

﴿ وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً لَّا يَخۡلُقُونَ شَيۡـٔٗا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ وَلَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ ضَرّٗا وَلَا نَفۡعٗا وَلَا يَمۡلِكُونَ مَوۡتٗا وَلَا حَيَوٰةٗ وَلَا نُشُورٗا ﴾.

دا معبودان عاجز او اړ مخلوقات دي، څه شی پیدا کولی نشي او نه ګټه او زیان رسولی شي، ځکه ګټه او زیان یوازې د الله تعالی له لوري دی او دا له ځانه جوړ کړي معبودان د چا په مرګ او ژوند قادر نه دي، بلکې دوی په خپله مري او څرنګه چې د الله تعالی خوښه وي هماغسې یې له منځه وړي.

همدا شان دغه معبودان د دې توان نه لري چې د قیامت په ورځ څوک ژوندي کړي، ځکه یوازې الله ﷻ دی چې ژوندي کول او مړه کول کوي، نو یوازې همدا ذات دی چې د عبادت وړتیا لري.

کله چې دغه باطله معبودان دارنګه عاجزه او بیوزلي وي، نو هېڅکله د دې لیاقت او وړتیا نه لري چې د معبودانو په توګه ونیول شي، بلکې خدایي او معبودیت یوازې هغه واحد الله ﷻ لره دی چې پرته له هغه بل معبود نشته.

د لوست ګټې او لاربښونې

له یادو شویو مبارکو آیتونو څخه لاندې ګټې او لاربښونې ترلاسه کولی شو:

- ❖ د قرآن کریم له نومونو څخه یو نوم فرقان دی، ځکه قرآن کریم حق او باطل، خیر او شر سره جلا کړي دي.
- ❖ الله ﷻ قرآن کریم پر خپل بنده او پیغمبر ﷺ باندې نازل کړی دی.
- ❖ الله تعالی خپل پیغمبر حضرت محمد ﷺ د خاتم النبیین په توګه د قیامت تر ورځې پورې د انسانانو او پیریانو لپاره رالیږلی دی.
- ❖ هغه ذات چې د آسمانونو او ځمکو پیداکوونکی دی هغه اولاد او سیال نه لري.

❖ يوازې الله ﷻ پيدا کوونکی او جوړوونکی دی، الله ﷻ هرڅه پيدا کړي او د هغو پيدايښت يې بشپړ او مناسب ګرځولی دی.

❖ مشرکانو د يوه، قادر، خالق، مالک خدای سره په الوهيت کې داسې شيان شريک کړي دي چې نه يوازې چاته ګټه او زيان نشي رسولای، بلکې بې حسه بې حرکته موجودات دي چې نوروته اړ او محتاج دي او دغسې عقيده د هوښيارانو نه بلکې د ناپوهانو تګلاره ده.

❖ باطل معبودان هېڅکله د څه شي وس او قدرت نه لري، ځکه ټولې چارې د الله ﷻ په قدرت کې دي.

پوښتنې

۱- د فرقان سورت ولې په دې نوم نومول شوی دی؟

۲- ولې قرآن د فرقان په نوم ياد شوی؟

۳- د دې لوست له لومړي آيت څخه د حضرت محمد ﷺ د رسالت په عموميت دليل راوړئ؟

۴- د الله ﷻ د دې وينا ﴿ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا ﴾ توضيح وکړئ؟

۵- د دې لوست له دريم آيت څخه هغه پنځه شيان راوباسئ چې باطل خدايان د هغو له درلودلو عاجز او بې وسې دي؟

٦- ولې د درناوي او تشريف په ځای کې رسول الله ﷺ د (عبده) په نامه سره يادېږي؟

کورنۍ دنده

څه چې مو په دې لوست کې لوستي دي د هغه لنډيز او مهم ټکي په لسو کرښو کې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د الله تعالی غوره نومونه

قال تعالی: ﴿ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ۖ هُوَ ٱلرَّحْمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ۞ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْمَلِكُ ٱلْقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ٱلْمُؤْمِنُ ٱلْمُهَيْمِنُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْجَبَّارُ ٱلْمُتَكَبِّرُ ۚ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۞ هُوَ ٱللَّهُ ٱلْخَٰلِقُ ٱلْبَارِئُ ٱلْمُصَوِّرُ ۖ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ يُسَبِّحُ لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴾ [الحشر:٢٢-٢٤]

د کلمو معنا

ٱلْغَيْبِ: په پته (هغه چې زمونږ د احساس او درک څخه پټ وي، لکه: جنت، دوزخ، ملایکې او داسې نور...).

ٱلشَّهَٰدَةِ: په ښکاره (هغه چې د لیدلو او درک کولو وړ وي لکه غرونه، ستوري او نور...).

ٱلْمَلِكُ: د هر شي مالک او متصرف.

ٱلْقُدُّوسُ: پاک او سپېځلی.

ٱلْمُؤْمِنُ: تصدیق کوونکی، امان ورکوونکی.

ٱلْمُهَيْمِنُ: د هر شي څارونکی او ساتونکی.

ٱلْعَزِيزُ: قوي او غالب.

ٱلْجَبَّارُ: لوی او قوي چې څوک پرې برلاسی کیدای نشي.

ٱلْمُتَكَبِّرُ: لویي کوونکی.

ٱلْبَارِئُ: د موجوداتو نوی پیداکوونکی.

ٱلْمُصَوِّرُ: صورت جوړونکی (په مناسبې بڼې سره د ټولو شیانو ترکیبوونکی).

ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ: ښه او غوره نومونه.

ژباړه

الله ﷻ هغه ذات دی چې له هغه پرته بل هېڅ معبود برحق نشته. عالم دی پر غیبو او ښکارووباندې، همداغه (الله)ﷻ ډېر مهربان او زیات ښښونکی دی.

الله ﷻ هغه ذات دی چې له هغه پرته کوم معبود برحق نشته، هغه پاچا دی، ډېر پاک دی (له ټولو عیبونو څخه) سالم دی، امان ورکوونکی دی، ساتونکی دی، په ټولو برلاسی دی، په زور د خپل حکم نافذوونکی او د لویۍ څښتن دی، پاک دی الله له هغو شیانو چې (مشرکان یې) ورسره شریکوي.

الله ﷻ هغه ذات دی چې پیدا کوونکی (له نشت نه وجود ته) را ویستونکی، شکل او صورت ورکوونکی دی. د هغه لپاره ډېر غوره نومونه دي. هرڅه چې په آسمانونو او ځمکو کې دي هغه ټول په پاکۍ سره د الله ﷻ ستاینه کوي او هغه برلاسی او حکمت والا دی.

تفسیر

د الله ﷻ غوره نومونه

په دې دروو آیتونو کې د الله تعالی څه نومونه یاد شوي دي، په داسې حال کې چې په بل هېڅ کوم سورت کې د الله تعالی نومونه داسې پرله پسې نه دي ذکر شوي. د دې سورت په دریو آیتونو کې د الله پاک له غوره نومونو څخه اووه لس نومونه بیان شوي دي.

دا مبارک آیتونه د الله ﷻ د وحدانیت په ټینګار، یعنې د ﴿ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ ﴾ په شعار سره پیل شوي دي او په تاکید یې فرمایلي دي چې الله تعالی په غایبو، حاضرو، ښکاره او پټو پوهېږي.

الله ﷻ ښښونکی او ډېر مهربانه دی. د الله ﷻ رحمت زیات او تل تر تله دی او ټولو شیانو ته شامل دی، الله ﷻ واحد او یوازې دی.

بیا مبارکو آیتونو د الله ﷻ یو شمیر غوره نومونه د اصل توحید سره پیوست کړي او فرمایي: الله ﷻ مالک او پاچا دی له ده پرته بل څوک د ملکیت او پاچاهۍ څښتن نشته، الله ﷻ له هر عیب څخه پاک او له هرې نیمګړتیا څخه چې له ده سره مناسب نه وي، خالي دی.

مفسرینو ویلي دي چې د (ملک) له نوم څخه وروسته د (قدوس) لفظ راوړل، دېته اشاره ده چې که څه هم الله تعالی مالک، پاچا او د ټولو شیانو متصرف دی، خو د الله ﷻ تصرف د ځمکې پرمخ د مغرورو او ظالمو پاچاهانو د تصرف په شان نه دی، بلکې د الله ﷻ تصرف او ملکیت په خپله پاچاهۍ او مخلوقاتو کې له هر ډول ظلم او عیب څخه پاک او خالي دی.

لویي او عظمت د الله ﷻ ځانګړتیا ده

الله تعالی خپلو دوستانو ته سلامتي ورپه برخه کوي، الله ﷻ د خپلو پیغمبرانو تصدیق کوونکی او امن ورکوونکی دی.

الله تعالی برلاسی او د شان او شوکت او دبدبې او لویۍ خاوند دی. هغه څه چې د الله ﷻ د جلال او عظمت سره مناسب نه وي له هغه څخه پاک دی.

د الله تعالی دوه صفتونه: (جبار او متکبر) د الله ﷻ له شان سره مناسبه مدح او ستاینه ده، خو د مخلوقاتو لپاره بد او ناوړه صفتونه ګڼل کېږي.

نبی کریم ﷺ په قدسي حدیث کې د خپل پالونکي څخه روایت کړی چې الله ﷻ فرمایلي دي: "الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي وَالْعَظَمَةُ إِزَارِي فَمَنْ نَازَعَنِي وَاحِدًا مِنْهُمَا أَلْقَيْتُهُ فِي النَّارِ" یعنې: کبریا زما څادر او لویي زما پرتوګ دی، نو هرڅوک چې په یو له دې دوو صفتونو کې زما سره سیالي کوي، نو هغه به د دوزخ اور ته واچوم.

الله تعالی داسې خالق او پیداکوونکی دی چې ټول کاینات او هستي یې له نشت څخه پیداکړې دي، الله تعالی ټولو شیانو ته صورت او شکل ورکړی او ټول مخلوقات یې په یوه خاص شکل او هیأت سره پیداکړي دي. د الله تعالی لپاره غوره نومونه دي چې په هماغو سره ستایل شوی دی. دا سورت، لکه: څنګه چې د الله ﷻ په حمد او ستاینه پیل شوی همدارنګه د الله ﷻ په حمد او ستاینه پای ته رسېدلی دی. د ځمکو او آسمانونو مخلوقات د الله پاک ستاینه کوي او الله ﷻ ډېر لوی او د حکمت څښتن دی.

د انسان پر ژوند باندې د الله تعالى د غوره نومونو اغېز

أسماء الله الحسنى يا د الله تعالى نېک نومونه د الله پاک د پېژندو غوره وسيله ده، انسانان په دنيا کې د الله تعالى د ذات د ليدلو توان نه لري، نو ځکه د الله جل جلاله د صفاتو د پېژندلو يوازينۍ او سمه لاره د قرآن کريم هغه آيتونه او د پيغمبر عليه السلام هغه صحيح احاديث دي چې په هغو کې د الله تعالى صفات ذکر شوي دي. له همدې امله ده چې د الله تعالى صفات او اسماء توقيفي دي، يعنې د قرآن او سنتو په نصوصو پورې متوقف دي او د اجتهاد او اتکل پر بنسټ په هغو کې زياتى او کمى جواز نه لري.

د اسماء الله الحسنى زده کړه او په هغو کې فکر کول د انسان پر ژوند ډېرې ګټورې اغېزې لري چې ځينې يې په لاندې ډول دي:

۱- د الله تعالى د نومونو په معنا او مفهوم پوهېدل د الله تعالى د پاک ذات په هکله زموږ پوهه او معرفت زياتوي چې دا کار الله تعالى ته د انسان د تقرب او نژدېوالي او د هغه په زړه کې د الله ﷻ د مينې او محبت د زياتېدو او د الله تعالى له قهر څخه د وېرې لامل ګرځي چې د دې ټولو اغېزې د انسان په وګړيز او ټولنيز ژوند کې د نېکو اعمالو د زياتېدو او د ناوړه اعمالو او ګناهونو څخه د ځان ژغورلو په بنه څرګندېږي.

۲- الله تعالى په بل آيت کې فرمايلي دي: ﴿ولله الأسماء الحسنى فادعوه بها﴾ [الأعراف: ۱۸۰] ژباړه: الله لره غوره نومونه دي، هغه په هماغه غوره نومونو سره وبلئ. يعنې کله چې له الله تعالى څخه څه شى غواړئ د خپل حاجت او اړتيا سره په مناسب نوم دعا وکړئ، د بېلګې په ډول: اى رحمان ذاته! زما ګناهونه راوبښه! زما رازقه خدايه! زما رزق پراخه کړه! او داسې نور.

۳- له رسول الله ﷺ څخه په صحيح حديث کې نقل شوى چې فرمايي: «إن لله تسعة و تسعين اسما، مائة إلا واحدا، من أحصاها دخل الجنة...» [۱]

ژباړه: الله پاک نهه نوي نومونه لري، هر چا چې هغه په يادو زده کړل، پر معنا يې ځان پوه کړ او د هغو په مقتضا يې عمل وکړ، الله جل جلاله به يې جنت ته داخل کړي.

فعاليت: هر زده کوونکى دې د الله ﷻ هغه نومونه چې په دې سورت کې ذکر شوي نه دي، وپلټي او بيا دې په خپله کتابچه کې وليکي.

[۱] - حديث متفق عليه، صحيح البخارى۳/۲۵۹ ، و صحيح مسلم حديث ۲٦۷۷.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې لوست د مبارکو آیتونو ځینې ګټې دا دي:

- **دا مبارک آیتونه له سترو قرآني آیتونو څخه دي چې الله تعالی او د هغه صفتونه یې مونږ ته معرفي کړي دي.**
- **دې مبارکو آیتونو د الله ﷻ غوره نومونه او پر هغو باندې یې د ا یمان او یقین اهمیت بیان کړی دی.**
- **پر مونږ لازم دي چې الله ﷻ په اسماوو او صفاتو سره وپیژنو او په هماغو نومونو او صفاتو له الله ﷻ څخه غوښتنه وکړو.**
- **د الله تعالی د نومونو او صفتونو په معنا پوهیدل، په هغو کې فکر او سوچ کول او د هغو له غوښتنې سره سم عمل کول د انسان پر فردي او ټولنیز ژوند باندې سمه او نیغه اغیزه لري او د دې لامل کېږي چې ټولنه د ښېګڼې او بریا په لور ګامونه پورته کړي.**

پوښتنې

۱–د الله ﷻ له غوره نومونو څخه چې د الحشر په سورت کې یاد شوي دي کوم لس نومونه بیان شوي دي.

۲–په مخلوقاتو کې د الله ﷻ پاچاهي او د ځمکې د نورو پاچاهانو ترمنځ توپیر بیان کړئ؟

۳– د جبار او متکبر د صفتونو نسبت ورکول الله ﷻ ته او مخلوق ته، څه توپیر لري؟

۴– څرنګه کولای شو د الله پاک د نېکو نومونو او صفتونو څخه د اغېزمنتیا په ترڅ کې په خپل وګړیز او ټولنیز ژوند کې رغنده بدلون راولو؟

کورنۍ دنده

د (اسماء الله الحسنی) د یادولو، ثواب او د انسان په ژوند باندې د هغو د اغېزې په هکله یوه وړه مقاله ولیکئ او په دې اړه په نبوي احادیثو استدلال وکړئ.

اووم لوست:

انسان عبث او بې فايدې نه دی پيدا شوی

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَٰكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ۝ فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْكَرِيمِ ۝ وَمَن يَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ لَا بُرْهَٰنَ لَهُۥ بِهِۦ فَإِنَّمَا حِسَابُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَٰفِرُونَ ۝ وَقُل رَّبِّ ٱغْفِرْ وَٱرْحَمْ وَأَنتَ خَيْرُ ٱلرَّٰحِمِينَ﴾ [المؤمنون: ١١٨-١١٥]

د کلمو او جملو معناوې

عَبَثًا: بابيزه، بې ګټې.

فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ: الله پاک له هر ډول نقص او نيمګړتيا څخه لوړ او پاک دی.

ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ: رښتينی او حق واکمن پاچا دی.

يَدْعُ: رابولي.

بُرْهَٰنَ: دليل او حجت.

ژباړه

آيا تاسې انګيرلې وه چې موږ تاسې بابيزه او عبث پيداکړي ياست او تاسې زموږ لور ته بيرته نه راګرځول کېږئ، نو لوړ او پورته دی الله ﷻ رښتينی (حقيقي) پاچا، له هغه پرته بل هېڅ کوم معبود نشته، د عزتمن عرش څښتن دی. او څوک چې له الله ﷻ سره کوم بل معبود چې هېڅ دليل هم پری نه لري، راوبلي، نو د هغه حساب د هغه له رب سره دی. بيشکه کافران هېڅ کله بری نه مومي. ای محمده! ووايه زما ربه بښنه وکړه او رحم وکړه او ته تر ټولو رحم کوونکو بښه رحيم يې.

تفسير

الله تعالى كافرانو ته خطاب كوي او فرمايي: آيا گمان كوئ چې ما تاسو بابيزه او عبث پيداكړي ياست؟ نه داسې نه ده بلكې موږ تاسې د عبادت، تهذيب، زده كړې او الهي اوامرو د سرته رسولو لپاره پيداكړي ياست او آيا گمان كوئ چې وروسته له مرگه دويم ځلې به د حساب او بدلې لپاره راپورته نشئ.

لوړ او پورته دى الله تعالى له دې څخه چې يو شى پرته له حكمته څخه پيدا كړي. الله تعالى يو دى او پرته له هغه بل هېڅ معبود او خالق نشته او هغه د ستر عرش څښتن دى.

په مبارک آيت كې عرش د كريم (عزتمن) په صفت موصوف شوى دى، ځكه چې عرش د عالميانو پروردگار او (اكرم الاكرمين) ذات ته منسوب دى. بيا الله تعالى هغه څوک چې ده ته د زوى يا شريک او سيال په لرلو قايل دي، تهديدوي او فرمايي: هر هغه څوک چې له الله پرته بل معبود رابلي او په خپل دې كار باندې كوم حجت او دليل هم نه لري، نو بيشكه د هغه حساب او كتاب د هغه له رب سره دى او دا ډول خلک هېڅكله هم بريمن كېدلاى نشي.

دا د هغو كسانو لپاره ډېر لوى تهديد دى چې له الله تعالى سره شريک نيسي. داسې كسان به هېڅكله كامياب نشي، بلكې ناكام به وي او څوک چې په آخرت كې ناكام شي، نو د هغو لپاره سخت عذاب دى.

د كافرانو ناكامي او د مؤمنانو كاميابي

پورتني مبارک آيتونه چې د المؤمنون د سورت آخرني آيتونه دي په ټينګه د كافرانو په ناكامۍ او د مؤمنانو په كاميابۍ او خلاصون دلالت كوي چې د سورت په پيل كې هم تاكيد پرې شوى دى، تر څو د دواړو ډلو ترمنځ تفاوت او توپير روښانه كړي.

په دې ترتيب الله تعالى خپل پيغمبر او وروسته بيا د هغه امت ته ښوونه كوي چې د مغفرت او رحمت غوښتنې لپاره يوازې همده ته رجوع وكړئ، ځكه الله تعالى ډېر ښه ښونكى او ډېر زيات رحم كوونكى دى.

بخاري، مسلم، ترمذي او ابن حبان له حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه څخه روايت كړى چې هغه رسول اللهﷺ ته وويل: اى د الله رسوله! ماته داسې دعا راوښيه چې په خپل لمانځه كې يې ووايم، نو رسول اللهﷺ ورته وويل: ووايه: «اللهم إني ظلمت نفسي ظلماً كثيراً، و إنه لا يغفر الذنوب الا أنت، فاغفر لي مغفرةً من عندك، و ارحمني، إنك أنت الغفور الرحيم».

ژباړه: اى الله! ما پر خپل نفس ډېر زيات ظلم كړى دى او يقيناً پرته له تا بل څوک د گناهونو ښونكى نشته نو ماته ښښنه وكړه او پر ما رحم وكړه همدا ته ښونكى مهربانه يې.

قرآن کريم شفا ده

مفسرينو فرمايلي دي چې دا دوه آخري آيتونه د شفا آيتونه دي. ابن ابي حاتم له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت کړی چې عبدالله بن مسعود رضي الله عنه په يو مريض سړی تېريده او د هغه په غوږ کې يې د ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا...﴾ آيتونه د سورت تر پايه ولوستل، نو هغه مريض شفا وموندە، ما دا خبره د الله ﷻ پيغمبر ته يادە کړه، پيغمبر ﷺ عبدالله بن مسعود ته وفرمايل: (بماذا قراءت في أذنه؟) د هغه سړي په غوږ کې دې څه ولوستل؟ هغه د الله ﷻ پيغمبر ته موضوع بيان کړه، د الله ﷻ پيغمبر وفرمايل: (والذي نفسي بيده، لو ان رجلاً موقناً قرأها علي جبل لزال) قسم په هغه ذات چې زما نفس د هغه په قبضه کې دی که کوم شخص په يقين سره دا آيتونه پر يوه غره باندې ولولي، نو غر به خامخا له منځه ولاړ شي.

هغه څه چې دلته د يادونې وړ او مهم دي، د لوستونکي ايمان، يقين او د زړه صفايي ده او په قرآن کريم سره د تداوی او علاج په اړه د ناروغ استعداد او باور لرل دي، يعنې دا چې ناروغ هم د قرآن کريم په وسيله د معالجې او تداوی لپاره تياري او آمادګي ولري.

د لوست ګټې او لاربښونې

له پورتنيو آيتونو څخه چې کومې ګټې ترلاسه کېږي په لاندې ډول دي:

❖ د الله ﷻ بندګان او مخلوقات په دنيوي ژوندانه کې ډېر لوړ او لوی مسؤوليت او وظيفه لري چې هغه د عبوديت څرګندونه او د الهي قانون او نظام په سيوري کې ژوند کول دي، الله پاک په دې اړه فرمايي: ﴿ وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ ژباړه: ما انسانان او پېريان يوازې د خپل عبادت لپاره پيدا کړي دي.

مفسرينو د عبادت تعريف داسې کړی: (كل ما يحبه الله من الأقوال و الأفعال) يعنې هر هغه وينا او کړنه چې الله پاک يې خوښوي او پر هغې راضي کېږي عبادت دی. پر دې بنسټ ويلای شو چې د عبادت دايره ډېره پراخه ده او ټولو نېکو اعمالو ته داخلېږي، او يوازې د اسلام د مشهورو ارکانو، لکه: لمونځ، روژه، زکات اوحج نوم نه دی.

پر مسلمانانو لازم دي چې خپل ټول ژوند د الله تعالی په عبادت يعنې د هغه د قانون او نظام په پيروی کې تېر کړي او مرګ يې هم د هغه په لار کې وي. همدا مطلب د قرآن کريم په بل

آیت کې په خورا روښانه ډول داسې څرګند شوی دی: ﴿ قل إن صلاتي ونسكي و محياي ومماتي لله رب العالمين ..﴾ ژباړه: ووایه ای پیغمبره! بېشکه زما لمونځ، زما قرباني، زما ژوند او زما مرګ د کایناتو د رب لپاره دی.

امام ابو عبدالله بن علي ترمذي ویلي دي: الله تعالی مخلوقات د خپلو بندګانو په حیث پیدا کړي دي چې د ده عبادت وکړي او دوی ته د عبادت په مقابل کې بدله ورکړي او یا د عبادت په پرېښودلو دوی مجازات کړي، نو کله چې انسانان د الله ﷻ عبادت وکړي، نو دوی د آزادو او با کرامته بندګانو په توګه د دنیا له غلامۍ څخه آزاد دي او د آخرت له امن څخه په ډک کور کې به پاچاهان وي، خو که د الله تعالی له بنده ګۍ او غلامۍ څخه سرغړونه وکړي، نو دوی به دنیا کې تښتېدونکي، سرکشه او بدخویه غلامان وي او سبا (د قیامت په ورځ) به د زنداني دښمنانو په څېر د اور په طبقو کې راځوړند وي.

- ❖ پرته له شکه دا به د انسان تنګ نظري، جهالت او بې عقلي وي که چېرې د ماده پرستو په څېر ګومان وکړي چې همدا د دنیا کور دی او الله ﷻ او د آخرت کور ته به یې ورګرځیدل نه وي، ترڅو هلته انسانانو ته د هغوی د کړو وړو مطابق بدله ورکړل شي.
- ❖ هغه کسان چې له الله سره شریک نیسي او په دې کار کې هېڅ ډول دلیل او حجت نه لري، نو دوی د عذاب مستحق دي.

پوښتنې

د قرآني آیتونو څخه د لاندېنیو موضوعاتو لپاره دلیل راوړئ:

۱. الله تعالی مخلوقات عبث او بابېزه نه دي پیدا کړي.

۲. له پروردګار سره د نسبت له امله، عرش د کریم په صفت ستایل شوی دی.

۳. د رحمت او مغفرت لپاره د دعا مستحب والی.

۴. قرآن کریم شفا ورکوونکی دی په دې هکله نبوي حدیث بیان کړئ؟

۵. انسان باید د ژوند په ټولو اړخونو کې د الهي قانون او نظام تابع وي.

کورنۍ دنده

(څرنګه یو هدفمند او مسؤولیت لرونکی ژوند درلودلای شو؟) تر دې سرلیک لاندې یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

انسان د الهي نعمتونو په سيوري کې

﴿ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخۡرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزۡقًا لَّكُمۡۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلۡفُلۡكَ لِتَجۡرِىَ فِى ٱلۡبَحۡرِ بِأَمۡرِهِۦۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلۡأَنۡهَٰرَ ۞ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَ دَآئِبَيۡنِۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ ۞ وَءَاتَىٰكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلۡتُمُوهُۚ وَإِن تَعُدُّواْ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ لَا تُحۡصُوهَآۗ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَظَلُومٞ كَفَّارٞ﴾ [ابراهيم :٣٢-٣٤]

د کلمو او جملو معناوې

سَخَّرَ: تابع يې کړل، اېل يې کړل.

دَآئِبَيۡنِ: له عادت او قانون سره سم چلېدونکي. تل په يو شان روان.

لَا تُحۡصُوهَآ: هغه نشئ شمېرلی؟

ژباړه

اللهﷻ هغه ذات دی چې آسمانونه او ځمکې يې پيدا کړې دي او له آسمانه يې اوبه راښکته کړي دي. بيا يې د هغو په وسيله ستاسې د خوراک لپاره راز راز مېوې پيداکړې او ببرۍ يې ستاسې لپاره تابع کړي چې په سمندر کې د اللهﷻ په حکم روانې شي او سيندونه يې هم ستاسې په واک کې درکړل لمر او سپوږمۍ يې ستاسې لپاره تابع (ګټور) کړي دي چې تل په يو شان روان دي او شپه او ورځ يې ستاسې لپاره په کار واچوله او ټول هغه څه يې تاسې ته درکړل چې تاسې غوښتل، که تاسې وغواړئ چې د اللهﷻ نعمتونه وشمېرئ، نو شمېرلی يې نه شئ. حقيقت دا دی چې انسان ډېر بې انصافه او ناشکره دی.

تفسير

د الهي نعمتونو نښې

الله تعالى په دې آيتونو کې خپل نعمتونه پر مخلوقاتو څرګند کړي دي، د خپل وجود او قدرت دلايلو ته اشاره کوي او دا نعمتونه انسان ته ورپېژني.

الله ﷻ آسمانونه او ځمکې له نشت څخه پيدا کړل او د آسمانونو او ځمکو په پيدايښت کې يې د خپل عظمت د قدرت دلايل او نښې څرګندې کړې.

الله تعالى له وريځو څخه بارانونه نازلوي او د هغو په واسطه ډول ډول نباتات له مختلفو رنګونو او خوندونو او ډول ډول ګټو سره راشنه کوي، ترڅو انسانان ورڅخه روزي لاس ته راوړي او په مختلفو طريقو ورڅخه ګټه واخلي.

الله تعالى ستاسې لپاره بيړې تابع کړي دي، ترڅو د الله ﷻ په امر په بحر کې حرکت وکړي. په دې معنا چې د کښتۍ جوړېدنه يې تاسوته دروښوده او د هغه کارول يې ستاسو لپاره آسانه کړل او بادونه يې راولېږل چې د الله ﷻ په امر او توفيق د خپل مسير په لور حرکت وکړي.

الله تعالى هغه ذات دى چې سيندونه يې په ځمکه کې جاري کړي، ترڅو له اوبو څخه يې د څښلو، ځمکو خړوبولو او د نورو اړتياوو د پوره کولو لپاره ګټه واخلئ.

د دې لوست مبارک آيت د (الله ﷻ) په لفظ پيل شوى چې دا قرآني اسلوب او طريقه د بې نيازه ذات پر وړاندې، په زړونو کې د ويرې او ډار احساس راويښوي او د مشرکانو پام پر الله تعالى باندې د ايمان وجوب ته را اړوي.

د لمر او سپوږمۍ حرکت

دا آيتونه مور د الله ﷻ معرفت او پېژندنې ته متوجه کوي چې الله تعالى هغه ذات دى چې لمر او سپوږمۍ يې د هغو د حرکت په دوران کې، انسانانو ته د ګټې رسولو او د ځمکې پر مخ د ژوند کولو لپاره مسخر کړي او په خدمت يې لګيا کړي دي. همدارنګه شپه او ورځ يې په خپل پرله پسې تګ او راتګ او د دندو په ترسره کولو کې زمور لپاره مسخر کړي دي، ترڅو په ورځ کې د الله ﷻ له فضل او برکت څخه روزي وغواړو او د خپل ژوندانه ګټې او ضرورتونه ترلاسه کړو او د شپې له لوري خوب او استراحت وکړو او ببرته خپل قوت حاصل کړو، لکه: څرنګه چې الله تعالى فرمايلي دي:

﴿ وَجَعَلۡنَا ٱلَّيۡلَ لِبَاسٗا ۝ وَجَعَلۡنَا ٱلنَّهَارَ مَعَاشٗا ﴾ [النبا: ۱۰- ۱۱] يعني: شپه مو لباس او پرده گرځولې ده او ورځ مو د ژوندانه او کار وخت گرځولې ده.

او همدارنگه الله تعالی فرمايلي دي: ﴿ وَءَاتَىٰكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلۡتُمُوهُۚ وَإِن تَعُدُّواْ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ لَا تُحۡصُوهَآۗ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَظَلُومٞ كَفَّارٞ ﴾.

ژباړه: او الله ټول هغه څه تاسې ته درکړل چې تاسې ورڅخه وغوښتل، که تاسې وغواړئ چې د الله ﷻ نعمتونه وشمېرئ، نو شمېرلی يې نشئ. حقيقت دادی چې انسان ډېر بې انصافه او ناشکره دی.

فعاليت

زده کوونکي دې د شپې او ورځې او د سپوږمۍ او لمر د دوران د ګټو په هکله د څېړنې په ترڅ کې خپل معلومات وړاندې کړي.

د الله ﷻ نه تمامیدونکي نعمتونه او د انسان ناشکري

الله ﷻ په خپل فضل او کرم انسان ته هغه څه وربښلي چې هغه ورته د ژوندانه په چارو کې اړتيا لري او له الله ﷻ څخه يې غوښتي وي او هغه څه چې يې نه دي غوښتي هغه يې هم ورکړي دي، ځکه الله تعالی په هغه څه چې د انسان په خير وي ښه خبر دی. د الله نعمتونه بې شمېره دي،که چېرې وغواړئ چې د الله ﷻ نعمتونه وشمېرئ او اندازه يې معلومه کړئ، نو هېڅکله دا کار نشئ کولای، خو انسان پر خپل ځان ظلم کوي او د خپل پروردګار د نعمتونو شکر نه اداء کوي او احترام يې نه ساتي، بلکې دغه نعمتونه په ګناهونو کې استعمالوي.

د لوست ګټې او لاربښونې

په پورتنيو آيتونو کې ډېرې ګټې نغښتې دي چې په لنډه توګه بيانېږي:

- الله تعالی له خپلو کړنو سره خپل بنده ګان آشنا کوي او خپل نعمتونه هغوی ته ورپه ګوته کوي.
- د الله تعالی نعمتونه چې پر انسان يې پېرزو کړي دي دومره زيات دي چې انسان يې د شمېرلو وس نه لري.

❖ پر انسان لازمه ده چې د الهي نعمتونو پر وړاندې ناشکري او غفلت ونه کړي.

❖ که چېرې انسان د الله ﷻ نعمتونه د الله ﷻ په لار او طاعت کې ونه کاروي، نو په حقیقت کې يې پر خپل ځان ظلم کړی دی.

❖ باید وپوهېږو چې د شکر ادا کول یوازې په ژبې پورې منحصر نه دي. گناه کول او د الله ﷻ له اوامرو څخه سرغړونه د ناشکرۍ روښانې بنې دي او د الله ﷻ اطاعت او د نېکو اعمالو ترسره کول د مننې او شکر ادا کولو غوړې لارې دي.

پوښتنې

۱– الله تعالی د څه لپاره شپه او ورځ پیداکړې ده؟

۲– د شپو او ورځو د تحرک او بدلون گټې بیان کړئ؟

۳– قرآني آیتونه په دغه لوست کې د (الله) په لفظ پیل شوي، په دې کې څه گټې نغښتې دي؟

۴– د لمر او سپوږمۍ په خوځښت او دوران کې د الله ﷻ د قدرت نښې بیان کړئ؟

۵– په پورتنیو آیتونو کې یاد شوي نعمتونه وشمیرئ؟

د الله ﷻ په لوري بلنه

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَـٰلِحًا وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ۞ وَلَا تَسْتَوِى ٱلْحَسَنَةُ وَلَا ٱلسَّيِّئَةُ ۚ ٱدْفَعْ بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ فَإِذَا ٱلَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُۥ عَدَٰوَةٌ كَأَنَّهُۥ وَلِىٌّ حَمِيمٌ ۞ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلَّذِينَ صَبَرُوا۟ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ﴾ [فصلت: آية: ٣٣- ٣٥]

د کلمو او جملو معنا وې

ٱدْفَعْ بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ: بدی ته په نېکی ځواب ورکړه (د بدی مخنیوی په هغه څه سره وکړه چې هغه ډېر ښه وي).

وَلِى حَمِيمٌ: نژدې، خوږ او ګران دوست.

مَا يُلَقَّىٰهَآ: دا ښه صفت (مقام) نه ورکول کېږي.

حَظٍّ عَظِيمٍ: لویه برخه.

ژباړه

او د هغه چا له خبرې نه به ښه خبره د چا وي چې هغه د الله خوا ته بلنه ورکړه او نیک عمل یې وکړ او ویې ویل بیشکه زه له مسلمانانو څخه یم او (ای پیغمبره!) نیکي او بدي یو شانته نه دي، ته د بدی مخنیوی په هغې نیکی سره وکړه چې هغه ډېره ښه وي، ته به وګورې چې له تاسره د چا دښمني وه. هغه به دې خوږ دوست ګرځیدلی وي. دغه صفت نه په برخه کېږي، مګر هغو خلکو ته چې صبر کوي او دغه مقام نه په برخه کېږي، مګر هغو خلکو ته چې د غټې برخې خاوندان دي.

تفسير

اجمالي معنا: حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه ويلي دي چې د دې الهي وينا ﴿وَمَنۡ أَحۡسَنُ قَوۡلٗا مِّمَّن دَعَآ...﴾ څخه مراد د الله ﷻ پيغمبر دی چې خلک يې د اسلام لوري ته راوبلل او رښتينی عمل يې وکړ او د اسلام سپېڅلی دين يې مورِ ته د الهي ډالۍ په توګه پريښود. په يوه بل روايت کې له عبدالله بن عباس رضي الله عنهما څخه نقل شوی دی چې مراد له دې آيت څخه د پيغمبر ﷺ صحابه او ياران دي. او د ﴿فَإِذَا ٱلَّذِي بَيۡنَكَ﴾ آيت په هکله مفسرينو ويلي دي چې دا د ابو سفيان بن حرب په هکله نازل شوی دی چې د پيغمبر ﷺ ډېر سخت دښمن و خو بيا يې دوست او ملاتړی شو.

غوره وينا

پورتنيو آيتونو د يو انسان د غوړې وينا لپاره درې صفتونه بيان کړي دي.

- څوک چې د الله ﷻ توحيد، طاعت او عبادت ته بلنه ورکوي.
- څوک چې په ښو او نيکو اعمالو چې الله ﷻ پرې امر کړی، التزام او پابندي ولري او د الله ﷻ له محرماتو څخه ځان وژغوري.
- څوک چې له نيکو مسلمانانو سره اړيکې او له هغوی سره دوستي، محبت او همکاري ولري او له هغوی څخه دفاع وکړي.

د الله لوري ته بلنه يوه شرعي وجيبه ده

محمدي شريعت انسانانو ته د الله جل جلاله وروستی رسالت او نظام دی، خلکو ته د دې دين رسول او اسلامي احکامو او لارښوونو ته د خلکو هڅول، يوازې د دعوت له لارې ممکن دي. دالله لور ته بلنه يوه شرعي وجيبه ده او ځانته اصول او قواعد لري چې د قرآن کريم او د رسول عليه السلام له سنتو څخه اخيستل شوي دي.

هر مسلمان (نر او ښځه) په دې مکلف دي چې د خپلې پوهې او وس سره سم د دين د خپرولو په لاره کې زيار وباسي. په قرآن کريم کې د دعوت او د دعوت د لارو چارو په اړه ګڼ شمير آيتونه راغلي دي، په دې آيتونو کې ټينګار شوی دی چې دعوت بايد په نرمه لهجه، نېکو اخلاقو او غوره خبرو اترو سره ترسره شي. د ښلګې په ډول الله جل جلاله د بلونکو امام

او لارښود حضرت محمد صلى الله عليه وسلم ته داسې فرمايي: ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ..﴾ [النحل: ١٢٥] ژباړه: (اى پيغمبره!) د خپل رب لارې ته په حكمت او غوره نصيحت سره بلنه وكړه او له خلكو سره په داسې ډول مباحثه وكړه چې ډېره غوره وي.

د الله په لاره كې د دعوت او بلنې آداب

د الله ﷻ د دين د اصولو او اساساتو له بيانولو او د بنده او الله تعالى ترمنځ د اړيكو له ټينګولو وروسته، الله تعالى د داعيانو او بلونكو آداب او د بندګانو ترمنځ د نيكو اړيكو د استحكام په هكله داسې فرمايي:

﴿ وَلَا تَسْتَوِى ٱلْحَسَنَةُ وَلَا ٱلسَّيِّئَةُ ۚ ٱدْفَعْ بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ فَإِذَا ٱلَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُۥ عَدَٰوَةٌ كَأَنَّهُۥ وَلِىٌّ حَمِيمٌ ۞ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلَّذِينَ صَبَرُوا۟ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴾.

د الله تعالى لوري ته بلونكي (داعيان) ډېر غوره خلک دي، نو پر دوى لازم دي چې له خلكو سره خپلې اړيكې نيكې كړي او د ستونزو، كړاوونو او تكاليفو په وړاندې له صبر او زغم څخه كار واخلي او بديو ته په نيكۍ او احسان ځواب وركړي- الله تعالى فرمايلي دي چې نېه او بده وينا او كړنه برابره نه ده، ځكه الله تعالى له نېې وينا او كړنې څخه راضي او خاوند ته يې نيكه بدله وركوي، خو له ناوړې او بدې وينا او كړنې څخه ناراضه كېږي او خاوند ته يې سزا وركوي، نو پر دې اساس مؤمن دعوت كوونكي ته لازمه ده چې د خلكو بدۍ ته په نيكۍ ځواب كړي او د بدۍ په وړاندې له نيكۍ څخه كار واخلي چې دا كار د هغه لپاره وړ او غوره دى او د هغه فضيلت او وړتيا څرګندوي.

كله چې د الله د دين دعوت كوونكى، بدي په احسان او نيكۍ او ګناه په ښېنه او زغم ځواب كړي، نو په حقيقت كې دى د خلكو دوستي حاصلوي، د هغوى كركه او كينه لرې كوي او دښمن يې په خواخوږي او ربښتيني دوست بدلېږي.

دا ستر خصلت د هغه چا په برخه كېږي چې د خپل نفس په وړاندې مجاهده او هلې ځلې كوي او د قهر، غوسې، آزار او ضرر په مقابل كې له صبر، زغم او حوصلې څخه كار اخلي. همدارنګه دا ښه او نيک صفتونه يوازې د هغو كسانو په برخه كېږي چې په دنيا كې د نيكمرغۍ څخه برخمن وي او په آخرت كې د اجر او ثواب د ترلاسه كولو لپاره هلې ځلې كوي.

ابن عباس رضي الله عنه د ﴿ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلَّذِينَ صَبَرُوا۟ ... ﴾ د آيت په تفسير كې ويلي دي چې الله تعالى مؤمنانو ته امر كړى دى، ترڅو د قهر او غضب پر وړاندې له صبر او

حوصلې، د جهل پر وړاندې له حلم او نرمۍ او د بدۍ پر وړاندې له عفوې او ښښې څخه کار واخلي، نو هرکله چې داسې کارونه ترسره کړي، الله پاک به دی د شیطان له شر څخه ساتي، دښمن به يې ورته تابع ګرځوي او هغه به ورته په خواخوږي او خواږه دوست بدلوي.

فعالیت

زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي او له مشورې وروسته دې یو زده کوونکی د خپل ګروپ په استازیتوب د بدۍ په مقابل کې د ځواب ویلو طریقه شرح کړي، بیا دې د دویمې ډلې زده کوونکي د لومړۍ ډلې په خبرو کره کتنه وکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې لوست له آیتونو څخه ډېرې ګټې ترلاسه کېږي چې ځینو ته يې اشاره کوو:

- په دنیا کې د الله ﷻ لوري ته له داعیانو څخه هېڅوک ښه او غوره نشته، همدوی دي چې د ایمان، عمل او دعوت ترمنځ يې یووالی راوستی دی.
- پر مؤمن لازم دي چې خپل ایمان ظاهر او هغه اعلان کړي او په مجلسونو، غونډو او ټولنو کې د ایمان په درلودلو د عزت او ویاړ څرګندونه وکړي چې دا په خپله تر ټولو ښه بلنه او دعوت دی.
- لکه څرنګه چې نیکي او بدي یو شانته نه دي، نو پر مؤمن لازمه ده چې نیکي غوره کړي او بدۍ ته په نیکۍ ځواب ووایي.
- له نورو سره احسان او نیکي او د هغوی د ناوړو کړو وړو زغمل، په پای کې دښمنان په ریښتینو ملګرو او دوستانو بدلوي.

پوښتنې

۱- هغه درې صفتونه چې په آیت کې د یوه انسان د غوره وینا په هکله ذکر شوي دي، بیان کړئ؟

۲- ولې نیکي او بدي برابر نه دي؟ نیکي پر نیک عمله انسان څه اغیزه لري او بدي پر بدکاره انسان څه اثرات او اغېزې درلودلای شي؟

۳- نیکي او احسان پر دښمنانو څه اغېزه لري؟

۴- له مبارکو آیتونو څخه د بدۍ پر وړاندې د نیکۍ غوره کولو کړنلاره استنباط کړئ؟

کورنۍ دنده

د دعوت د هغو کړنلارو په هکله چې د خلکو په رابللو کې اغیزناکې دي، یوه مقاله ولیکئ چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

لسم لوست

ایمان او نیک عمل

﴿ وَٱلۡعَصۡرِ ۞ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَفِي خُسۡرٍ ۞ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡحَقِّ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلصَّبۡرِ ﴾ [العصر: ١-٣]

د کلمو او جملو معناوې

وَٱلۡعَصۡرِ: قسم په وخت او زمانې، یا د مازدیګر په لمونځ، یا د مازدیګر د لمانځه په وخت.

وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡحَقِّ: او یو تر بله یې په حق وصیت کړی وي.

ژباړه

قسم په زمانې (عصر) یقیناً انسان په تاوان کې دی، مګر (په تاوان کې نه دي) هغه کسان چې ایمان یې راوړی، نیک عملونه یې ترسره کړي او یو بل ته په حق ویلو او صبر کولو وصیت کوي.

تفسیر

الله ﷻ په زمانې قسم او لوړه یاده کړې ده او تاکید یې کړی دی چې انسان په تاوان کې دی، مګر هغه کسان له دې تاوان څخه په امن دي چې د پاسني آیت په ترڅ کې استثنا شوي دي.

په زمانه باندې د الهي قسم راز او حکمت

دا چې الله ﷻ په زمانه قسم یادوي دا د دې ښکارندوی دی چې زمانه او وخت د الله ﷻ په نزد د لوړ ارزښت او شرف څخه برخمن دی. نبي کریم ﷺ فرمایلي دي: «لَاتَسُبُّوا الدَّهْرَ، فَإِنَّ اللهَ هُوَ الدَّهْرُ» یعنې دهر یا زمانې ته کنځلې مه کوئ ځکه الله ﷻ دهر یا زمانه دی.

په دې معنا چې الله تعالی د زمانې بدلوونکی، ګرځوونکی، متصرف او واکدار دی.

د عصر نورې معناوې

ځینو مفسرینو ویلي دي چې له عصر څخه مراد د مازدیګر لمونځ یا د مازدیګر د لمانځه وخت دی. د دې خبرې له مخې د مازدیګر د لمانځه غوره والی او فضیلت ثابتېږي، او په همدې دلیل ډېرو علماوو ﴿والصَّلاَةِ الْوُسْطَى﴾ یعنې منځنی لمونځ د مازدیګر په لمانځه تفسیر کړی دی.

د ځینو علماوو په نزد په دې آیت کې دې خبرې ته اشاره ده چې د دنیا عمر د مازدیګر او مابنام ترمنځ د مودې په شان لنډ او مختصر دی.

نو پر انسان لازمه ده ترڅو دا لنډه موده چې ډېره زياته ارزښتناکه پانګه ده بايد په داسې تجارت کې ولګوي چې تاوان ونه لري، ځکه وخت او زمانه ډېره لنډه ده او څه چې له منځه ولاړ شي او تېر شي، هغه بيا په لاس نه راځي.

له زيان څخه نجات موندونکي

وروسته له هغه چې انسان د خپل عمر له قيمتي پانګې څخه په ګټې نه اخېستلو سره تاواني وګڼل شو، الله ﷻ مخلص مؤمنان له دې زيان څخه مستثنی کړل او په اړه يې داسې وفرمايـــل:﴿ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ ﴾ يعنې: هغه کسان چې په الله ﷻ ايمان ولري او ښه عملونه ترسره کړي هېڅکله به زيان او تاوان ونه ويني، ځکه هغوی د آخرت د ورځې لپاره کار کوي او د دنيا لپاره زيار د هغوی د آخرت د کار پر وړاندې خنډ نه ګرځي، دا ځکه چې هغوی د ښو عملونو په ترسره کولو سره په حقيقت کې د ايمان په مقتضا عمل کړی دی.

همدارنګه له زيان او تاوان څخه مستثنی شوي کسان هغه دي چې يو بل ته په حق سره توصيه او نصيحت کوي، الله تعالی فرمايي:﴿ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡحَقِّ﴾

د يادولو وړ ده چې حق د باطل په مقابل کې ځای لري او حق ټولو نيکيو او ښو عملونو ته شاملېږي، لکه: د الله ﷻ توحيد، د الله تعالی د اوامرو فرمانبرداري، د الله ﷻ پر کتابونو او پېغمبرانو ايمان، آخرت ته په دنيا ترجيح ورکول او داسې نور.

همدارنګه ا لله تعالی هغه کسان له زيان او تاوان څخه مستثنی کړي دي چې يو بل ته توصيه کوي ترڅو د عبادتونو په ترسره کولو، له ګناهونو څخه په ځان ژغورلو او د هغو د ستونزو او کړاوونو پر وړاندې چې د دعوت په لار او نورو دنيوي امورو کې انسان ته رسېږي، له صبر او حوصلې څخه کار واخلي چې دا مطلب په ﴿ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلصَّبۡرِ ﴾ جمله کې ادا شوی دی.

نو له زيان څخه نجات مېندونکي کسان په لاندېنيو څلورو صفاتو موصوف دي چې دغه څلور صفات عبارت دي له: ايمان، نيک عمل، په حق او صبر سره توصيه او نصيحت کول.

د سورة العصر مقام او ارزښت

امام شافعي رحمة الله عليه د دې سورت د اهميت په هکله فرمايلي دي که د قرآن کريم نه د العصر سورت څخه پرته بل هېڅ شی نه وای نازل شوی، نو همدا سورت د انسانانو لپاره کافي و.

همدارنګه له عبيدالله بن حفص څخه ددې سورت د فضيلت په هکله داسې روايت شوی دی: کله به چې د نبي کريمﷺ له ملګرو څخه دوه تنه له يو بل سره مخامخ کيدل، نو ترڅو به يې چې سورة العصر يو بل ته نه و اورولی، نو له يو بل څخه به نه جلا کيدل.

د لوست ګټې او لارښوونې

- ❖ د انسان په ژوندانه کې وخت او زمان ډېر زيات ارزښت لري چې بايد يوه لحظه يې هم ضايع نشي.
- ❖ انسانان په عمومي توګه په زيان او تاوان کې دي، پرته له هغو چې ايمان يې راوړی دی او نيکو عملونو ته يې مخه کړې ده.
- ❖ هر مسلمان په حق ويلو او د الله ﷻ د دين په خپرولو مکلف دی، هغه بايد د الله ﷻ د دين ساتنه وکړي.
- ❖ مسلمانان مکلف دي چې يو بل ته د الله په طاعتونو، د نفساني غوښتنو او ګناه په پرېښودلو او د مصيبتونو او کړاوونو پر مهال په صبر کولو او د الله ﷻ قضا او قدر ته په تسليمېدلو نصيحت او سپارښتنه وکړي.

پوښتنې

۱- د (العصر) معنا څه ده؟

۲- انسان ته د تاوان او زيان د رسيدلو لاملونه څه شی دي؟

۳- د لاندېنيو جملو معنا څرګنده کړئ:

(وَتَوَاصَوْاْ بِٱلْحَقِّ)

(وَتَوَاصَوْاْ بِٱلصَّبْرِ)

۴- امام شافعي رحمة الله عليه د العصر سورت د فضيلت او غوره والي په هکله څه فرمايلي دي؟

۵- له سورة العصر څخه کومې ګټې او لارښوونې حاصلولی شو؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د انسان د خلاصون او نجات د اسبابو په هکله يوه مقاله وليکي چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

امانت او په اسلام کې د هغه ارزښت

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا وَإِذَا حَكَمۡتُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحۡكُمُواْ بِٱلۡعَدۡلِۚ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا ۝ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا﴾ [النساء : ٥٨- ٥٩]

د کلمو او جملو معناوې

ٱلۡأَمَٰنَٰتِ: امانتونه (خپل څښتن ته د ښېرته ورکولو په نیت د یوه شي ساتل دي).

ٱلۡعَدۡلِۚ: انصاف (د حق رسیدنه خپل خاوند ته).

فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ: نو الله ﷻ او د هغه رسول ﷺ ته یې وسپارئ، د هغه حکم د الله ﷻ په کتاب او د هغه د رسول ﷺ په سنتو کې ولټوئ.

ژباړه

بېشکه الله ﷻ تاسې ته حکم کوي چې امانتونه د هغو خاوندانو ته وسپارئ او کله چې د خلکو په منځ کې فیصله کوئ، نو په عدالت سره یې وکړئ بېشکه الله پاک تاسې ته ډېر ښه نصیحت کوي او الله پاک ښه اوریدونکی او ښه لیدونکی دی.

ای مؤمنانو! د الله ﷻ، د رسول ﷺ او هغو کسانو اطاعت وکړئ چې له تاسې نه د امر خاوندان دي، بیا که ستاسو ترمنځ په کومه خبره شخړه پیښه شي نو هغه د الله ﷻ او رسول ﷺ لوري ته محوله کړئ که تاسې په ربښتیا سره پر الله ﷻ او د آخرت په ورځ ایمان لرئ دا کار غوره دی او د پایلې په اعتبار هم ښه دی.

تفسير

الله تعالى خپلو بندګانو ته امر کړی ترڅو امانتونه د هغو خاوندانو ته ښرته وسپاري او د حکم او پريکړې پر مهال په عدل فيصله وکړي. همدارنګه الله تعالى خپل بندګان د خپل ځان او پيغمبر ﷺ په اطاعت او پيروی او د چارواکو په پيروی مامور کړي دي. الله تعالى د لوست په لومړي آيت کې د نيکو عملونو څخه دوه خصلتونه بيان کړي دي. يو د امانتونو خاوندانو ته ښرته د هغوی امانت سپارل، بل په فيصله او حکم کولو کې له عدل څخه کار اخيستل.

د امانتونو ادا کول

امانت هر هغه شی دی چې انسان يې د ساتنې له کبله د اعتماد وړ ګرځي، که هغه شی مادي وي يا معنوي. کله امانت د الله ﷻ سره ژمنه او وعده وي چې ادا کول يې د الله تعالى د اوامرو عملي کول او له منهياتو څخه يې ډډه کول دي.

که امانت د خلکو پر وړاندې وي، لکه د انسانانو امانتونه او اسرار چې ادايې پرته له درغلۍ او خيانته خپلو خاوندانو ته د هغو امانتونو او رازونو ښرته سپارل دي. عام مسؤوليتونه او دندې په غاړه اخيستل هم يو ډول امانت دی، د امانت غوښتنه دا ده چې دا مسؤوليتونه او دندې بايد په سمه توګه سر ته ورسول شي. که څوک په دولتي، خصوصي يا شخصي ادارو کې په کار وګمارل شي او په خپل کار کې لتي وکړي او هغه په سمه توګه تر سره نه کړي، نو د خيانت مرتکب به شي. همدا راز د عامه شتمنيو څخه ناوړه ګټه اخيستل او د هغو په ساتنه کې بې پروايي کول هم په امانت کې د خيانت يوه بڼه ده.

دې مبارک آيت او نورو آيتونو او نبوي احاديثو، مؤمنان د ټولو امانتونو ادا کولو ته تشويق او ترغيب کړي دي.

د امانت ساتلو او د هغه د ارزښت په هکله ډېر آيتونه او احاديث راغلي دي، لکه: چې الله تعالى فرمايي: ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا ٱلْأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ ﴾ [الاحزاب:٧٢]

يعني: مورِ دغه امانت، آسمانونو، ځمکو او غرونو ته وړاندې کړ، نو هغوی يې پورته کولو ته تيار نه شول او ورڅخه ووېرېدل، خو انسان هغه پورته کړ او په بل ځای کې الله ﷻ امانت ساتونکي خلک بريالي ښودلي دي، فرمايي: ﴿ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِأَمَٰنَٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَٰعُونَ ﴾

[المعارج: ٣٢ ، المؤمنون : ٨].

يعني: او بريمن (كامياب) هغه كسان دي چې د خپلو امانتونو او ژمنې (وعدې) پالنه او رعايت كوي.

همدارنګه نبي كريم ﷺ ايمان او دين په امانت پورې اړوند بللى دى، فرمايي: «لا إِيمَانَ لِمَنْ لا أَمَانَةَ لَهُ، وَلا دِينَ لِمَنْ لا عَهْدَ لَهُ»[1] يعني څوک چې امانت نه رعايت كوي ايمان نه لري او څوک چې وعده او ژمنه نه پوره كوي دين نه لري.

په عدل سره حكم او قضاوت

الله تعالى مؤمنانو ته امر كړى چې په خپل حكم او قضاوت كې عدل او حق په نظر كې وساتي. الله ﷻ د خپلې پاچاهۍ بنسټ په دوو اصلونو (حق او عدل) باندى ايښى دى. كله چې په حكم او قضاوت كې ظلم او بې عدالتي وي، نو انسانان د بدبختۍ او تباهۍ خواته ځي، حقوقې ضايع او د انسانانو ترمنځ فساد خپريږي.

په دې هكله ډېر آيتونه او حديثونه راغلي چې يو له هغو دا الهي وينا ده چې فرمايي:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ﴾ [النحل: ٩٠]. يقيناً الله تعالى په عدل او احسان امر كوي.

په ويناوو كې عدل او انصاف

همدارنګه الله تعالى په خبرو كولو كې د عدل او انصاف په رعايت كولو تاكيد كړى، الله تعالى فرمايي:

﴿ وَإِذَا قُلۡتُمۡ فَٱعۡدِلُواْ وَلَوۡ كَانَ ذَا قُرۡبَىٰ ﴾ [الانعام:١٥٢]. يعني: كله چې خبرې كوئ، نو په عدالت سره يې وكړئ، كه هغه د خپلوانو په هكله هم وي.

انس بن مالک ﷺ روايت كړى چې د الله پيغمبر فرمايي: «لا تَزَالُ هٰذِهِ الْأُمَّةُ بِخَيْرٍ مَا إِذَا قَالَتْ صَدَقَتْ وَ إِذَا حَكَمَتْ عَدَلَتْ وَ إِذَا اسْتُرْحِمَتْ رَحِمَتْ»[2]

يعني: تر هغه وخته پورې به دا امت (زما امت) په خير او نيكۍ كې وي، ترڅو چې دوى په رښتيا وينا كوي او كله چې حكم كوي، عدالت كوي او كله چې ورڅخه د رحم غوښتنه وشي، رحم او مهرباني كوي.

بيا الله تعالى مؤمنانو ته خطاب كوي او فرمايي: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا ﴾

١-المعجم الكبير للطبرانى

٢ -مسند ابو يعلى.

يعني: الله تعالى د امانت په ادا کولو او په عدالت حکم کولو سره تاسو ته ډېر غوره نصيحت کوي چې په هغه کې ستاسو دنيوي او اخروي ګټې او نيکمرغۍ نغښتې دي، نو پر تاسو لازم ده اى مؤمنانو! چې د الله ﷻ په لارښوونو او حکمونو عمل وکړئ، ځکه الله تعالى په هغه څه چې له ستاسو څخه صادرېږي (د امانتونو په ادا کولو او خيانت کولو) ښه خبر، اوريدونکى او ليدونکى دى.

د الله ﷻ، د هغه رسول ﷺ او د اولي الامر اطاعت او پيروي

بيا قرآنى آيت مؤمنانو ته د الله ﷻ په پيروۍ او د هغه د پيغمبر په پيروۍ امر کوي. همدارنګه الله تعالى مؤمنانو ته امر کوي چې د خپل اولي الامر يا مسلمان مشر پيروي وکړي اولى الامر يا مشر د امير، حاکم او د مسلمانانو د سرلښکر څخه عبارت دى چې پر مسلمانانو يې پيروي او اطاعت تر هغه واجب ده ترڅو چې د الله ﷻ په نافرمانۍ امر ونه کړي، خو که چېرته د مشر امر له الهي شريعت څخه مخالف وي، نو بيا هېڅا ته د هغه اطاعت او پيروي جواز نه لري، ځکه د الله ﷻ پيغمبر ﷺ فرمايلي دي:

«لا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ»[1] يعني د الله ﷻ د نافرمانۍ په صورت کې د مخلوق پيروي نشته.

بيا الله تعالى مؤمنانو ته د جنګ او اختلاف پر مهال لارښوونه کړې ده چې د الله ﷻ کتاب او د هغه د رسول ﷺ سنتو ته رجوع وکړي، د الله رسول ﷺ داسې فرمايلي دي:

«مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَافْعَلُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَثْرَةُ مَسَائِلِهِمْ وَاخْتِلاَفِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ»

يعني: له هغه څه چې مې منع کړي ياست له هغه څخه ډډه وکړئ او په هغه څه چې مې درته امر کړى، د خپل توان او وس مطابق په هغه عمل وکړئ، له ستاسو څخه مخکې تير شوي امتونه د دوى د زياتو پوښتنو او اختلافونو په سبب چې د خپلو پيغمبرانو په هکله يې کول، هلاک شوي دي.

فعاليت

هر زده کوونکى دې په دې هکله چې څه وخت د مخلوق پيروي او اطاعت واجب او څه وخت ناروا دى، په خپلو کتابچو کې يو نبوي حديث وليکي.

١- المعجم الكبير للطبرانى

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې مبارک آیت ځینې ګټې او لارښوونې په دې ډول دي:

- د امانت ادا کول او د خلکو په منځ کې په عدل او حق سره فیصله کول.
- د مسلمان اولي الامر او مشر اطاعت او پیروي کول په هغه صورت کې چې د الله ﷻ په نافرمانۍ حکم ونه کړي.
- د مسلمانانو د اختلاف په صورت کې د الله ﷻ کتاب او د نبي کریم ﷺ سنتو ته مراجعه کول، برابره ده که دا اختلاف د دین د امورو په هکله وي یا د دنیا د امورو په هکله.

پوښتنې

۱. د مؤمنانو دوه نیک او ښایسته عملونه بیان کړئ.؟

۲. الله پاک ولې د خلکو په منځ کې په عدل کولو سره امر کړی په عدل سره د امر کولو ګټې بیان کړئ.؟

۳. د الله ﷻ د دې وینا ﴿ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ ﴾ څخه څه ګټې حاصلولی شو؟

۴. د الله د رسول او اولې الامر په اطاعت او پیروۍ کې څه توپیر دی؟ واضح یې کړئ.

۵. په کوم حالت کې پر مسلمانانو د خپل مشر اطاعت لازم نه دی؟ په نبوي حدیث سره یې استدلال وکړئ.

٦ – الله تعالی موږ ته هغه مرجع او منبع معرفي کړې ده چې د اختلاف او جګړې په وخت کې باید هغې ته مراجعه وکړو. هغه منبع کومه ده او دلیل یې څه دی؟

۷– د شرعي مفهوم له مخې امانت کومو شیانو ته شاملېږي؟

د وينا او کړنې يووالی

﴿ وَلَا تَلۡبِسُواْ ٱلۡحَقَّ بِٱلۡبَٰطِلِ وَتَكۡتُمُواْ ٱلۡحَقَّ وَأَنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ۞ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱرۡكَعُواْ مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ۞ أَتَأۡمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلۡبِرِّ وَتَنسَوۡنَ أَنفُسَكُمۡ وَأَنتُمۡ تَتۡلُونَ ٱلۡكِتَٰبَۚ أَفَلَا تَعۡقِلُونَ ۞ وَٱسۡتَعِينُواْ بِٱلصَّبۡرِ وَٱلصَّلَوٰةِۚ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى ٱلۡخَٰشِعِينَ ۞ ٱلَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَٰقُواْ رَبِّهِمۡ وَأَنَّهُمۡ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ ﴾ [البقرة:٤٢-٤٦]

د کلمو او جملو معناوې

وَلَا تَلۡبِسُواْ: او مه ګډوئ، مه ور آغوندئ

أَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ: لمونځ د ارکانو، شرطونو او آدابو په مراعاتولو سره ادا کړئ.

وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ: زکات (مستحقينو ته) ورکړئ.

ٱلۡبِرَّ: نېکي (ټول نیک عملونه).

بِٱلصَّبۡرِ: په زغم.

ٱلۡخَٰشِعِينَ: عاجزي کوونکي.

ژباړه

او حق له باطل سره مه ګډوئ او مه پټوئ حق، حال دا چې تاسې (په دې خلط او پټولو سره) پوهېږئ او له پوهېدو سره سره د حق پټولو هڅه مه کوئ.

او لمونځ قایم کړئ، زکات ورکړئ او له رکوع کوونکو (لمونځ کوونکو مسلمانانو) سره رکوع وکړئ.

آیا تاسې نورو ته د نیکې لارې د غوره کولو امر کوئ او خپل ځانونه هیروئ؟ په داسې حال کې چې تاسو کتاب لولئ، نو آیا تاسې له عقل څخه کار نه اخلئ؟

او (په هرې سختۍ کې له الله ﷻ) په صبر او لمانځه سره مرسته وغواړئ، په دې کې شک نشته چې لمونځ یو ډېر درونده کار دی، خو په عاجزۍ کوونکو دروند نه دی، هغوی چې یقین کوي چې بیشکه له خپل پروردګار سره مخامخ کیدونکي دي او په تحقیق هغوی الله تعالی ته بیرته ورتلونکي دي.

تفسیر

الله تعالی په دې آیتونو کې د ځمکې پر مخ ټولو خلکو او امتونو ته چې خپل پیغمبران یې د دوی د هدایت لپاره رالېږلي دي امر کړی دی چې حق پټ نه کړي او د خپلو باطلو غوښتنو په حکم د الله ﷻ احکامو ته تغییر ورنه کړي، دا غوښتنه یې په ځانګړي ډول له یهودو څخه وه، ځکه چې هغو ته حق معلوم و، خو د تعصب او کینې له امله یې هغه ته تغییر ورکاوه، ترڅو خلک د حق له پیروۍ څخه منع کړي. یهودو حق پټ او له باطل سره یې ګډ کړل، حال دا چې ښه پوهېدل چې حق هماغه دی چې د اسلام پیغمبر ﷺ راوړی دی.

بیا الله ﷻ مؤمنانو ته امر کوي چې د خپل دین په ارکانو عمل وکړي څو یې زړونه حق ته لاره پیدا کړي او له الله ﷻ څخه یې ویره زیاته شي.

قرآن کریم دلته داسلام دوه اساسي رکنونه بیانوي چې لومړی د لمانځه ادا کول دي او دا لوی بدني عبادت دی چې له ټولو ارکانو او شرایطو سره ادا کول یې ډېرې ګټې لري او لمونځ کوونکی له فحشا او ناروا وو څخه ژغوري. دویم رکن زکات دی چې دا تر ټولو لوی مالي عبادت دی.

پرته له شکه پردې عبادت التزام او پابندي زړونو ته سپېڅلتیا وربښي او نفسونه پاکوي.که چېرې انسان د دې عبادت په ادا کولو کې بې پروایي او غفلت وکړي، نو په دنیا او آخرت کې یې ذلت او خواري په برخه کېږي.

د وینا او کړنې مطابقت

وروسته له هغو اوامرو او ویناوو چې د یهودو طایفې ته یې وړاندې کړې، الله تعالی هغوی د غیر عاقلانه تصرفاتو او کړو وړو په مقابل کې ورتل او داسې یې ورته وفرمایل:

﴿ أَتَأۡمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلۡبِرِّ وَتَنسَوۡنَ أَنفُسَكُمۡ وَأَنتُمۡ تَتۡلُونَ ٱلۡكِتَٰبَۚ أَفَلَا تَعۡقِلُونَ ﴾ يعني: آيا تاسې خلکو ته په نيکو کارونو حکم کوئ او خپل ځانونه هيروئ حال داچې د الله ﷻ کتاب هم لولئ ولې له عقل څخه کار نه اخلئ.

دلته استفهام د توبيخ او تعجب او د يهودو د بدو کړو وړو د غندنې لپاره دی چې خلکو ته يې په نيکيو امر کاوه، خو هغوی په خپله دغه کار نه ترسره کاوه. حال دا چې د دې کار په بدی د تورات له مخې ښه پوهيدل، نو ځکه قرآني آيتونو د دوی عقل مخاطب ګرځولی او دوې له داسې کار څخه منع کوي او دې ته يې پام اړوي چې دا کار د عقل او پوهې د تقاضا پر خلاف دی.

په صبر او لمانځه سره مرسته غوښتل

په دې آيتونو کې الله تعالی يهوديانو ته د دې ښوونه کوي چې له خپل کتاب څخه په سمه توګه استفاده وکړي، ترڅو يې زړونه پاک او په نيتونو کې يې اخلاص راشي، نو الله تعالی هغوی ته امر وکړ چې لومړی د صبر په واسطه مرسته وغواړي، ځکه صبر انسان د الله ﷻ په هغه وعده ډاډمنوي چې صبر کوونکو ته يې د لوی اجر او ثواب زيری ورکړی دی، صبر کوونکو خپل نفسونه د خپلو غوښتنو څخه محروم کړي او په ټينګه يې له ګناه او نافرمانۍ څخه ساتلي دي.

همدارنګه قرآني آيتونو په لمانځه سره د مرستې د غوښتلو امر کړی دی، ترڅو په دې وسيله د بې حيايیو او ناروا وو څخه ډډه وشي، ځکه د لمانځه د ادا کولو پر مهال، انسان په ښکاره او پټو حالتونو کې الله ﷻ يادوي او هغه پر خپل ځان باندې ځارونکی ګڼي.

يقيناً لمونځ کول له داسې شرطونو او ادبونو سره يو ستونزمن کار دی مګر د هغه کسانو لپاره نه چې د الله ﷻ څخه وېرېږي او د هغه عذاب رايادوي، هغو ته دا يو آسان او زړه ته نژدې کار دی، لکه: څرنګه چې د الله ﷻ رسول فرمايلي دي: «وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ»[1]

يعنی زما د سترګو روښنايي او يخوالی په لمانځه کې دی.

الله تعالی په خشوع او عاجزۍ سره لمونځ کوونکي بنده ګان له هغو خلکو څخه مستثنا کړي دي چې لمونځ ادا کول ورته ګران برېښي. دا په دې چې دوی يقين لري چې د قيامت په ورځ به له خپل پروردګار سره مخامخ کېږي او د ټولو ستنيدنه يوازې د الله ﷻ لور ته ده او الله ﷻ به د دوی د عملونو ښه بدله ورکوي نو له همدې امله نه يوازې لمونځ وربانديې سخت او ګران نه تمامېږي بلکې په ډېره مينه يې ادا کوی او د لمانځه په واسطه د الله ﷻ نه مرسته غواړي او کله چې هغوی ته کومه ستونزه پېښه شي، نو د لمانځه په ادا کولو سره د الله ﷻ عبادت ته مخه کوي. ځکه کله به چې رسول الله ﷺ ته هم څه مهم کار پيښ شو، نو لمانځه ته به يې مخه کوله.

---

[1] - مسند امام احمد.

فعالیت

❖ له صبر او لمانځه څخه د مرستې غوښتنې د څرنګوالي په اړه دې زده کوونکي له یو بل سره بحث وکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې لوست ځینې ګټې او لارښوونې په دې ډول دي:

❖ رښتینی مؤمن د الله ﷻ د کتاب په بشپړه توګه پیروي کوي د هغه په اوامرو عمل او له نواهیو څخه یې ډډه کوي او فرایض یې په ښه شان سرته رسوي.

❖ رښتینی مؤمن هغه دی چې یوازې له الله ﷻ څخه وویرېږي او د بل هېڅ شي پروا ونه لري.

❖ رښتینی مؤمن هغه دی چې د الله ﷻ په ټولو اوامرو ځان مکلف ګڼي او هېڅ دیني او شرعي کار د نفس د غوښتنو لپاره نه پرېږدي.

❖ رښتینی مؤمن هغه دی چې وینا یې له کړنې سره برابره وي او داسې څه نه وایي چې خپله پرې عمل نه کوي.

❖ رښتینی مؤمن د ستونزو پر مهال لمانځه ته مخه کوي او د لمونځ په ادا کولو سره له الله تعالی څخه مرسته غواړي.

پوښتنې

۱- الله تعالی ولې د لمانځه په قایمولو او د زکات په ادا کولو امر کړی دی؟

۲- د (اقامة الصلاة) معنا څه ده؟

۳- الله تعالی یهود د دوو مهمو رکنونو څخه په مرسته غوښتلو مامور کړي دي، ترڅو د ژوندانه پر ستونزو برلاسي شي. هغه دوه رکنونه کوم دي؟

۴- د صبر معنا څه ده؟

۵- د صبر ډولونه بیان کړئ؟

٦- انسان څرنګه په صبر او لمانځه مرسته ؟

د الله ﷻ له ذکر څخه د سرغړونې پايله

﴿ وَمَن يَعۡشُ عَن ذِكۡرِ ٱلرَّحۡمَٰنِ نُقَيِّضۡ لَهُۥ شَيۡطَٰنٗا فَهُوَ لَهُۥ قَرِينٞ ۞ وَإِنَّهُمۡ لَيَصُدُّونَهُمۡ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَيَحۡسَبُونَ أَنَّهُم مُّهۡتَدُونَ ۞ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَنَا قَالَ يَٰلَيۡتَ بَيۡنِي وَبَيۡنَكَ بُعۡدَ ٱلۡمَشۡرِقَيۡنِ فَبِئۡسَ ٱلۡقَرِينُ ۞ وَلَن يَنفَعَكُمُ ٱلۡيَوۡمَ إِذ ظَّلَمۡتُمۡ أَنَّكُمۡ فِي ٱلۡعَذَابِ مُشۡتَرِكُونَ ۞ أَفَأَنتَ تُسۡمِعُ ٱلصُّمَّ أَوۡ تَهۡدِي ٱلۡعُمۡيَ وَمَن كَانَ فِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ ﴾

[الزخرف:٣٦-٤٠]

د کلمو معناوې

يَعۡشُ: څوک چې د الله ﷻ له ذکر څخه بې پروايي او غفلت کوي.

نُقَيِّضۡ: مسلط کوو.

قَرِينٞ: مل او همیشنی دوست او ملګری.

لَيَصُدُّونَهُمۡ: هغوی له حق څخه اړوي.

ٱلسَّبِيلِ: حقه لاره، د اسلام دين

ژباړه

څوک چې د رحمن خدای ﷻ له ذکر څخه ځان په غفلت او بی پروايی کې اچوي، نو مونږ په هغه باندې يو شيطان مسلط کوو، نو هغه به يې ملګری وي، دا شيطانان دغسې خلک له سمې لارې څخه منع کوي او هغوی (له ځانه سره) دا ګمان کوي چې مونږ په سمه روان يو، ترڅو چې کله (دغه انسان) زمونږ حضور ته راشي، نو خپل شيطان دوست ته به ووايي: کاشکې زما او ستا ترمنځ د ختيځ او لويدېځ لېرې والی وای ته خو ډير بد ملګری وې.

او نن ورځ به (دا بيزاري) تاسې ته هېڅ ګټه ونه رسوي، ځکه چې تاسې ظلم کړی دی ستاسې لپاره بيشکه تاسې (او ستاسې شيطان) په عذاب کې يو برابر او شريکان يئ.

نو ای پيغمبره! آيا ته به کانه واوروې يا به ړندو او په ځرګنده ګمراهۍ کې غورځيدلو خلکو ته لاره وښيې؟

تفسير

د بدې ملګرتيا پايله

دا مبارک آيتونه بيانوي چا چې د الله ﷻ له ذکر او لارې څخه سرغړونه کړې او په کايناتو او قرآن کريم کې د الله ﷻ د واضحو او ښکاره دليلونو څخه ستر ګې پټوي او په باطله لاره درومي، نو الله تعالی شيطان د ده ملګری او مل ګرځوي.

د مسلم په روايت حديث دی چې د هر مسلمان لپاره يو جني ملګری وجود لري او شيطان کولای شي د آدم د اولادې د وينو په جريان کې حرکت وکړي.

په دې ترتيب شيطانان خپل کافر پيروان او دوستان له حقې لارې څخه اړوي او هغوی داسې ګڼي چې لارموندونکي دي حال دا چې دوی په ښکاره ګمراهۍ کې دي، ترڅو چې بيا را ژوندي کړای شي، لکه چې الله تعالی فرمايي: ﴿ وَإِنَّهُمۡ لَيَصُدُّونَهُمۡ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَيَحۡسَبُونَ أَنَّهُم مُّهۡتَدُونَ ﴾

يعنې شيطانان هميشه له الله ﷻ څخه غافل خلک د الله ﷻ له لارې څخه اړوي او هغوی داسې ګڼي چې هدايت موندونکي دي.

الله تعالی موږ ته خبر راکوي چې کله د قيامت په ورځ الله ﷻ کافر انسان ژوندی کوي، نو دا کافر هيله کوي چې د ده او د ناوړه ملګري ترمنځ يې د ختيځ او لوېديځ فاصله وای او دا کافران خپلو ملګرو ته وايي: کاشکې تاسومې نه وای پيژندلي او تاسو زه نه وای پيژندلی، کاشکې تاسومې نه وای ليدلي او تاسو زه نه وای ليدلی، تاسې څومره بد او ناوړه ياران او دوستان وئ.

خو الهي فرمان دوی ټولو ته داسې څرګندونه کوي چې ستاسوله يو بل څخه بيزاري او نفرت ګټه نه لري بلکې تاسې ټول د عذاب مستحق او وړ يئ او په دې دردناک عذاب کې شريک يئ (او ستاسو په عذاب کې به څه کمی رانشي).

هدايت د الله ﷻ له لوري دی

بيا قرآني خطاب د الله ﷻ پيغمبر ته متوجه شوی، الله ﷻ له خپل نبي څخه پوښتنه کوي چې آيا ته به هغه څوک واورولی شې چې هغه د اوريدنې له نعمت څخه محروم شوی وي؟ او يا به وکولای شې چې ړانده ليدونکي کړې؟ او يا په ښکاره ګمراهۍ کې ډوبو خلکو ته لارښوونه وکړې؟ نه دا ټول کارونه ستا له وس او قدرته پوره نه دي او ته يوازې هغو کسانو ته تبليغ کوونکی او ويره ورکوونکی يې چې وغواړي خپل ځان د دوزخ له اوره وژغوري، لکه: څنګه چې الله ﷻ د دې امر ټينګار خپل رسول ته کړی دی.

﴿ أَفَأَنتَ تُسۡمِعُ ٱلصُّمَّ أَوۡ تَهۡدِي ٱلۡعُمۡيَ وَمَن كَانَ فِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ ﴾ يعني آيا ته دې کنو ته کولای شي خبرې واوروې او يا دې رڼدو او ضدي ګمراهانو ته لارښوونه وکړې؟ همدارنګه د دې لوست مبارک آيتونه د پيغمبرﷺ او مشرکانو ترمنځ تضاد او اختلاف راپه ګوته کوي، ځکه د الله ﷻ پيغمبرﷺ په اصرار او زړه سوي د دوی د دعوت لپاره هلې ځلې کوي او مشرکان په ګمراهۍ او سرغړونه ټينګار کوي او د قرآن او نبوت له ښکاره دلايلو څخه سترګې پټوي او کفر او عناد ته دوام ورکوي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له مبارکو آيتونو څخه ځينې ګټې او لارښوونې ترلاسه کېږي.

- ❖ څوک چې د قرآن کريم له آيتونو او ښکاره دلايلو څخه سرغړونه کوي، الله پاک به هغه ته ددې په بدل کې د داسې شيطان ملګرتيا ورپه برخه کړي چې پر ده به مسلط وي او په دنيا او آخرت کې به ورته د هلاکت او تباهۍ لور ته لارښوونه کوي.
- ❖ کافران په ګمراهۍ کې روان دي په داسې حال کې چې دوی ګمان کوي چې لارموندونکي دي.
- ❖ بايد په قرآن کريم منګولې ونښلوئ ځکه قرآن کريم انسان ته هغه سمه او نيغه لاره ښيي چې د دنيا او آخرت د نيکمرغيو ضمانت کوي.
- ❖ د قرآن کريم پيروي په دنيا او آخرت کې د عزت او سرلوړۍ لامل دی چې عربو د قرآن په نازليدلو سره دا عزت او مرتبه ترلاسه کړه، لکه: څرنګه چې الله تعالى دا حقيقت خپل پيغمبرﷺ ته داسې بيان کړی دی: ﴿وَإِنَّهُ لَذِكۡرٞ لَّكَ وَلِقَوۡمِكَ﴾ [الزخرف: ۴۴] يعني: قرآن کريم ستا او ستا د قوم لپاره شرف او عزت دی.

پوښتنې

۱- د هغو کسانو سزا چې د الله له ذکر څخه مخ اړوي او د هغه له آياتو څخه سترګې پټوي څه ده؟
۲- شيطانان د خپلو پيروانو او دوستانو سره څه کار کوي؟
۳- پيروان او امر منونکي د قيامت په ورځ خپلو مشرانو او متبوعانو ته څه وايي؟
۴- قرآني نص څه شی د پيغمبرﷺ له قدرت او صلاحيت څخه لرې ګڼلی دی؟

نیکي څه ده؟

﴿ لَّيۡسَ ٱلۡبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ قِبَلَ ٱلۡمَشۡرِقِ وَٱلۡمَغۡرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلۡبِرَّ مَنۡ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلۡكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلۡمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينَ وَٱبۡنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَأَقَامَ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَى ٱلزَّكَوٰةَ وَٱلۡمُوفُونَ بِعَهۡدِهِمۡ إِذَا عَٰهَدُواْۖ وَٱلصَّٰبِرِينَ فِي ٱلۡبَأۡسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَحِينَ ٱلۡبَأۡسِۗ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُتَّقُونَ ﴾ [البقرة: ١٧٧]

د کلمو او جملو معناوې

ٱلۡبِرَّ:	نېکي (د هر ښه کار لپاره جامع او کامل نوم دی).
ٱبۡنَ ٱلسَّبِيلِ:	مسافر (چې د مال، کورنۍ او وطن څخه لرې وي).
فِي ٱلرِّقَابِ:	د غلامانو په آزادولو (د غاړې په خلاصولو) کې.
ٱلۡبَأۡسَآءِ:	فقر او سختي.
ٱلضَّرَّآءِ:	ضررونه (لکه مرض، وېره او داسې نور).
وَحِينَ ٱلۡبَأۡسِ:	د جنګ په وخت کې.

ژباړه

نیکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه ختیځ لوري ته یا لویدېځ لوري ته واړوئ، بلکې نیکي دا ده چې انسان الله ﷻ او د قیامت ورځ او پرښتې او د الله ﷻ نازل کړی شوي کتابونه او د هغه پېغمبران د زړه له کومې ومنې او د الله په مینه کې خپل ګران مالونه په خپلو خپلوانو، یتیمانو، مسکینانو، مسافرانو، سوال ګرو او د مریانو په آزادۍ کې مصرف کړي لمونځ قایم کړي، زکات ورکړي او (نیکان هغه کسان دي) چې کله وعده وکړي ترسره یې کړي ا و د تنګسې او غمونو په وخت کې او د حق او باطل په جګړه کې صبر وکړي. همدا رښتوني او همدا پرهیزګار خلک دي.

تفسیر

د قبلې ګرځېدل

نبی کریمﷺ سره له مسلمانانو وروسته د مدینې منورې له هجرت څخه تقریباً تر یو نیم کال پورې د بیت المقدس په لوري لمونځ کاوه. د رسول علیه السلام دا غوښتنه وه چې د کعبې لور ته لمونځ وکړي، الله تعالی خپل پیغمبر ﷺ ته امر وکړ چې له دې وروسته د کعبې شریفې په لوري لمونځ ادا کړي. د مدینې یهودو د قبلې په بدلېدو په فتنو لاس پورې کړ او غوښتل یې د مسلمانانو په زړونو کې شک او تردید پیدا کړي او خلک د اسلام د دین له منلو څخه منع کړي. یهودیانو تبلیغ کاوه چې سمه قبله بیت المقدس ده او له هغه پرته بل هېڅ لوري ته لمونځ نه صحیح کېږي.

نو پر دې بنسټ الله تعالی د پورتنیو آیتونو په رالیږلو سره دا څرګنده کړه چې په لمانځه کې ختیځ یا لوېدیځ لوري ته مخ ګرځول د نیکۍ معیار نه دی، بلکې د نیکۍ معیار ایمان او هغه صالح عملونه دي چې د دې آیتونو په ترڅ کې په تفصیل سره بیانېږي.

نیکي او ډولونه یې

پورتنۍ مبارک آیت بیانوي چې نیکي په لمانځه کې د مشرق او مغرب لوري ته مخ اړول نه دي، بلکې نیکي د ایمان، اخلاقو او غوره اعمالو څخه عبارت ده.

دا مبارک آیت د نیکۍ بنسټونه په لاندې چارو کې بیانوي:

د ایمان بنسټونه

د نیکۍ بنسټیز اصل په یو او بې نیازه الله ﷻ باندې ایمان راوړل دي چې د ټولو نیکیو اساس او بنسټ بلل کېږي، د آخرت پر ورځ ایمان راوړل دي چې په هغه ورځ له هر چا سره حساب کېږي او بیا ثواب او عذاب پرې مرتبېږي، په پرښتو ایمان راوړل دي او په انبیاؤ ایمان راوړل دي چې خلکو د دوی بلنه منله او د هغوی په هدایت او لارښوونه یې عمل کاوه دا د نیکیو اساس دی چې هر انسان باید په هغه ایمان او باور ولري، ترڅو له سالمې عقیدې، نیکمرغۍ او کامیابۍ څخه برخمن شي.

نیک عملونه

د ایمان له اصولو او بنسټونو څخه وروسته مبارک آیت د نیکو عملونو اصول او بنسټونه بیان کړي دي چې د ایمان نتیجه او ثمره ده، لکه: څرنګه چې الله تعالی د بنه انسان په وصف کې

فرمايي: ﴿ وَءَاتَى ٱلۡمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينَ وَٱبۡنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِي ٱلرِّقَابِ ﴾ يعني مال او دولت سره له ډېرې مينې له هغه سره، هغو کسانو ته ورکړئ چې زياته اړتيا ورته لري، لکه: خپلوان، يتيمان، فقيران، مسکينان، په لاره کې پاتې مسافران، سوال کوونکي او د غلامانو په آزادۍ کې دې ورکړي.

په ډير تأسف سره خلکو دغه حقوق چې په قرآن کريم کې پرې تاکيد او ټينګار شوی دی هېر کړي دي او يا ورڅخه غافله شوي دي، که چېرې مسلمانان دا حقوق مراعات کړي او عمل پرې وکړي نو دوی به له غوره خلکو او غوره امتونو څخه وګڼل شي او په دې سره به د نورو امتونو خلک د دې لوړو ارزښتونو په لیدلو د اسلام مقدس دين ته مخه وکړي.

همدارنګه د غوره عملونو له ډلې څخه د لمانځه اداء کول سره له ټولو آدابو او شرطونو دي.

همدارنګه بل له نيکو عملونو څخه د زکات د فريضې اداء کول دي چې ډېر ځله قرآن کريم هغه له لمانځه سره پيوست ذکر کړی دی.

غوره اخلاق

قرآني آيت د ايمان او نيکو عملونو له بيانولو وروسته د اخلاقو اصول بيانوي ترڅو مسلمان پر هغو پابندي ولري چې دا په خپله د ايمان ثمره ده. پر ژمنه وفا، په تنګ لاسۍ ستونزو او جهاد کې صبر کول د غوره اخلاقو له ډلې څخه دي چې قرآن کريم د خير او نيکۍ په عنوان ياد کړي دي.

ختيځ يا لوېديځ ته مخ ګرځول نيکي نه ده، بلکې نيکي د ايمان، نيکو عملونو او د اخلاقو له ټولو اصولو او بنسټونو څخه عبارت ده چې دې مبارک آيت دا ټول اصول رانغښتي دي.

د آيت په پای کې هغه کسان چې د الله ﷻ د اوامرو پابندي کوي او د خپل دين لارښوونې په ښه توګه ترسره کوي، قرآن کريم په دوو لويو صفتونو ستايلي دي:

۱- هغوی د ايمان په دعوه کې رښتيني دي، ځکه دوی يوازې په ژبه ايمان نه دی راوړی بلکې ايمان يې په زړونو او عملونو سره ثابت کړی دی.

۲- دوی متقيان او پرهيزګاران دي چې پر قرآن يې عمل کړی او له الله ﷻ څخه ويريدلي او د آخرت د ورځې لپاره يې تياری او چمتووالی ښودلی او خپل ظاهر يې له باطن سره برابر کړی دی.

د لوست ګټې او لارښوونې

له تير شوي مبارک آيت څخه لاندې ګټې ترلاسه کوو:

❖ انسان تر هغه پورې مؤمن نه ګڼل کېږي، ترڅو چې له الله ﷻ او د الله له پېغمبر ﷺ سره مينه او دوستي پر نورو ټولو مينو او دوستيو لوړه ونه بولي، زړه يې د الله ﷻ په ياد ډاډمن نشي او له ګناهونو څخه ځان و نه ژغوري.

❖ نیک عملونه او کړه وړه د صحیح ایمان ثمره او پایله ده.

❖ ډاډمنه او سوکاله ټولنه هغه ټولنه ده چې د وګړو ترمنځ یې، مینه، دوستي، مرسته او خواخوږي حاکمه وي، ځکه داسې ټولنه د یوه جسم او تن په څېر وي چې د یوه غړي په درد او رنځ سره ټوله ټولنه ناکراره کېږي.

❖ ډاډمنه او نیکمرغه ټولنه هغه ده چې وګړي یې د اسلام د ستر پیغمبر ﷺ په غوره اخلاقو ستایل شوي وي.

پوښتنې

۱- له (البر) څخه مقصد څه شی دی؟ او دا آیت د قبلې د تحویل له موضوع سره څه اړیکې لري څرګند یې کړئ؟

۲- دې مبارک آیت د ایمان بنسټونه د نیکۍ د اصولو او اساس په توګه ذکر کړل، د ایمان دا بنسټونه بیان کړئ؟

۳- هغه ایمان چې قرآن یې له انسان څخه غوښتنه کوي، څرنګه ایمان دی؟

۴- مستحقینو ته د مال ورکړه د نیکۍ د بنسټونو له جملې څخه ده، کوم کسان ددې مستحق دي چې مال ورته ورکړل شي؟

۵- قرآني آیت ولې خپل او خپلوان د مال د ورکړې لپاره مقدم کړي دي؟

٦- مسکین او ابن السبیل څوک دي؟

۷- د لمانځه له ادا کولو څخه مقصد څه دی؟

۸- دې مبارک آیت د اخلاقو اصول بیان کړي دي چې انسان باید پرې پابندي ولري دا اصول کوم دي؟

۹- دې مبارک آیت هغه کسان چې د نیکۍ په اصولو او بنسټونو پابندي لري، څرنګه ستایلي دي؟

۱۰- قرآن کریم صبر او حوصله په دریو حالتونو کې خاص کړې ده، هغه درې حالتونه کوم دي؟

کورنۍ دنده

د دې مبارک آیت په رڼا کې:

الف: هغه نص چې د انسان اړیکې یې د خپل پروردګار سره، د انسان اړیکې یې د خپل نفس سره او د انسان اړیکې یې له نورو سره بیان کړي دي، څرګند کړئ.

ب: د دې لوست د مبارک آیت د مضامینو په هکله یوه پنځلس کرښې مقاله ولیکئ.

په اسلام کې د سولې ارزښت

﴿إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ إِخۡوَةٞ فَأَصۡلِحُواْ بَيۡنَ أَخَوَيۡكُمۡۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمۡ تُرۡحَمُونَ ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَسۡخَرۡ قَوۡمٞ مِّن قَوۡمٍ عَسَىٰٓ أَن يَكُونُواْ خَيۡرٗا مِّنۡهُمۡ وَلَا نِسَآءٞ مِّن نِّسَآءٍ عَسَىٰٓ أَن يَكُنَّ خَيۡرٗا مِّنۡهُنَّۖ وَلَا تَلۡمِزُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ وَلَا تَنَابَزُواْ بِٱلۡأَلۡقَٰبِۖ بِئۡسَ ٱلِٱسۡمُ ٱلۡفُسُوقُ بَعۡدَ ٱلۡإِيمَٰنِۚ وَمَن لَّمۡ يَتُبۡ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ﴾ [الحجرات: ١٠- ١١]

د کلمو او جملو معنا وې

لَا يَسۡخَرۡ قَوۡمٞ مِّن قَوۡمٍ:	يوه ډله دې پر بلې ډلې ملنډې نه وهي.
وَلَا تَلۡمِزُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ:	يو د بل عيب مه وايئ.
وَلَا تَنَابَزُواْ بِٱلۡأَلۡقَٰبِۖ:	او ناڕې مه وهئ يو بل ته په بدو نومونو سره
بِئۡسَ ٱلِٱسۡمُ ٱلۡفُسُوقُ بَعۡدَ ٱلۡإِيمَٰنِۚ:	له ايمان راوړلو وروسته فسق ډېر بدنوم دی.

ژباړه

بېشکه مؤمنان سره وروڼه دي، نو د خپلو وروڼو په منځ کې روغه راولئ او له الله ﷻ څخه ووېرېږئ ښايي چې پر تاسې رحم وکړای شي، ای مؤمنانو! نه دې نارينه پر نورو نارينه وو ټوکې او ملنډې وهي، کیدای شي چې هغوی له دوی نه غوره وي او نه دې ښځې په نورو ښځو پورې ټوکې او ملنډې وهي، کیدای شي چې هغوی له دوی نه غوره وي، په خپلو کې يو د بل عيب مه وايئ او مه يو بل په بدو نومونو سره يادوئ، له ايمان راوړلو وروسته فسق ډېر بد نوم دی او هغه کسان چې له دغه کار څخه توبه ونه کړي (رجوع و نه کړي) نو هغوی ظالمان دي.

تفسير

سوله او وروروليِ

ددې لوست مبارک آیت یو لوی اصل او قاعده ثابتوي چې د مسلمانانو ترمنځ د اسلامي اخوت او وروروليِ څخه عبارت دی، څکه ایمان مؤمنان خپل لور ته را ټولوي، لکه: څرنګه چې اصل او نسب ورونه راجمع کوي او لکه: څرنګه چې وروري د نسب پر اساس د پیوند او اړیکو لامل دی، همدارنګه د دین په اساس هم وروري د پیوند او یوځای والي لامل ګرځي، ديني او ايماني وروروګلوي د مسلمانانو ترمنځ اصلاح ته بلنه ده او د مسلمانانو ترمنځ اصلاح، تقوی او د اللهﷻ څخه وېرې ته ضرورت لري، ترڅو يې اغيزې او پايلې تل وي او د الله ﷻ د پراخه رحمت مستحق شي.

د اسلامي وروروګلويِ د ټينګار او تاييد په هکله ډېر احاديث راغلي دي، پيغمبر ﷺ فرمايلي دي: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لاَ يَظْلِمُهُ وَلاَ يُسْلِمُهُ» يعنې مسلمان د مسلمان ورور دی نه به په هغه ظلم کوي او نه به يې ظالم او دښمن ته سپاري. همدارنګه په بل صحيح حديث کې راغلي دي «اللهﷻ تر هغه د بنده مرستندوی او ساتونکی دی ترڅو چې بنده د خپل مسلمان ورور په مرسته کې لګياوي».

له سولې او دوستيِ څخه منافي صفتونه

الله پاک په لاندېني مبارک آیت کې اسلامي ټولنه له هغو ناوړو صفتونو څخه ژغوري چې سوله او مينه له منځه وړي او د ټولنې د وګړو ترمنځ دښمني او اختلاف پيدا کوي، الله تعالی فرمايي:

ژباړه: ای مؤمنانو! نه دې نارينه پر نورو نارينه وو ټوکې او ملنډې وهي، کيدای شي چې هغوی له دوی نه غوره وي او نه دې ښځې په نورو ښځو پورې ټوکې و ملنډې وهي، کيدای شي چې هغوی له دوی نه غوره وي، په خپلو کې يو د بل عيب مه وايئ، او مه يو بل په بدو نومونو سره يادوئ، له ايمان راوړلو وروسته په فسق کې نوم پيدا کول ډېره بده خبره ده او هغه کسان چې له دغه کار څخه توبه ونه کړي (را وانه وړي) نو هغوی ظالمان دي.

د پورتني آيت د نازلېدلو لامل

مفسرينو د پورتني مبارک آيت څه اسباب او لاملونه ذکر کړي چې ځينو ته يې داسې اشاره کېږي: ابن عباس رضي الله عنه روايت کوي چې صفيه بنت حی بن اخطب (د نبي کريم ﷺ مېرمن) پيغمبر ﷺ ته راغله عرض يې وکړ: ای د الله رسوله! ښځې ماته پېغور راکوي، راته وايي: ای يهودی! ای د يهوديانو بچی! پيغمبر ﷺ ورته وفرمايل: ولې دې دوی ته ونه ويل چې پلار مې هارون– کاکا مې موسی او مېړه مې محمد ﷺ دی.

همدارنګه روايت دی چې دا آيت د پيغمبر ﷺ د هغو بيبيانو په هکله نازل شوی چې ام سلمه رضي الله عنها ته يې د لنډې ونې (قد) پيغور ورکړی وو.

د ﴿ وَلَا تَنَابَزُواْ بِٱلۡأَلۡقَٰبِۖ ﴾ د نازليدلو د سبب په هکله د سننو څلور واړو کتابونو د ابو جبيره بن الضحاک څخه روايت کړی چې وايي: (زمونږ په منځ کې داسې کسان وو چې دوه يا

درې نومونه به يې درلودل او کله به په داسې يوه نامه سره يادیدل چې له هغه څخه به يې بد وړل نو پورتنی آیت نازل شو.
همدارنګه له ابوجبیره څخه روایت شوی چې د جاهلیت په دوران کې خلک د داسې لقبونو خاوندان وو چې په هغو به ورته غږ کیده، نبي‌کریم ﷺ یوه کس ته د هغه په لقب غږ وکړ، یارانو يې عرض وکړ چې ای د الله ﷻ رسوله! هغه له دې لقب بد وړي نو دا آیت ﴿ وَلَا تَنَابَزُواْ بِٱلۡأَلۡقَٰبِۖ ﴾ نازل شو.

د عیب پلټلو، سپکولو او ملنډې وهلو څخه ځان ژغورل

یاد شوي آیت کې اخلاقي او ټولنیز موضوعات رانغښتي دي چې د مسلمانانو د ټولنې د خوریدلو، بی اتفاقۍ او دښمنۍ مخه نیسي.
دا مبارک آیت مؤمنانو ته په غږ کولو سره پیل شوی ترڅو مؤمنان یو بل تحقیر او مسخره نه کړي.
ملنډې یا (تمسخر): دیته وایي چې یو انسان پر بل انسان باندې د خلکو پر وړاندې پر خپلې وینا او کړنې سره داسې ملنډې وهي چې نور خلک وربانديې وخاندي.
لمز: دیته وایي چې یو تن خپل مسلمان ورور په یوه خاصه وینا یا اشاره عیبجن کړي، سمه ده چې خلک خندا ته هڅوي او که نه؟ د هغه په حضور کې وي یا د هغه په غیاب کې.
څرنګه یو مؤمن پر بل مؤمن ملنډې وهي! کیدای شي هغه نر یا ښځه چې د مسخرو وړ يې ګرځیدلې ده له مسخره کوونکي نر یا ښځې څخه بهتره او ښه وي. حضرت ابو هریره رضي الله عنه روایت کوي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: «رب أشعث أغبر ذي طمرين تنبو عنه أعين الناس، لو أقسم علي الله لأبره»[1]
یعنی: ډېر خواره واره ویښتانو والا، ګرد وهلی د زړې جامې لرونکی چې خلک يې له لیدلو څخه مخ اړوي، که چېرې هغه په الله ﷻ قسم یادکړي نو یقیناً الله پاک يې غوښتنه پوره کوي.
نو امتیاز او غوره والی یوازې په اخلاص، رښتینولۍ ، د زړه په صفایۍ او د الله ﷻ لپاره د عمل په خالصولو لاس ته راځي نه په ظاهري ښکلا، بڼایۍ، رنګ، ځېره، قوم او ژبې سره.

د ناوړو لقبونو له کارولو څخه مخنیوی

پورتني آیت همدارنګه په ناوړو لقبونو د پیغور ورکولو څخه منع کړیده یعنې، تاسې یو او بل په بدو او ناوړو لقبونو مه یادوئ ځکه هغه کسان چې یو او بل په ناوړو لقبونو سره یادوي هغوی د منافقانو له ډلې څخه حسابیږي او فسق په اسلامي معیار کې لویه ګناه ده.
همدارنګه دې مبارک آیت په ناوړو او بدو لقبونو سره د خلکو رابلل حرام ګرځولي دي، لکه: داسې چې یو مسلمان، خپل مسلمان ورور په فاسق، منافق او داسې نورو الفاظو سره مخاطب کړي یا دا چې یو تن بل مسلمان ته د سپي، خوګ او داسې نورو الفاظو خطاب وکړي.

---
[1] المستدرک

د اسلام علماء ټول هغه لقبونه چې انسان له هغه څخه بد وړي حرام ګرځولي دي، برابره ده چې دا لقبونه په خپله د شخص لپاره استعمالوي يا د هغه د مور او پلار لپاره او يا د هر هغه چا لپاره چې له ده سره اړيکې لري، البته هغه لقبونه چې انسانانو وربانديې شهرت موندلی دی او له هغو څخه کرکه او بد نه وړي هغوی له دې تعبير څخه مستثنی دي. خو هغه القاب چې ښه او غوره وي د هغو ذکر کول پروا نه لري، لکه: د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه لقب چې (عتيق) ويل شوی، يا د عمر رضي الله عنه لپاره (فاروق) لقب ورکړ شوی، يا د عثمان رضي الله عنه لپاره (ذی النورين)، يا د علي رضي الله عنه لپاره (ابو تراب)، يا د خالد رضي الله عنه لپاره سيف الله، يا د عمر وبن العاص رضي الله عنه لپاره (داهية الاسلام) لقب ورکړی شوی دی.

د لوست ګټې او لاربښوونې

له دې لوست څخه لاندې ګټې او لاربښوونې څرګندیږي:

- ❖ مؤمنان يو د بل وروڼه دي او ايماني وروړګلوي د نسبي وروړګلوی څخه ډېره غوره او بهتره ده.
- ❖ د مسلمانو وروڼو ترمنځ سوله او پخلاينه د الله تعالی امر دی.
- ❖ اسلام د ټولنې په وحدت او يووالي ټينګار کوي، لکه: څرنګه چې قرآن کريم د ناوړو اخلاقو څخه چې د ټولنې وحدت او يووالي ته ګواښ دی، منع کړې ده.
- ❖ د مؤمنانو ترمنځ يو پر بل ملنډې وهل او همدارنګه يو او بل په ناوړو لقبونو يادول چې هغه ورڅخه کرکه کوي، د قرآن کريم له نظره حرام دي.
- ❖ الله تعالی په ذکر شوي آيت کې درې شيان حرام کړي: سپکول او ملنډې وهل، د عيب څرګندولو په نيت اشاره کول او په ناوړو لقبونو سره پيغور ورکول.

پوښتنې

۱- مؤمنان په څه شي راټوليدای شي؟

۲- وروړګلوي د قرآن کريم له نظره په څو ډوله ده؟

۳- سوله او پخلاينه د مسلمانانو ترمنځ څه حکم لري؟

۴- هغه درې ناوړه خصلتونه او صفات چې په دې لوست کې يې ممانعت بيان شوی دی څرګند کړئ او نومونه يې واخلئ؟

۵- له نوموړو ناوړو او فاسدو اخلاقو څخه د منع حکمت څه دی؟

٦- که څوک خپل ځان له ناوړه اخلاقو څخه ونه ژغوري د هغه په هکله کومه اصطلاح استعمالولی شو؟

کورنۍ دنده

د ټولنيزو اخلاقو په هکله يوه مقاله وليکئ چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (۱)

﴿وَإِذۡ قَالَ لُقۡمَٰنُ لِٱبۡنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَٰبُنَيَّ لَا تُشۡرِكۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّ ٱلشِّرۡكَ لَظُلۡمٌ عَظِيمٞ ۞ وَوَصَّيۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ بِوَٰلِدَيۡهِ حَمَلَتۡهُ أُمُّهُۥ وَهۡنًا عَلَىٰ وَهۡنٖ وَفِصَٰلُهُۥ فِي عَامَيۡنِ أَنِ ٱشۡكُرۡ لِي وَلِوَٰلِدَيۡكَ إِلَيَّ ٱلۡمَصِيرُ ۞ وَإِن جَٰهَدَاكَ عَلَىٰٓ أَن تُشۡرِكَ بِي مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٞ فَلَا تُطِعۡهُمَاۖ وَصَاحِبۡهُمَا فِي ٱلدُّنۡيَا مَعۡرُوفٗاۖ وَٱتَّبِعۡ سَبِيلَ مَنۡ أَنَابَ إِلَيَّۚ ثُمَّ إِلَيَّ مَرۡجِعُكُمۡ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ۞ يَٰبُنَيَّ إِنَّهَآ إِن تَكُ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٖ فَتَكُن فِي صَخۡرَةٍ أَوۡ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ أَوۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ يَأۡتِ بِهَا ٱللَّهُۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٞ﴾ [لقمان:۱۳-۱۶]

د کلمو او جملو معنا وې

يَعِظُهُۥ:	هغه ته يې پند ورکاوه، هغه ته يې نصيحت کاوه.
وَوَصَّيۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ بِوَٰلِدَيۡهِ:	او انسان ته مو دمور او پلار سره په نيکۍ کولو امر کړی دی.
وَهۡنًا عَلَىٰ وَهۡنٖ:	د کمزورۍ د پاسه کمزوري.
إِلَيَّ ٱلۡمَصِيرُ:	راستنيدل زما په لوري دي.
وَفِصَٰلُهُۥ:	د رضاعت څخه يې جدا کول (د شپږو نه يې ښېلول).
سَبِيلَ:	لاره
أَنَابَ إِلَيَّۚ:	رجوع يې کړې زما په لور.
مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٖ:	د اوري د دانې په اندازه، د وړې دانې په اندازه.

ژباړه

او یاد کړه هغه وخت چې لقمان خپل زوی ته نصیحت کاوه، نو هغه ته یې وویل: زویه! له خدای سره څوک مه شریکوه، بې له شکه چې شرک ډېر لوی ظلم دی.

او مورِ انسان ته د خپل مور او پلار د حق پیژندنې امر کړی دی، د هغه مور د کمزورۍ د پاسه کمزورۍ په حال کې هغه بار کړی، (په خپله ګیډه کې یې وساته) او دوه کلونه یې په تي ورکولو ولګېدل. (له همدې امله مورِ هغه ته نصیحت وکړ) چې زما شکر وکړه او د خپل مور او پلار شکر پرځای کړه. همدا زما لوري ته ستا راګرځیدل دي.

خو که هغوی پر تا فشار راولي چې ته له ما سره داسې څه شریک کړې چې تا ته د هغه معلومات نه وي، نو د هغو خبره هېڅکله مه منه، په دنیا کې له هغو سره غوره ملتیا کوه خو پیروي د هغه چا د لارې وکړه چې هغه زما لوري ته رجوع کړې ده، بیا ستاسو ټولو راګرځیدل همدا زما لوري ته دي. په هغه وخت کې به زه تاسې ته دروښیم چې تاسو څه عمل کاوه.

ای زویه! یوشی (نیکي یا بدي) که د اوري د دانې په اندازه هم وي او په کومه لویه تیږه یا په اسمانونو او ځمکو کې پټه شوې وي، الله ﷻ به هغه راوباسي. الله ﷻ ښه لیدونکی (باریک بین) او باخبره دی.

تفسیر

لقمان څوک دی؟

الله تعالی په خپل کتاب کې مورِ ته خبر راکړی چې لقمان (علیه السلام) د الله ﷻ حکیم بنده وو چې په وینا او کړووړو کې یې د الله ﷻ له ورکړې حکمت څخه ګټه اخیستله او دا علم او حکمت د لقمان(علیه السلام) د ایمان د ترقۍ او د خپل پروردګار د ذکر او شکر د زیاتیدو لامل ګرځیدلی و. همدارنګه لقمان علیه السلام له دې علم او حکمت څخه په استفادې سره نور خلک د الله ﷻ لوري ته رابلل او هغوی ته یې پند او نصیحت کاوه چې تر ټولو د مخه یې خپل پندونه او نصیحتونه خپل زوی ته متوجه کړل چې د نوم یادونه یې نه ده شوې. همدارنګه قرآن کریم د لقمان علیه السلام د ژوند د څرنګوالي په اړه په تفصیل بیان نه دی کړی وو او مورِ د ده د ژوند په هکله نه پوهېږو او دا معلومات هم نه لرو چې آیا لقمان علیه السلام د انبیاوو له جملې څخه دی او که یوازې یو مؤمن حکیم او نصیحت کوونکی و، نو د لقمان علیه السلام په هکله ښه دا ده چې د قرآن کریم په بیان بسنه او اکتفاء وکړو.

شرک تر ټولو ډېر ناوړه ظلم دی

د قرآن کریم دغه مبارک آیت د حکایت په توګه، خپل زوی ته د حضرت لقمان حکیم نصیحت په ډېرو لوړو مفاهیمو او معانیو سره بیان کړی دی. لقمان حکیم خپل زوی ته په توحید او د یو

الله ﷻ په عبادت کولو امر کړی او له شرک او د الله ﷻ له عبادت څخه پرته د نورو له عبادت څخه يې ويرولی دی او استدلال کوي چې شرک لوی ظلم او ستره ګناه ده.
ای بچیه! هېڅکله له الله ﷻ سره څوک شریک مه نیسه، ځکه شرک ډېر لوی ظلم دی.
پیغمبر ﷺ هم د لقمان علیه السلام د وینا په استناد شرک ډېر ناوړه ظلم معرفي کړی دی.
د عبدالله بن مسعود ﷺ څخه روایت شوی چې فرمایلي يې دي کله چې د الله ﷻ دا وینا نازله شوه ﴿ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَلَمۡ يَلۡبِسُوٓاْ إِيمَٰنَهُم بِظُلۡمٍ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلۡأَمۡنُ﴾ [الانعام: آية: ٨٢].
یعني: په حقیقت کې خو امنیت د هماغو کسانو لپاره دی او هم هغوی پر سمه لاره برابر دي چې ایمان يې راوړی او خپل ایمان يې په ظلم نه دی ملوث کړی.
صحابه کرامو د دې آیت دروندوالی او سختوالی درک کړ او د پیغمبر ﷺ په حضور کې يې داسې عرض وکړ چې ای د الله رسوله! چا له موږ څخه پر خپل نفس ظلم نه دی کړی؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل: موضوع داسې نه ده، لکه: چې تاسو ګمان کړی دی بلکې دلته له ظلم څخه شرک عبارت دی، آیا د لقمان وینا مو خپل زوی ته نه ده اوربدلې چې هغه ورته داسې نصیحت وکړ: ﴿ لَا تُشۡرِكۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّ ٱلشِّرۡكَ لَظُلۡمٌ عَظِيمٞ ﴾ .
یعني: له الله سره شریک مه نیسه، بیشکه چې شرک ډېر لوی ظلم دی.

له مور او پلار سره نیکي

وروسته له دې چې الله پاک د شرک د تحریم په اړه د لقمان علیه السلام نصیحت خپل زوی ته بیان کړ، انسان ته يې د مور او پلار د حقوقو په هکله پند او نصیحت پیل کړ.
د مور او پلار په هکله انسان ته پند او نصیحت دا دی چې له هغوی سره نیکي وکړي، اطاعت او پیروي يې پر ځان لازم او حقوق يې ادا کړي، په ځانګړې توګه د مور حقوق، چې له زوی سره يې ستونزې ګاللې دي، هو! مور ځکه پر زوی (اولاد) ډېر زیات حقوق لري چې دی يې په ډېر تکلیف سره په ګېډه ګرځولی او د توان او طاقت نه پورته ډېرې ستونزې يې د حمل، زېږون، شیدې ورکولو او له شیدو بېلولو وروسته نورو مرحلو کې زغملي او ګاللې دي.
الله تعالی مؤمن انسان ته امر کړی چې خپل پروردګار ته د هغو نعمتونو په مقابل کې چې په ده يې پیرزو کړي شکر وباسي او همدارنګه د مور او پلار سره ښېګڼه او د هغوی مننه وکړي چې د ده پالنه او روزنه يې کړې ده او مور او پلار له الله ﷻ څخه وروسته ده ته د احسان او مهربانۍ سرچینه ده.

د مور او پلار پیروي د الله ﷻ په پیروۍ پورې تړاو لري

ددې لوست مبارک آیت همدارنګه حکم کړی دی چې د مور او پلار اطاعت او پیروي مطلقه نه ده بلکې د الله تعالی له پیروۍ سره تړلې ده. کله چې مور او پلار د الله ﷻ په نافرمانۍ امر وکړي، نو پیروي یې ساقطیږي، په دې معنا چې کله مور او پلار خپل زوی ته د الله ﷻ په نافرمانۍ او د الله ﷻ سره په شریک نیولو امر وکړي او کوښښ وکړي چې خپل زوی کفر ته وهڅوي، نو په دې صورت کې پر زوی لازمه ده چې د هغوی د امر اطاعت ونه کړي، ځکه د مخلوق پیروي او امر منل د الله ﷻ د نافرمانۍ په صورت کې جواز نه لري.

هو! د الله ﷻ د نافرمانۍ په صورت کې د مور او پلار پیروي او امر منل نشته، خو بیاهم زوی مکلف دی چې د دنیا په ژوندانه کې له هغو سره نیکه کړنه ولري او له هغو سره نیکي او احسان وکړي. همدارنګه پر اولاد لازمه ده چې د حق لاره غوره کړي او له نیکو او صالحو مومنانو سره یوځای ګام پورته کړي او پدې وپوهیږي چې د ټولو مخلوقاتو او خلکو ستنیدنه د قیامت په ورځ د الله ﷻ په لوري ده، ترڅو د نیک عمل خاوند ته د نیک عمل په بدل کې نیکه بدله او بد عمله ته د ناوړه عمل په بدل کې سزا ورکړي.

بیا قرآني آیتونه د حضرت لقمان علیه السلام پند او نصیحت ته ادامه ورکوي چې خپل زوی ته یې د الله ﷻ د کامل علم په هکله خبر ورکړی او ورته وایي چې الله ﷻ په هر هغه څه چې په آسمانونو او ځمکو کې دي خبر دی، برابره ده که هغه شی وړوکی وي او یا لوی. همدارنګه د حضرت لقمان علیه السلام له زېږې څخه یې خپل زوی ته خبر ورکړی چې نیکي او بدي که هرڅومره وړه هم وي الله ﷻ په هغې خبر او عالم دی، حتی که د اوري د دانې په اندازه وړه او کم وزنه وي، د ځمکې په تل یا د غټې تیږې په منځ کې پټه شوې وي او یا د آسمانونو په لېرو کنارو او څنډو کې ځای په ځای شوې وي، الله تعالی پرې خبر او عالم دی او د قیامت په ورځ یې خاوند د محاسبې لپاره حاضرولی شي.

فعالیت

د اسراء سورت هغه آیت چې په ځمکه باندې په تکبر سره تلل منع کوي په خپلو کتابچو کې ولیکئ او بیا دا څرګنده کړئ چې دغه آیت د دې سورت (لقمان) له اتلسم آیت سره څه ورته والی لري.

د لوست ګټې او لارښوونې

له دې مبارکو آیتونو څخه ځینې ګټې او لارښوونې ترلاسه کېږي چې په لاندې ډول دي:

- ❖ پلار باید د خپلو اولادونو په پالنه او روزنه کې له همت څخه کار واخلي او له هغوی څخه خپل پند او نصیحت ونه سپموي او هغوی په سالمه عقیده او غورو اخلاقو وروزي.

❖ له الله ﷻ سره شریک نیول ډېر لوی ظلم دی.

❖ د مور او پلار سره نیکي او احسان د اسلام له بنسټونو او اساساتو څخه دی چې پر الله تعالی له ایمان راوړلو او د هغه له عبادت کولو څخه وروسته ذکر شوی دی.

❖ پر انسان لازم دي چې له هغه چا سره نیکي وکړي چې له ده سره یې نیکي کړې وي، البته مور او پلار تر ټولو کسانو لومړی مرتبه لري.

❖ د مور او پلار پیروي او امر منل د الله ﷻ په اطاعت پورې مقیده ده، ځکه د مخلوق پیروي او امر منل د خالق په نافرمانۍ کې ناروا ده.

❖ د مور او پلار سره ښه تعامل او ناسته ولاړه واجب ده، ان تر دې که چېرې هغوی کافر هم وي.

❖ الله ﷻ ډېر عالم ذات دی، علم یې هرڅه ته شامل دی او هېڅ شی د الله ﷻ له علم څخه پټ نه پاتې کېږي.

پوښتنې

۱- د قرآنی آیتونو په رڼا کې د لقمان حکیم په هکله خپل معلومات څرګند کړئ.

۲- ولې الله تعالی د مور او پلار سره نیکي په خپل عبادت پسې ترلې، ذکر کړې ده؟

۳- د دې الهي وینا: ﴿حَمَلَتۡهُ أُمُّهُۥ وَهۡنًا عَلَىٰ وَهۡنٖ وَفِصَٰلُهُۥ فِي عَامَيۡنِ﴾ معنا څه ده؟

۴- د مور او پلار پیروي او امر منل څه وخت واجب او په کوم حالت کې حرام دي؟ او کله چې د مور او پلار پیروي کول حرام شي، نو اولاد به له هغوی سره څرنګه تعامل کوي؟

د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (۲)

﴿يَٰبُنَيَّ أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ وَأۡمُرۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَٱنۡهَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَٱصۡبِرۡ عَلَىٰ مَآ أَصَابَكَۖ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنۡ عَزۡمِ ٱلۡأُمُورِ ۞ وَلَا تُصَعِّرۡ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمۡشِ فِي ٱلۡأَرۡضِ مَرَحًاۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخۡتَالٖ فَخُورٖ ۞ وَٱقۡصِدۡ فِي مَشۡيِكَ وَٱغۡضُضۡ مِن صَوۡتِكَۚ إِنَّ أَنكَرَ ٱلۡأَصۡوَٰتِ لَصَوۡتُ ٱلۡحَمِيرِ ۞ أَلَمۡ تَرَوۡاْ أَنَّ ٱللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَأَسۡبَغَ عَلَيۡكُمۡ نِعَمَهُۥ ظَٰهِرَةٗ وَبَاطِنَةٗۗ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِي ٱللَّهِ بِغَيۡرِ عِلۡمٖ وَلَا هُدٗى وَلَا كِتَٰبٖ مُّنِيرٖ﴾ [لقمان:۱۷-۲۰]

د کلمو او جملو معناوې

عَزۡمِ ٱلۡأُمُورِ:	لوی او مهم کارونه.
وَلَا تُصَعِّرۡ خَدَّكَ:	د تکبر او تحقیر په نیت خپل مخ له خلکو مه ګرځوه.
مَرَحًا:	په فخرو او غرور.
مُخۡتَالٖ فَخُورٖ:	تکبر کوونکی، پر ځان مین او ویاړ کوونکی.
وَٱقۡصِدۡ فِي مَشۡيِكَ:	په خپل تګ کې منځنی حال غوره کړه.
وَٱغۡضُضۡ مِن صَوۡتِكَ:	خپل غږ ټیټ کړه.
وَأَسۡبَغَ:	بشپړ او کامل یې کړل.
ظَٰهِرَةٗ وَبَاطِنَةٗ:	ښکاره او پټ.

ژباړه

ای زما زویه! لمونځ قایم کړه، په نیکۍ امر وکړه، له بدۍ څخه منع وکړه او (که په دې لار کې هر مصیبت دربانديې راشي پر هغه صبر وکړه، بیشکه دا له مهمو کارونو څخه دی، (چې پر هغو ډېر تاکید شوی دی). او له خلکو سره په مخ اړولو خبرې مه کوه، پر ځمکه په ډېر خیال او کبر مه ځه! الله ﷻ هېڅ یو متکبر، په ځان مین او ویاړ ښکاره کوونکی انسان نه خوښوي. په خپل تګ کې منځنی حال (میانه روي) غوره کړه او خپل غږ ټیټ کړه، بیشکه چې له ټولو آوازونو څخه ډېر بد آواز د خرو دی. آیا تاسې نه وینئ چې الله ﷻ د آسمانونو او ځمکې ټول شیان ستاسې لپاره مسخر (تابع) کړي دي او خپل ښکاره او پټ نعمتونه یې پر تاسې تمام کړي دي؟ (خو حال دا دی چې) له انسانانو څخه ځینې خلک شته دي چې پرته له کومې پوهې، هدایت او روښنایي ښودونکي کتاب څخه د الله په هکله شخړې کوي.

تفسیر

د خیر په لار کې صبر او استقامت

په مخکینیو آیتونو کې په الله ﷻ باندې د ایمان راوړلو، له هغه سره د شریک نه نیولو، له مور او پلار سره د نیکي کولو او د الله ﷻ پر معصیت له امر کولو پرته د هغوی د اوامرو منل، د لقمان علیه السلام د نصیحتونو په ترڅ کې چې خپل زوی ته یې کړي دي بیان شول او ددې لوست په آیتونو کې هغه خپل زوی ته د الله ﷻ په عبادت، په نیکو اعمالو او په دنیوي ژوند کې د صبر او استقامت په غوره کولو نصیحت کوي او داسې فرمایي: ای بچیه! لمونځ قایموه په نیکیو امر او له بدیو منع کوه او په هغه څه چې په دې کار کې درته رسېږي پر هغه صبر کوه چې دا په دنیوي چارو کې د عزت او ثبات له ننبو څخه دي.

د لمانځه قایمول په دې معنا دی چې لمونځ په خالص نیت د فرایضو، واجباتو، سنتو، اذابو او وختونو په مراعاتولو سره ادا شي، بیا لقمان حکیم له خپل زوی څخه غواړي چې خلکو ته په نیکیو امر وکړي او له بدیو څخه یې منع کړي. څرنګه چې داعي د دعوت په لار کې له ستونزو او ربړونو سره مخ کېږي، نو ځکه لقمان علیه السلام خپل زوی ته نصیحت کوي چې د دې مسؤولیت د ادا کولو لپاره چمتو شي، په دې هکله له سستۍ او ناراستۍ څخه کار وانخلي ځکه د لمانځه ادا کول، په نیکیو امر او له بدیو څخه ژغورنه او په دې لار کې صبر او حوصله له خورا مهمو کارونو څخه دي چې الله تعالی پر هغو امر کړی دی.

بیا لقمان حکیم خپل زوی د غرور او کبر څخه منع کوي او داسې ورته وایي: ای بچیه! کله چې څوک خبرې درسره کوي یا ته ورسره خبرې کوې له هغوی څخه خپل مخ مه اړوه، بلکې عاجزي، تواضع او موسکا غوره کړه.

همدارنګه په لاره تللو کې د تکبر او ویاړ څخه ځان ساته، ځکه الله ﷻ متکبر انسان نه خوښوي بلکې په لاره تللو کې د اعتدال اړخ غوره کوه. الله ﷻ هغه لاره تګ خوښوي چې په ساده ګي ، عاجزۍ او میانه روۍ سره وي، لکه څنګه چې الله تعالی د فرقان سورت په ٦٣ آیت کې فرمایي: ﴿ وَعِبَادُ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمۡشُونَ عَلَى ٱلۡأَرۡضِ هَوۡنٗا... ﴾

او د الله خاص بندګان هغه دي چې په ځمکه کې په سادګۍ او عاجزۍ روان وي. مطلب دا دی چې په لاره تللو کې تقوی او خاکساري څرګنده کړي نه ډېر سست روان وي او نه په ټوپونو، چې انسان پرې بې وقاره معلومېږي.

د خبرو کولو آداب

لقمان حکیم خپل زوی ته د نصیحتونو په ترڅ کې د خبرو کولو آداب هم ښیي او ورته وایي چې د خبرو کولو په وخت کې مه خپل آواز دومره ټیټوه چې وانه وریدل شي او مه په ډېر لوړ آواز خبرې کوه ځکه له حد او اندازې څخه آواز جګول اوریدونکي ته آزار ورکوي او په غرور او بې عقلۍ دلالت کوي. نو له دې کبله یې له ضرورت څخه پرته د غږ جګیدل بد معرفی کړی او د خره له آواز سره یې تشبیه کړی دی چې د خره غږ په ټولو غږونو کې ډېر بد دی.

ابو هریره ﷺ روایت کړی چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي:«إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيَكَةِ فَسَلُوا اللَّهَ تَعَالَى مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا وَإِذَا سَمِعْتُمْ نَهِيقَ الْحِمَارِ فَتَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهَا رَأَتْ شَيْطَانًا».

یعني کله مو چې د چرګ غږ واورید، نو د الله ﷻ فضل او احسان وغواړئ، ځکه چرګ پرښته لیدلې ده او که مو د خره غږ واورید، نو له شیطان څخه پناه وغواړئ، ځکه ده شیطان لیدلی دی.

بیا الله تعالی انسانانو ته د هغو نعمتونو چې پر دوی یې پیرزو کړیدي یادونه کوي او دوی ته دا وریادوي چې الله تعالی ټول هغه څه چې په آسمانونو کې دي لکه: لمر، سپوږمی، ستوري او څه چې په ځمکو کې دي، لکه: اوبه، بحرونه، سیندونه، میوې، زراعتي پیداوار او داسې نور انسانانو ته مسخر کړي او نور محسوس او ظاهري نعمتونه چې په خپلو جسمونو او مالونو کې یې ګورئ پیرزو کړي دي، همدارنګه معنوي نعمتونه، لکه: اسلام، علم، یقین، رضایت، نیکمرغي او نور بې شمېره نعمتونه یې دوی ته وربښلي دي، نو دا ټول نعمتونه چې انسانان یې په خپلو نفسونو، ځمکه او خپل چاپېریال او آسمانونو کې ګوري د دې غوښتونکي دي چې باید په مقابل کې یې د الله ﷻ شکر ادا کړي او ناشکري ونه کړي. په انسان لازمه ده چې د الله ﷻ عبادت وکړي او نافرماني یې ونه کړي.

هو! ډېر انسانان شته چې د دې نعمتونو ناشکري کوي، د مؤمنانو سره په ناحقه جګړې کوي او د الله تعالی سره شریک نیسي، په داسې حال کې چې نه دلیل او برهان لري او نه کتاب او لارښود.

فعالیت

خپل زوی ته، د لقمان حکیم هغه نصیحتونه چې په دې لوست کې مو ولوستل په لنډه توګه بیان کړئ.

د لوست ګټې او لارښوونې

له دې آیتونو څخه ځینې ګټې او لارښوونې ترلاسه کېږي چې په لاندې ډول دي:

۱- مسلمان مسؤولیت لري چې د خپلو مسلمانو وروڼو په مقابل کې د امر بالمعروف او نهي عن المنکر دیني وجیبه په سمه توګه ترسره کړي.

۲- مسلمانان چې د ستونزو او ناخوالو پر وړاندې له صبر او زغم څخه کار اخلي دا د هغوی له ډېرو سترو صفاتو څخه ګڼل کېږي، او دا صفت د مؤمن داسې زیرمه ده چې د دعوت او اصلاح د مسؤولیت په ترسره کولو کې ورسره مرسته کوي.

۳- متکبر او ځان ستر ګڼونکی انسان هم د الله ﷻ په وړاندې د قهر او غوسې وړ دی اوهم د خلکو په منځ کې منفور او سپک دی.

۴- مسلمان باید د مسلمان ورور سره په ښو اخلاقو، خوشحالۍ او پراخ تندې مخامخ شي.

۵- د الله ﷻ په نزد ښه او مناسب تګ متوازن او درمیانه تګ دی. ځکه سستي او ټېزتګ دوارې د وقار او عزت منافي دي.

٦- مسلمان باید له اندازې څخه زیات خپل غږ لوړ نه کړي، ځکه ښه آواز هغه دی چې د ورو او جهر په منځ کې وي.

۷- الله تعالی د آدم علیه السلام اولادې لپاره اسمانونه او ځمکې مسخر ګرځولي دي او د آدم علیه السلام اولاده یې د خپل عبادت لپاره پیدا کړې ده. الهي نعمتونه د انسانانو لپاره ډېر او بې شمېره دي، نو په انسانانو لازمه ده چې د الله ﷻ د ظاهري او معنوي نعمتونو شکر ادا کړي.

پوښتنې

۱- د عزم الامور معنا څه ده؟ او کوم شیان چې مبارک آیت په عزم الامور یاد کړي دي، هغه کوم دي؟

۲- له درمیانه او معتدل تګ څخه مطلب څه شی دی، په دې هکله په یوه بل قرآني آیت استدلال وکړئ؟

۳- دا الهي وینا ﴿ وَٱغۡضُضۡ مِن صَوۡتِكَۚ ﴾ معنا کړئ، د الله ﷻ په نزد د غږ او آواز ښه صفتونه کوم دي؟

۴- د خره آواز ولې د الله ﷻ په نزد بد او مکروه دی؟

۵- د الله ﷻ څلور ظاهري او څلور باطني نعمتونه د بنده ګانو لپاره بیان کړئ؟

له بدګمانۍ ، غيبت او عيب پلټلو څخه ځان ژغورنه

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱجۡتَنِبُواْ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلظَّنِّ إِنَّ بَعۡضَ ٱلظَّنِّ إِثۡمٞۖ وَلَا تَجَسَّسُواْ وَلَا يَغۡتَب بَّعۡضُكُم بَعۡضًاۚ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمۡ أَن يَأۡكُلَ لَحۡمَ أَخِيهِ مَيۡتٗا فَكَرِهۡتُمُوهُۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ تَوَّابٞ رَّحِيمٞ ۝ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ﴾ [الحجرات: ١٢- ١٣]

د کلمو او جملو معناوې

إِنَّ بَعۡضَ ٱلظَّنِّ إِثۡمٞ: بيشکه ځينې ګمانونه ګناه ده.

وَلَا تَجَسَّسُواْ: او د نورو عيبونه مه پلټئ.

وَلَا يَغۡتَب بَّعۡضُكُم بَعۡضًا: او غيبت دې نه کوي ځينې ستاسې د ځينو نورو.

خَبِير: په هر څه خبر دی.

شُعُوبٗا: (جمع د شعب، خيلونه او قومونه، د خلکو لويه ډله چې واحد اصل ته منسوبه وي).

لِتَعَارَفُوٓاْ: ترڅو يو او بل وپيژنئ او خپل پيوند وساتئ.

ژباړه

ای مؤمنانو! له ډېرو ګمانونو کولو نه ډده وکړئ بيشکه ځينې ګمانونه ګناه وي، د چا پټ عيبونه مه لټوئ او له تاسې نه دې څوک د چا غيبت نه کوي، آيا په تاسې کې داسې څوک شته چې د خپل مړ ورور غوښې خوړل خوښ کړي، نو تاسو په خپله د دې نه کرکه کوئ، له ا لله ﷻ نه ووېرېږئ، الله ﷻ ډېر ښه توبه قبلوونکی او خورا مهربان دی. ای خلکو! موږ تاسې له يوه نارينه او ښځې څخه پيداکړئ او بيا مو تاسې قومونه او قبيلې وګرځولئ ترڅو تاسې يو تر بله سره وپيژنئ، په حقيقت کې

د الله ﷻ په نزد له تاسي نه تر ټولو زيات عزتمن هغه څوک دی چې په تاسي کې تر ټولو زيات پرهيزګاروي بيشکه الله ﷻ پر هرڅه پوهېدونکی او باخبره دی.

تفسير

د بشر ترمنځ مساوات او برابري

د دې لوست په مبارکو آيتونو کې اخلاقي او ټولنيز موضوعات بيانېږي چې ټولنه له کرکې، کمزورۍ او دښمنۍ څخه ژغوري. په دې آيتونو کې الله تعالی د بشريت په اصل ماده کې مساوات او برابري تثبيتوي او ټينګار پرې کوي او د بهترۍ او غوره والي معيار يوازې تقوی او نيک عمل معرفي کوي.

الله تعالی مؤمنانو ته خطاب کوي او هغوی له ډېرو ګمانونو څخه چې د هغوی په زړونو کې د وسوسې لامل ګرځي، منع کوي. دغه مبارک آيتونه بيانوي چې ډېر داسې ګمانونه د هغه چا په هکله چې ظاهر يې په خير، نيکۍ او امانت دلالت کوي، باطل او ناروا دي او د شيطان له وسوسو څخه دي چې انسان د ګناه او نافرمانۍ لور ته بيايي.

خو هغه بدکاران او فاسقان چې په خرګنده توګه فسق، فجور او ناوړه کړنې ترسره کوي، د هغوی په هکله بدګماني روا ده، ترڅو خلک له هغه څخه لرې واوسي او د کړو وړو پيروي يې ونه کړي، لکه: هغه کسان چې په عام محضر کې د بدکاره ښځو سره مجلسونه او ملتيا لري او يا په ښکاره او خرګنده توګه شراب او نور مخدر مواد استعمالوي او ګناهونه کوي.

له بدګمانۍ څخه ځان ساتل

عبدالله ابن عباس رضي الله عنه د پورتني آيت په تفسير کې فرمايي: «نهى الله المؤمن ان يظن بالمؤمن إلا خيرا» يعني الله ﷻ مؤمن له دې څخه منع کوي چې پر بل مؤمن له نيک ګمان څخه پرته بل ګمان وکړي.

ابو هريره رضي الله عنه روايت کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي دي: «إياكم و الظن، فإن الظن أكذب الحديث، و لا تجسسوا و لا تحسسوا، و لا تنافسوا، و لا تحاسدوا، و لا تباغضوا، ولا تدابروا، وكونوا عباد الله إخواناً» يعني: له (بد) ګمان څخه ځانونه وژغورئ، ځکه (بد)ګمان ډېره دروغجنه خبره ده، جاسوسي مه کوئ، د نورو عيبونه مه څېړئ، په بدۍ کې له يو بل سره رقابت مه کوئ، له حسد څخه کار مه اخلئ، يو بل ته کينه مه ساتئ، له يو او بل څخه نفرت او لرېوالی مه غوره کوئ او د ورونو په شان ټول د الله ﷻ بنده ګان شئ.

د غيبت او عيب پلټلو بدي او ناوړتوب

دغو مبارکو قرآني آيتونو مونږ له عيب پلټلو چې د نورو د رازونو ښکاره کول او د پردو برسيره کول دي، منع کړي يو، همدارنګه له غيبت څخه يې هم منع کړي يو.

غيبت: د يوه مسلمان ورور په هکله د هغه په غياب کې د داسې شي بيانول او يادول دي چې هغه ورځنې بد وړي. دغه مبارک آيت د غيبت ناوړتيا داسې تعبير او تصوير کړې ده چې ګواکې غيبت کوونکی د خپل مړه ورور غوښې خوري او دا داسې شی دی چې انساني نفس ورڅخه کرکه او نفرت لري او ځان ورڅخه ژغوري.

له ابو برزه اسلمي څخه روايت دی چې وايي: نبي کريم ﷺ يوه خطبه وړاندې کړه او ويې ويل: ای هغه ډلې چې په ژبه مو ايمان راوړی! خو ستاسو زړونو ته ايمان نه دی ننوتلی، د مسلمانانو پردې مه لوڅوئ، يقيناً څوک چې د مسلمانانو پردې ښکاره کوي، الله پاک به هغه د خپل کور په دننه کې رسوا کړي.

د تقوی پر بنسټ غوره والی

دويم آيت انسانانو ته خطاب کوي او دا حقيقت ثابتوي چې الله تعالی انسانان له يوه سړي او يوې ښځې څخه پيدا کړي دي او د ټولو انسانانو اصل يو دی، نو ټول انسانان برابر دي. الله ﷻ له يوه سړي او ښځې څخه ملتونه او قبيلې پيداکړي دي، ترڅو په خپلو منځو کې پيژندګلوي او معرفت پيدا کړي، نه داچې ځينې په ځينو نورو ځان لوړ وګڼي او يا په خپلو کې جنګ او جګړې وکړي. بيا الله پاک د عزت معيار داسې ټاکي چې د خدای ﷻ په وړاندې تر ټولو زيات عزتمند هغه څوک دی چې تر ټولو زيات له خدايه وېرېدونکی وي.

دا مبارک آيت په دې الهي وينا ختم شوی چې فرمايي: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴾ يعنې الله د خپلو بندګانو او مخلوقاتو په هکله ښه عالم او د دوی په احوالو ښه خبر دی.

په دې هکله ډېر صحيحه احاديث روايت شوي دي چې يو له هغو څخه د حضرت حذيفه رضي الله عنه حديث دی چې له رسول الله ﷺ څخه يې روايت کړی دی چې هغه فرمايي: تاسو ټول د آدم اولاده ياست او آدم له خاورې څخه پيدا شوی دی، بايد هېڅ قوم او ډله په خپل اصل او نسب فخر او وياړ ونه کړي او که نه خو د الله ﷻ په وړاندې به د جعلان[1] څخه هم سپک او حقير وي.

همدارنګه طبراني روايت کوي چې پېغمبر ﷺ د حج په موسم په منی کې د تشريق په ورځو کې په داسې حال کې چې په اوښ سپور و خطابه وړاندې کړه او ويې ويل: ای خلکو! خبر اوسئ چې ستاسو پروردګار يو دی، پلار مو يو دی. خبر اوسئ چې عربي ته پر عجمي او عجمي ته پر عربي، تور ته پر سره او سره ته پر تور هېڅ ډول لوړتيا او فضيلت نشته مګر په تقوی سره. آيا تاسو ته مې دين ورساوه؟ ټولو وويل هو، نو بيايې وفرمايل: حاضران دې غايبينو ته ورسوي.

د دې آيت، او نورو مبارکو آيتونو او نبوي احاديثو پر بنسټ هر ډول قومي، توکمي، سمتي او ژبنی تعصب حرام دی، مسلمانان مکلف دي چې د شرعي وجيبې په توګه د جاهلي تعصباتو له ټولو ډولونو سره مبارزه وکړي او دا ويجاړوونکې ټولنيزه ناروغي له ټولنې څخه ورکه کړي.

د رسول الله صلی الله عليه وسلم د مبارک حديث پر بنسټ انسانان (د رڼمنځې د غاښونو په څېر) سره برابر دي، هر څوک چې قومي، ژبني، نژادي او سمتي تعصبونو ته خلک رابلي په حقيقت کې د ناروا جاهلي عمل مرتکب شوی دی، دا ځکه چې د خوږ پېغمبر ﷺ له وينا سره سم تعصب د جاهليت د زمانې له ناوړو خويونو څخه دی او په مبارک حديث کې د (ناولي او بد بويه) شي په نامه ياد شوی. پر دې اساس مسلمانان بايد دې خبرې ته متوجه وي چې تعصب د ايمان او اسلامي

۱- جعلان د جيم په کسره يوه وړه حشره ده چې د حيواناتو په خوشايو کې ژوند کوي او خوراک يې د حيواناتو نجاست دی او کله چې خوشبويي ورته ورسېږي نو مري.

شریعت سره په ټکر کې دی او حقیقي مومن هغه دی چې تل د هغو ناولو او بدبویه شیانو څخه چې د مسلمانانو تر منځ تفرقه رامنځته کوي او د مسلمانانو یووالي ته زیان رسوي، په کلکه ځان وساتي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې لوست ګټې او لارښوونې په لنډه توګه بیانېږي:

- ❖ الله ﷻ غیبت حرام کړی او غیبت کوونکی او غیبت شوی یې داسې تمثیل کړی چې ګواکې غیبت کوونکی د غیبت شوي غوښه په داسې حال کې خوري چې هغه مړ وي.
- ❖ له بدګمانۍ څخه د ځان ژغورنې ضرورت، ځکه دی چې بدګماني یو ناروا کار دی.
- ❖ ټول خلک برابر دي او ټول له یوه اصل څخه پیدا شوي او په دوی کې د الله ﷻ په نزد ډېر غوره هغه دی چې ډېر پرهېزګار وي.
- ❖ د مبارک آیت پر بنسټ په قومونو او ژبو کې د تنوع موخه د انسانانو تر منځ پېژندګلوي ده، نه یو پر بل لویي او ویاړ کول. په حقیقت کې پېژندګلوي د تفاهم او مرستې لامل ګرځي. که مبارک آیت ته ښه ځیر شو، نو وینو چې همدا پېژندګلوي، تفاهم او مرسته د کورنیو، موسسو، ټولنیزو بنسټونو او بالآخره د تمدنونو اساس جوړوي.
- ❖ جاهلي تعصبونه په هره بڼه چې وي د اسلام له نظره حرام او مردود دي.
- ❖ د مسلمانانو تر منځ یووالی ساتل او د تفرقې او اختلاف له عواملو سره مبارزه کول د هر مسلمان شرعي او ایماني دنده ده.
- ❖ د خلکو پټو خبرو ته غوږ نیول، د شخصي لیکونو لوستل، ټلیفوني اړیکو ته په غلا غوږ نیول، د کورنیو او افرادو د پټو رازونو پلټنه او داسې نور تجسس بلل کېږي او شرعاً حرام دي.

پوښتنې

- د مسلمان غیبت له څه شي سره تشبیه شوی دی؟
- د انسانانو ترمنځ د لوړتیا معیار او بنسټ څه دی؟
- د ګمان کولو څخه ولې منع شوې ده؟
- په مختلفو قبیلو او ډلو باندې د انسانانو د ویشل کیدو لامل څه دی؟
- آیا رنګ، توکم یا ژبه دانسانانو ترمنځ د لوړتیا معیار کیدای شي او که څوک یې معیار وګڼي د هغه په هکله څه حکم کولی شو؟
- د اسلام پېغمبر ﷺ د حج په موسم کې د انسانانو د مساوات او برابرۍ اصل څه معرفي کړی دی؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د قرآن او حدیثو په رڼا کې د (اسلام او جاهلي تعصب) تر سرلیک لاندې شل کرښې مقاله ولیکي.

کورونو ته د ننوتلو آداب

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَدۡخُلُواْ بُيُوتًا غَيۡرَ بُيُوتِكُمۡ حَتَّىٰ تَسۡتَأۡنِسُواْ وَتُسَلِّمُواْ عَلَىٰٓ أَهۡلِهَاۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ۝ فَإِن لَّمۡ تَجِدُواْ فِيهَآ أَحَدٗا فَلَا تَدۡخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤۡذَنَ لَكُمۡۖ وَإِن قِيلَ لَكُمُ ٱرۡجِعُواْ فَٱرۡجِعُواْۖ هُوَ أَزۡكَىٰ لَكُمۡۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ عَلِيمٞ ۝ لَّيۡسَ عَلَيۡكُمۡ جُنَاحٌ أَن تَدۡخُلُواْ بُيُوتًا غَيۡرَ مَسۡكُونَةٖ فِيهَا مَتَٰعٞ لَّكُمۡۚ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مَا تُبۡدُونَ وَمَا تَكۡتُمُونَ ﴾

[النور:۲۷-۲۹]

د کلمو معناوې

تَسۡتَأۡنِسُواْ: اجازه وغواړئ.

أَزۡكَىٰ: ډېر پاک او سوتره

جُنَاحٌ: ګناه.

مَتَٰعٞ لَّكُمۡۚ: ستاسو د کار او ګټې سامان وي.

ژباړه

ای مؤمنانو! له خپلو کورونو څخه پرته نورو کورونو ته تر هغه پورې مه ننوځئ، ترڅو چې اجازه تر لاسه نه کړئ او پر کورنۍ (اوسیدونکو) باندې یې سلام وانه چوئ، دا کړنلاره ستاسې لپاره ډېره ښه ده، ښایي چې تاسې پند واخلئ.

نو که هلته مو څوک ونه موندل، نو مه ننوځئ ترهغه چې تاسې ته اجازه ونه شي او که تاسې ته وویل شي چې بیرته وګرځئ، نو: بېرته ولاړ شئ، دا ستاسې لپاره ډېره پاکه کړنلاره ده او الله ﷻ ستاسو په کړنو ډېر ښه پوهېږي.

پر تاسې کوم باک (ګناه) نشته چې هغو کورونو ته بې له اجازې ولاړ شئ (ننوځئ) چې هلته څوک نه اوسي او هلته ستاسې څه ګټې او اړتیاوې پرتې وي او الله ښه پوهیږي پر هغه څه چې تاسې یې ښکاره کوئ او پر هغه څه چې تاسې یې پټوئ.

تفسیر

د استوګنځي یا کور محرمیت

په دې آیتونو کې کورونو ته د اجازې اخیستلو او داخلېدلو ادبونه بیان شوي، ترڅو د مسلمانانو د کورونو د پردو او رازونو ساتنه وشي، مبارک آیت لومړی مؤمنان د ایمان په صفت چې د اسلامي لارښوونو څخه د التزام، پیروۍ او اطاعت بیانوونکی دی مخاطب کړي دي او فرمایي، چې: پرته له خپلو کورونو څخه د نورو خلکو کورونو ته چې په هغو کې دوی اوسیږي، مه داخلیږئ، ترهغه چې د کور خاوند اجازه نه وي درکړي او ستاسو په ننوتلو راضي شوی نه وي، نو تاسو د هغه کور په اوسېدونکو سلام واچوئ، ځکه ستاسې په اجازه غوښتلو او پر اوسېدونکو یې د سلام په اچولو کې ډېر خیر او ښېګڼې نغښتې دي او دا تاسو ته امرونه او لارښوونې دي چې د هغو په غوښتنو عمل وکړئ او همیشه ورته توجه ولرئ.

که کله په کورونو کې څوک ونه مومئ چې تاسو ته د داخلیدو اجازه درکړي، نو بیاهم پرته له اجازې مه داخلیږئ، ځکه د اوسېدنې کورونه د حرمت او عزت لرونکي او د آرام او مطمئن ژوند کولو لپاره دي چې باید حرمت او عزت یې وساتل شي. کله چې کور والا له ستاسو څخه د ښېرته ګرځیدو غوښتنه وکړي باید پرته له ځنډه راوګرځئ او په داخلېدو ټینګار ونه کړئ، ځکه دا بیرته ستنېدل ستاسو لپاره ډېر پاک او غوره کار دی.

پوه شئ چې الله تعالی (چې په ټولو پټو شیانو خبر دی نو) ستاسو په عملونو (هم) پوهیږي، نو د الله ﷻ په امرونو او حکمونو عمل وکړئ ترڅو بری او د الله ﷻ رضا ترلاسه کړئ.

له استوګنې څخه خالي کورونو ته د ننوتلو ادب

بیا قرآن کریم هغو کورونو او ځایونو ته د داخلېدلو احکام او آداب بیانوي چې په هغو کې کورنۍ ژوند نه لري، بلکې د اړو خلکو د استفادې لپاره تیار شوي وي، لکه: مدرسې، ښوونځي، هوټلونه، تجارتي خونې او داسې نور عمومي ځایونه چې د داخلېدلو آداب او شرطونه یې آسان او د اوسیدنې د کورونو په پرتله په دویمه درجه کې دي.

الله تعالی فرمایي: داسې کورونو او ځایونو ته (د روا استفادې لپاره) چې هلته یې د کار او ګټې وړ سامانونه اېښي وي، پرته له اجازې داخلیدل روا دي، ځکه په عمومي توګه دارنګه کورونه او ځایونه د ټولو خلکو پر مخ پرانستي وي، خو بیا هم د آیت په پای کې مور ته لارښوونه کوي چې داسې

ځايونو ته داخلېدل او له هغو څخه ګټه اخېستل بايد د ضرورت، ګټې او روا مصلحتونو مطابق ترسره شي او الله تعالى ستاسو په ښکاره او پټو نيتونو او مقصدونو ښه خبر دى چې آيا تاسو د مشروع او روا منفعت او مصلحت لپاره دې کورونو ته ننوځئ او که د خبرو ټولولو او د اسرارو رازونو د پلټلو يا نورو ناوړه مقصدونو لپاره ؟!﴿ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴾. يعنې: الله پاک په هغه څه چې تاسو يې ښکاره کوئ او په هغه څه چې تاسو يې پټوئ پوهېږي.

کورونو ته د داخلېدلو ځينې آداب

- درې ځله د اجازې غوښتنه، په داسې ترتيب چې د هر ځل اجازې په غوښتلو کې مناسبه زمانې فاصله په نظر کې ونيول شي، ترڅو په کور کې اوسېدونکي د خپل مشغوليت او حاجت له حالت څخه فارغ شي.
- د دروازې ټکول يا د دروازې زنګ ته فشار ورکول او داسې نور د اجازې غوښتلو حيثيت لري چې نه ښايي له دريو ځلو زيات تکرار شي او نه ښايي د اجازې غوښتل يا پرله پسې زنګ وهل يا د دروازې ټکول د کور د اوسېدونکو د خپګان او ناراملۍ لامل شي.
- کله چې له داخلېدونکي څخه د هغه د نوم پوښتنه وشي، د (زه يم) په کلمه بايد بسنه ونشي بلکې خپل بشپړ نوم دې ورته ووايي ترڅو د کور اوسېدونکى يې وپيژني.
- داخلېدونکى سړى بايد دروازې ته مخامخ ونه درېږي چې د دروازې د پرانستلو په وخت کې يې نظر په هغه شيانو ونه لګي چې د کور خلک يې نورو ته ښودل نه خوښوي، ځکه د اجازې غوښتلو له اساسي حکمتونو څخه يو حکمت دا دى چې د سترګو له نظر څخه مخنيوى وشي. په يوه حديث کې رسول الله ﷺ فرمايلي دي «إِنَّمَا جُعِلَ الاسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ»[1] يعنې: د اجازې غوښتنه د سترګو د نظر او ليدنې څخه د ژغورل کېدو له امله ټاکل شوې ده.
- خپل کور ته د ننوتلو لپاره هم د اجازې غوښتنه ضروري ده، ځکه امکان لري په کور کې ښځينه ميلمانه يا نور کسان وي او يا د کور خلک په داسې حالت کې وي چې نه خوښوي په هغه حالت کې يې څوک ووينې.
- عمومي ځايونو، هوټلونو او يا داسې نورو ځايونو ته داخلېدونکى بايد د هغو ځايونو پر اوسېدونکو او موجودو خلکو سلام واچوي، ځکه په داسې ځايونو کې د اجازې غوښتنه نشته، خو سلام اچول نه ساقطېږي، بلکې واجب دي.
- د (السلام عليكم ورحمة الله وبركاته) د الفاظو مراعاتول، ځکه چې سلام ورکول د اسلام شعار او نښه ده او په ټولو وختونو کې مناسب او ضروري ده او په محبت، سلامتيا او دوستۍ دلالت کوي.

١- السنن الصغرى

فعالیت

زده کوونکي دې د اجازې غوښتلو او یا کور ته د داخلېدلو په هکله د ځینو ناوړو عاداتو او کړنو په اړه له یو بل سره بحث وکړي او د علاج لارې دې ورته ولټوي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې لوست له مبارکو آیتونو څخه لاندې ګټې او لارښوونې ترلاسه کېږي:

۱- هر څوک چې له خپل کور نه پرته د پردیو د استوګنې کورونو ته داخلیږي، پر هغه واجب ده چې اجازه وغواړي.

۲- د اجازې غوښتنې پر آدابو پابندي لازم ده، ځکه د داسې آدابو مراعاتول پر عالي اخلاقو او غوره آدابو دلالت کوي.

۳- که کله د کور اوسېدونکي، خپل کور ته، ستاسو له راتګ څخه معذرت وغواړي، باید خواشیني نشئ، ځکه انسانان ځانګړي حالتونه او ضرورتونه لري او کورونه د خاصو رازونو او حرمتونو لرونکي دي چې باید مراعات شي.

۴- عمومي ځایونو او محلونو، لکه: تجارتخانو، هوټلونو، رستورانونو او داسې نورو ته د داخلېدو لپاره اجازه غوښتنه ضروري نه ده.

پوښتنې

۱- د لوست لومړي آیت له هغه چا څخه چې د استوګنې پردیو کورونو ته ننوځي دوه خبرې یا دوه کارونه غوښتي دي، دا دوه خبرې څرګندې کړئ؟

۲- کله چې ننوتونکی د کور د خاوند له لوري ونه منل شي او یا د هغه له ننوتلو څخه معذرت وغواړي، دغه مهال ننوتونکي ته څه په کار دي، په دلیل سره یې څرګند کړئ.

۳- کورته د ننوتلو اجازه څه وخت ساقطېږي، له دلیل سره یې بیان کړئ؟

۴- عمومي آبادیو ته ننوتل اجازې غوښتلو ته اړتیا نه لري، خو یو بل شی نه ساقطېږي، هغه څه دی؟

۵- د اجازې غوښتلو له آدابو څخه درې شیان ذکر کړئ؟

۶- هغه کلمه چې د سلام اچولو په وخت باید مراعات شي څه ده او ولې هغه کلمه د نورو کلمو په پرتله غوره ده؟

کورنۍ دنده

د خپلوانو، دوستانو، عمومي آبادیو او خپل کور ته د داخلېدو د آدابو په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

د شرابو او قمار وهلو حراموالی

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡخَمۡرُ وَٱلۡمَيۡسِرُ وَٱلۡأَنصَابُ وَٱلۡأَزۡلَٰمُ رِجۡسٞ مِّنۡ عَمَلِ ٱلشَّيۡطَٰنِ فَٱجۡتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ۞ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَن يُوقِعَ بَيۡنَكُمُ ٱلۡعَدَٰوَةَ وَٱلۡبَغۡضَآءَ فِي ٱلۡخَمۡرِ وَٱلۡمَيۡسِرِ وَيَصُدَّكُمۡ عَن ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَعَنِ ٱلصَّلَوٰةِۖ فَهَلۡ أَنتُم مُّنتَهُونَ﴾ [المائدة: ٩٠- ٩١]

د کلمو معناوې

ٱلۡمَيۡسِرُ: جواري (قمار).

ٱلۡأَنصَابُ: بتان، هغه تيږې چې مشرکانو يې عبادت کاوه.

ٱلۡأَزۡلَٰمُ: د فال غشي، هغه غشي چې مشرکانو به د هغو په واسطه خپل بختونه آزمويل (ښه او بد فال يې پرې نيوه).

رِجۡسٞ: ناپاکي، پليتي او چټلي.

فَٱجۡتَنِبُوهُ: له هغه څخه ډډه وکړئ، ځان وژغورئ.

ژباړه

ای مؤمنانو! شراب، جواري (قمار)، (درول شوي) بتان او د فال نيولو غشي دا ټول ناولي او شيطاني کارونه دي له هغوی څخه ډډه وکړئ. هيله ده چې تاسې ته به بری درپه برخه شي.
بيشکه شيطان خو دا غواړي چې په شرابو او قمار سره ستاسې په منځ کې دښمني او کينه واچوي او تاسې د الله ﷻ له يادولو او لمانځه څخه منع کړي، نو آيا تاسې له دې چارو څخه لاس اخلئ؟

تفسير

شراب او قمار د بت پرستی په قطار کې:

په دې آيتونو کې الله تعالى مؤمنان د حرامو شيانو له ضررونو او ناوړه پايلو څخه ويرولي او هغوى ته يې امر کړى چې ځانونه ترې وژغوري.

د لومړي آيت د شان نزول په هکله په صحيح مسلم کې له سعد بن ابي وقاص ﷺ څخه روايت شوى دى چې هغه وويل: د قرآن کريم دغه آيت زما په باره کې نازل شوى دى، وې ويل: زه د انصارو يوې ډلې ته ورغلم چې هغوى زه مېلمستيا ته بللى وم، په هغه وخت کې شراب څښل نه و حرام شوي.

نو زه په يوه باغ کې له دوى سره مېلمه شوم چې هلته کباب شوې غوښې او د شرابو کوزه ايښودل شوې وه. سعد بن ابى وقاص ﷺ وفرمايل: ما له دوى سره ډوډۍ او شراب وخوړل، بيا د مهاجرينو او انصارو خبره يادە شوه، ما وويل: مهاجرين له انصارو څخه غوره دي. په دې وخت کې د انصارو له ډلې څخه يوه تن د اوښ په هډوکي ووهلم او پوزه يې راته وينې کړه، زه د رسول الله ﷺ حضور ته ورغلم او دا پېښه مې ورته وويله، نو دا آيت نازل شو: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلْخَمْرُ وَٱلْمَيْسِرُ .. ﴾.

الله تعالى په دې آيتونو کې مؤمنان له څو شيانو څخه منع کړي دي:

۱- د شرابو له څښلو څخه چې عقل پټوي او د سالم فکر کولو مخه يې نيسي.

۲- الله ﷻ له قمار وهلو څخه منع کړې ده چې د هغه له لارې پيسې او مالونه د بخت يا د تصادف له مخې لاس ته راځي او کومې هلې ځلې او زيار يې په ترلاسه کولو کې رول نه لري او نه هم انسانانو ته څه ګټه رسولى شي.

۳- الله پاک د بتانو له عبادت څخه منع کړي دي چې د جاهليت د وخت مشرکانو به هغه د کعبې شاوخوا نصب کړي وو او د هغو په نومونو به يې د هغو په پښو کې قربانۍ کولې او په دې طريقه به يې په خپل ګومان الله ﷻ ته نژدې والى حاصلاوه.

۴- همدارنګه الله تعالى له هغه غشو څخه منع کړې ده چې مشرکانو به د هغو په واسطه د غيبو خبرې کولې او دې ټولو شيانو ته يې پليتي او چټلي ويلې ده چې سليم نفسونه ورته رغبت نه لري او له هغو څخه کرکه او نفرت کوي، ځکه دا ټول کارونه د شيطان عملونه دي چې د انسان دښمن دى، بناء الله تعالى مؤمنانو ته امر کړى دى چې له دې شيانو څخه ډډه وکړي، ترڅو په دنيوي ژوندانه کې کامياب او په آخرت کې له الهي نعمتونو څخه برخمن شي.

د شرابو او جوارۍ (قمار) د حرامولو دليلونه

وروسته له دې چې قرآني آيتونو ډېر شيان منع او حرام وګرځول، په وروستني آيت کې يې بيا شراب او قمار ځانګړي کړل او د هغوى په حرمت يې ټينګار وکړ او د دې حرمت اسباب او دلايل يې بيان کړل.

دې مبارک آیت مؤمنان د شرابو او قمار له ناوړو پایلو څخه ویرولي او تاکید یې کړی دی چې شیطان د منکراتو په ښایسته کولو سره غواړي ستاسو ترمنځ دښمني او بدبیني پیدا کړي. ستاسو ترمنځ د دوستۍ اړیکې وشلوي او د شرابو او قمار په وسیله ستاسو په نفسونو کې کینې او دښمنۍ ژوندۍ کړي، ځکه کله چې شراب د شرابي پر عقل غلبه وکړي، نو د هغه د عقل او پوهې په سلامتۍ کې خلل رامنځته کوي او هغه دیته هڅوي چې د هغو کسانو په مقابل کې چې له ده سره یې نیکي کړې ده بدي وکړي او یا په خپلو خپلوانو تبری وکړي چې دا کار د خلکو ترمنځ د سختې دښمنۍ لامل ګرځي.

همدارنګه جوارګر ډېر وختونه خپل مال او پانګه د قمار په میدان کې له لاسه ورکوي، څرنګه چې انساني نفس له مال او سرمایې سره مینه لري، نو جوارګر د مال او سرمایې د بایللو په خاطر له هغه چا سره چې له ده څخه یې مال او سرمایه په جواری کې ګټلې ده دښمني کوي او حتی کله یې وژنې ته هم اقدام کوي چې په دې سره په ټولنه کې د دښمنۍ، بدۍ او فتنې اور په شغلو راځي.

د شرابو او جواری (قمار) دیني او معنوي ضررونه

هغه شیان چې مخکې ذکر شول د شرابو او قمار مادي او دنیوی ضررونه او فسادونه وو، خو د دې ترڅنګ شیطان هلې ځلې کوي چې د دې مفاسدو او پلیتیو په عملي کولو سره مسلمانان د الله ﷻ له ذکر او لمانځه څخه غافله او له الله ﷻ څخه یې لرې کړي، ځکه شراب څښونکی (شرابي) په دروغجنه نشه او د عقلي سلامتیا په زوال سره، د الله ﷻ د حکمونو له پیروی او د فرایضو او دیني مسؤولیتونو له ادا کولو څخه لرې کېږي، همدارنګه جوارګر له دې پلیتې او حرامې لارې څخه د سرمایې په حاصلولو او د روحي او دیني سالمې عاطفې د نشتوالي په سبب، نور د دیني وجایبو او مسؤولیتونو د ترسره کولو په فکر کې نه وي. چې په دې سره د الله ﷻ له عبادت او د هغه له تقرب څخه لرې کېږي.

د شرابو او قمار صحي او اقتصادي زیانونه

باید وپوهیږو چې شراب د روغتیا له نظره د انسان لپاره ډېر ناوړه، ضرریناک او بدې پایلې لري. شراب د ډېرو خطرناکو ناروغیو لامل کېږي، د زړه او ځیګر ځینې ناروغۍ د شرابو د څښلو له امله منځته راځي.

قمار وګړو او ټولنې ته ډېر زیات زیانونه اړوي او ډېر ځلې د اقتصادي ستونزو او مشکلاتو لامل ګرځي. څرنګه چې قمار کوم سم اقتصادي بنسټ نه لري، ترڅو د وګړو او ټولنې په اقتصادي وده او د پیسو په چلن او دوران کې مرسته وکړي، نو ځکه یو ناوړه او ناسم کار بلل

کېږي. اسلام د فطرت دین او د الله له خوا رالېږل شوی نظام دی او ټول هغه شیان یې چې د انساني فطرت سره په ټکر کې دي حرام کړي. څرنګه چې شراب او قمار دواړه ضررناک او له انساني فطرت سره مخالف عملونه دي، نو ځکه اسلام هم حرام او ناروا بللي دي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې لوست له آیتونو څخه دا لاندې ګټې او لارښوونې ترلاسه کېږي.

- ❖ د قمار، شرابو، بتانو، غشو او نور هغو شیانو حرامولی چې په نامشروع لارو د مال او پانګې په ترلاسه کولو کې ورځنې استفاده کېږي.
- ❖ شیطان د انسان د ګمراه کولو لپاره د ډېرو لارو او چارو څخه کار اخلي، نو هوښیار انسان له دې لارو څخه ډډه کوي او ځان د شیطان په منګولو کې نه ایساروي.

پوښتنې

۱. لاندې کلمې او مفردات معنا کړئ:

«المیسر، الأنصاب، الأزلام، رجس، جناح».

۲. له قرآني آیتونو څخه د لاندې چارو په اړه دلیل ذکرکړئ.

- ❖ د شرابو حرمت.
- ❖ د قمار حرامولی.
- ❖ شیطان په دې هڅه کې دی چې مسلمانانو ته زیان ورسوي.

۳. د شرابو مادي او معنوي تاوانونه بیان کړئ؟

۴. (جوارګر خپل ځان او ټولنې ته ضرر رسوي) دا مقوله شرحه کړئ.

کورنۍ دنده

د (شرابو او قمار) د ضررونو او مفاسدو په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له دوو مخونو څخه کمه نه وي او په خپله مقاله کې له قرآني آیتونو او احادیثو څخه دلیلونه راوړئ.

په عدل او احسان امر کول

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ۝ وَأَوۡفُواْ بِعَهۡدِ ٱللَّهِ إِذَا عَٰهَدتُّمۡ وَلَا تَنقُضُواْ ٱلۡأَيۡمَٰنَ بَعۡدَ تَوۡكِيدِهَا وَقَدۡ جَعَلۡتُمُ ٱللَّهَ عَلَيۡكُمۡ كَفِيلًاۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا تَفۡعَلُونَ﴾ [النحل: ٩٠- ٩١]

د کلمو او جملو معناوې

ٱلۡعَدۡلِ:	انصاف ، د يوه شي ايښودل په خپل ځای کې.
ٱلۡإِحۡسَٰنِ:	ښېګڼه، په سمه توګه د يوه کار سرته رسول.
ٱلۡفَحۡشَآءِ:	بې حيايي، فاحش کارونه.
ٱلۡمُنكَرِ:	بدي، هغه چې شريعت بد ګڼلي دي.
ٱلۡبَغۡيِ:	تېری، ظلم.
لَا تَنقُضُواْ ٱلۡأَيۡمَٰنَ:	خپلې لوړې مه ماتوئ. قسمونه مه ماتوئ.

ژباړه

بيشکه الله ﷻ د عدل، ښېګڼې او خپلوئ پالنې حکم کوي او له بدۍ، بې حيايي، زور ظلم څخه منع کوي، هغه تاسې ته نصيحت کوي، ترڅو تاسې عبرت واخلئ. د الله ﷻ ژمنه پوره کړئ که تاسې له هغه سره ژمنه کړې وي او خپلې لوړې له پخولو څخه وروسته مه ماتوئ چې کله تاسې الله ﷻ پر خپل ځان شاهد نيولی وي، الله ﷻ ستاسو په ټولو کړنو عالم دی.

تفسير

د امر بالمعروف او نهي عن المنکر په هکله تر ټولو جامع آيت

الله تعالی مسلمانانو ته امر کوي چې: ای مسلمانانو! الله تعالی تاسوته امر کوي چې په خپلو معاملو کې په عدل او انصاف عمل وکړئ، همدارنګه تاسوته د احسان امر کوي چې خپل

کارونه او دندې په غور، توجه او ښه توګه ترسره کړئ. همدارنګه الله ﷻ تاسې ته امر کوي چې د خپلوانو سره صله رحمي او زړه سوی وکړئ، حقوق یې ادا او نیکي ورسره وکړئ او له محتاجانو سره مرسته وکړئ.

سره له دې چې صله رحمي یا خپلوي پالنه د احسان په ضمن کې داخله ده، خو په مستقله توګه یې ذکر کول د هغه په ارزښت او غوره والي دلالت کوي.

لکه څنګه چې دا آیتونه مسلمانانو ته خطاب کوي چې الله تعالی تاسو له فحشاوو څخه چې له ناوړو کړو وړو او بدو ویناوو څخه عبارت دي، منع کوي، همدارنګه الله تعالی تاسو پر نورو باندې له ظلم او د هغوی پر حقوقو له تېري کولو څخه هم منع کوي.

بیا قرآن کریم فرمایي: الله تعالی تاسو ته پند درکوي چې پند او عبرت واخلئ ﴿ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴾ یعني: الله تعالی تاسې ته د داسې چارو په هکله معلومات درکوي چې ستاسو ژوند ښایسته کوي او ګټې در رسوي ترڅو تاسې د الله ﷻ فضل او احسان در یاد کړئ.

ابن مسعود رضي الله عنه د دې مبارک آیت په هکله داسې فرمایلي دي چې (دا آیت په نیکیو د امر او له بدیو څخه د منع په هکله) تر ټولو زیات جامع آیت دی.

فعالیت: زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې د احسان او د هغه د ګټو په هکله د قرآني آیتونو په رڼا کې بحث او څېړنه وکړي.

په ژمنه وفا کول

الله تعالی د دې آیتونو له مخې مسلمانانو ته د وعدې ساتلو په هکله امر کړی دی.

عهد: د وعدې او ژمنې په معنا دی او د الله ﷻ وعده هغه ده چې له انسانانو څخه یې اخیستې ده، ترڅو د الله په عبادت او پیروی ـ ژمن واوسي او مور دا وعده او ژمنه د لمانځه په هر رکعت کې له الله ﷻ سره کوو او وایو (ایاک نعبد) یعني ای پروردګاره! مور یوازې ستا عبادت کوو.

په دې آیت کې ټول هغه څه چې باید په هغه وفا وشي داخلېږي، لکه: اسلامي احکام، د الله تعالی سره وعدې او ژمنې، له انسانانو سره وعدې او یا له خپل نفس سره وعده او په دې ترتیب د دې قرآني لفظ جامع والی ثابت او روښانه کېږي. الله ﷻ له ټولو پیغمبرانو او د هغو له پیروانو څخه ژمنه اخیستې ده چې د ده عبادت او پیروي وکړي.

په دې آیت کې الله ﷻ ته د وعدې منسوبول د وعدې د تاکید او اهمیت لپاره دي، نو کله چې انسان وعده او ژمنه پرځان لازمه کړي باید په هغې وفا وکړي ﴿ وَلَا تَنقُضُواْ ٱلۡأَيۡمَٰنَ

﴿ بَعۡدَ تَوۡكِيدِهَا ﴾ يعني: د الله ﷻ په نامه چې لوړې کوئ هغه مه ماتوئ، ځکه د مؤکدو قسمونو ماتول د الله سره ژمنه ماتول ګڼل کېږي.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا تَفۡعَلُونَ ﴾ يعني: الله تعالى په وعدو، ژمنو او د هغو په ماتولو چې له ځانه په جوړو شويو حيلو او پلمو ترسره کېږي، باخبره دی او تاسو ته د خپلو کړو وړو مطابق سزا درکوي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له پورتنيو آيتونو څخه لاندې ګټې ترلاسه کېږي:

- د عدل او احسان واجبوالی او د خپلوانو د حقوقو ادا کول.
- د هر ناوړه او بد عمل حراموالی چې شریعت او عقل هغه بد او ناخوښ وګڼي.
- د ظلم او د نورو په حقوقو د تېرې کولو حراموالی.
- په وعده، ژمنه او قسم باندې د وفا واجبوالی.
- په ځان کې د دې حس او شعور ژوندي کول چې الله ﷻ د ټولو اعمالو څارونکی دی.

پوښتنې

لاندينيو پوښتنو ته ځوابونه ورکړئ:

۱- (۹۰) آيت په دريو شيانو امر او له دريو شيانو څخه منع کړې ده. دا اوامر او نواهي څرګند کړئ؟

۲- ابن مسعود رضي الله عنه د دې آيت په هکله څه فرمايلي دي؟

۳- په دې مبارک آيت کې له وعدې څخه مراد څه دی او د وعدې نسبت الله ﷻ ته د څه شی افاده کوي؟

۴- دا لاندې کلمې څه معنا لري:

الاحسان – الفحشاء – الايمان.

کورنۍ دنده

په ژمنې باندې د وفا کولو او له خپلوانو سره د نیکۍ په هکله یوه مقاله وليکئ چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

دوه ویشتم لوست:

د مور او پلار حقوق

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓاْ إِلَّآ إِيَّاهُ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًاۚ إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ ٱلْكِبَرَ أَحَدُهُمَآ أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَآ أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ۞ وَٱخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ ٱلذُّلِّ مِنَ ٱلرَّحْمَةِ وَقُل رَّبِّ ٱرْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيرًا ۞ رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِى نُفُوسِكُمْۚ إِن تَكُونُواْ صَٰلِحِينَ فَإِنَّهُۥ كَانَ لِلْأَوَّٰبِينَ غَفُورًا﴾ [الإسراء:٢٣-٢٥]

د کلمو او جملو معناوې

قَضَى: پرېکړه يې کړې ده، امر يې کړی او حکم يې کړی.

أُفٍّ: هغه اواز يا هغه تعبير چې د رټنې لپاره کارول کېږي.

لَا تَنْهَرْهُمَا: دوی مه رټه، دوی مه ځوروه.

وَٱخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ ٱلذُّلِّ: د دوی دواړو د خدمت لپاره خپل د تواضع وزر (اوږه) ټيټ کړه (ځان مهربانه او عاجزي کوونکی جوړ کړه).

لِلْأَوَّٰبِينَ: د الله ﷻ لوري ته رجوع کوونکو لپاره.

ژباړه

او ستا رب پرېکړه کړې ده چې تاسې د بل هيڅوا عبادت مه کوئ، مګر يوازې د هغه، له مور او پلار سره نيکي او ښه تعامل وکړئ، که له تا سره د هغو نه يو يا دواړه زړښت ته ورسېږي، نو هغه ته اف قدري مه وايه او مه رټه دوی دواړه، بلکې له هغو سره په درناوي خبرې کوه او په نرمۍ او رحم سره د هغو په وړاندې مات غاړی اوسه او دا دعا کوه چې پروردګاره! پر دوی رحم وکړه، لکه: څنګه چې دوې له زړه سوي او خوا خوږۍ سره په ماشومتوب کې زه پاللی

وم. ستاسې رب ښه پوهېږي چې ستاسو په زړونو کې څه دي. که تاسې صالحان (نیکان) یاست، نو هغه د رجوع کوونکو لپاره ښښونکی دی.

تفسیر

د الله په عبادت امر

الله تعالی په دې آیتونو کې خپلو بندګانو ته یوازې په خپل عبادت امر کړی دی او د الله ﷻ امر د (قضی) په کلمه کې راغلي چې په ډېر تاکید دلالت کوي. یعنې الله ﷻ په غوښه توګه حکم کړی چې پرته له هغه د بل چا عبادت ونه کړئ، ځکه ا لله ﷻ د ټولو خالق او پیدا کوونکی دی او یوازې هغه د عبادت مستحق دی، نو ټول امر خاص هغه الله ﷻ لره دی چې د کاینناتو خالق او پالونکی دی.

له مور او پلار سره په نیکۍ کولو امر

وروسته له دې چې الله تعالی په خپله بنده ګۍ او عبادت امر کوي، سمدلاسه یې د مور او پلار سره په نیکۍ او احسان کولو هم امر کړی دی، ترڅو له هغوی سره د نیکۍ ارزښت او د هغوی لوړ مقام او منزلت څرګند شي، نو کله چې مور او پلار دواړه یا یو له دوی څخه د بوډاتوب او بیوسۍ عمر ته ورسیږي، نو په دغه وخت کې دې داسې کلمه یا لفظ د دوی په وړاندې استعمال نشي چې د دوی زړه پرې وڅوږېږي او یا دوی د خواشینۍ او خفګان احساس پرې وکړي مثلاً (اف) کلمه که څه هم دا وړه کلمه ده، خو د مور او پلار د رنځ او درد سبب ګرځي، نو د اسلام او قرآن له مخې مردوده او ناخوښه ده.

مبارک آیت د مور او پلار د بوډاتوب او بېوسۍ عمر خاص کړی، په داسې حال کې چې د دوی خدمت په ټولو حالتونو کې واجب دی، خو دا تخصیص په دې دلالت کوي چې دوی د بوډاتوب او بېوسۍ په حالت کې تر هر وخت زیات پاملرنې او خدمت ته ضرورت لري، نو الله ﷻ انسان ته امر کوي چې د دوی خدمت ته په عاجزۍ او نرمۍ ځان تیار کړه او په مهربانۍ او خاکساری له دوی سره معامله کوه.

او الله تعالی له دوی سره د نیکې معاملې تعبیر د مرغه د وزرونو له راټیټولو سره تشبیه کړی دی ځکه کله چې خپل بچیان په غیږه کې رانیسي، نو خپل وزرونه ورته ټیټوي، همدارنګه کله چې وغواړي له هوا څخه ځمکې ته راټیټېږي، نو خپل وزرونه ښکته کوي نو دا د وزرونو ټیټول د مور او پلار سره د نیکۍ او احسان، نرمۍ او مهربانۍ له معاملې څخه کنایه ده، نه یوازې دا

بلکې الله ﷻ امر کړی چې انسان دې خپل مور او پلار ته دعا هم کوي او داسې دې وايي: ای زما پالونکیه! زما مور او پلار ته د خپل بې اندازې رحمت په سیوري کې ځای ورکړې، لکه: څنګه چې دوی د ماشومتوب په حالت کې په ما شفقت او مهرباني درلوده.

په دې دعا کې دې خبرې ته اشاره ده چې اولاد که په هره اندازه د مور او پلار په وړاندې وفادار او خدمت کوونکی اوسي بیاهم نشي کولای چې د دوی حق ادا کړي، نو پردې اساس باید له الله ﷻ څخه ورته د رحمت غوښتنه وکړي.

د والدینو د عاق له ګناه څخه د توبې تشویق

بیا الله تعالی فرمایي: ﴿رَّبُّكُمۡ أَعۡلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمۡۚ إِن تَكُونُواْ صَٰلِحِينَ فَإِنَّهُۥ كَانَ لِلۡأَوَّٰبِينَ غَفُورٗا﴾

الله تعالی د خپلو مخلوقاتو په نفسونو چې د مور او پلار سره د نیکۍ او بدۍ په هکله وجود لري ښه باخبره دی، نو څوک چې له مور او پلار سره د نیکۍ او احسان اراده وکړي او له هغې کوتاهۍ او تقصیر چې مخکې یې د دوی په وړاندې یا د نورو خلکو په وړاندې کړی دی، توبه وباسي، نو الله تعالی توبه قبلوونکی دی او الله ﷻ یې ګناهونه په خپل فضل او مهربانۍ سره ښنې.

فعالیت: زده کوونکي دې دوه ډلې شي د مور او پلار د حقوقو په هکله دې خبرې وکړي. بیا دې یو یو تن د خپل ګروپ په استازۍ د ټولګي مخې ته راشي او د بحث غوره مطالب دې په دریو دقیقو کې شرح کړي.

د لوست ګټې او لاربښوونې

له پورتنیو آیتونو څخه لاندې ګټې لاسته راځي:

- د مور او پلار سره د نیکۍ واجبوالی او د دوی په وړاندې عاجزي او مهرباني، خصوصاً د هغو د بوډاتوب په حالت کې.
- دا چې مور او پلار لوی حقوق لري، نو له دې امله الله ﷻ د خپل حق څخه وروسته د دوی حق ذکر کړی دی.

❖ د هغو الفاظو مراعاتول چې اولاد يې د والدينو په وړاندې وايي. بايد هېڅ داسې کلمه په ژبه استعمال نشي چې د دوی د رنځ او تکليف باعث ګرځي، که څه هم پرته له قصده وي.

❖ د مور او پلار لپاره دعا، د دوی په ژوند او پس له مرګه يې.

❖ د مور او پلار د حقوقو د تقصير په صورت کې د توبې ايستلو لپاره هلې ځلې او په خپل نفس کې څه نه پټول.

پوښتنې

۱– دا چې د الله ﷻ په عبادت، د مور او پلار سره د نيکۍ امر عطف شوی دی دا په څه دلالت کوي؟

۲– د مور او پلار يا له دوی څخه د يوه په وړاندې د (اف) کلمې د منع لامل او سبب څه شی دی؟

۳– هغه چارې چې اولاد يې د والدينو لپاره ترسره کوي، په مبارک آيت کې ورته اشاره شوې ده، هغه څه دي، واضح يې کړئ؟

۴– له والدينو سره په خبرو کولو کې اولاد بايد له کوم اسلوب څخه کار واخلي، دا حکم له ذکر شويو آيتونو څخه راوباسئ؟

۵– اولاد د مور او پلار په حق کې بايد څرنګه دعا وکړي؟

کورنۍ دنده

د قرآني آيتونو او نبوي احاديثو په رڼا کې له مور او پلار سره د نېکۍ په اړه يوه مقاله وليکئ چې له پنځلسو کرښو څخه کمه نه وي.

درویشتم لوست:

د خپلوانو، مسکینانو او مسافرانو حقوق

﴿ وَءَاتِ ذَا ٱلْقُرْبَىٰ حَقَّهُۥ وَٱلْمِسْكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ۝ إِنَّ ٱلْمُبَذِّرِينَ كَانُوٓاْ إِخْوَٰنَ ٱلشَّيَٰطِينِ ۖ وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ لِرَبِّهِۦ كَفُورًا ۝ وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ٱبْتِغَآءَ رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُل لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا ۝ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ ٱلْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا ۝ إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرًۢا بَصِيرًا ﴾ [الإسراء:٢٦-٣٠]

د کلمو او جملو معناوې

قَوْلًا مَّيْسُورًا: نرمه، پسته او خوږه خبره.

مَغْلُولَةً: په ځنځيرونو تړلی، له بخل څخه کنايه ده.

تَبْسُطْهَا: د لاس پراخول، پرانيستل، له اسراف څخه کنايه ده.

مَّحْسُورًا: پښيمانه، ببوسی.

ژباړه

د خپلوانو، مسکينانو او مسافرو حق پوره ورکړه او بې ځايه لګښت مه کوه، بې ځايه لګښت کوونکي د شيطان وروڼه دي او شيطان د خپل رب ناشکره دی. که ته له هغو اړو خپلوانو، مسکينانو او مسافرو څخه مخ اړوې، په دې اساس چې تر اوسه د الله ﷻ د هغه رحمت (مال) په لټه کې يې چې ته يې هيله من يې، نو هغو ته نرمه او نرم ځواب ورکړه، مه خپل لاس تر غاړې تړه او مه يې بيخې داسې غځولی پربږده چې په خپله ببوسی پاتې شې، ستا رب چې چاته غواړي روزي پراخوي او چاته يې چې خوښه شي تنګوي يې، هغه د خپلو بندګانو له حاله باخبر دی او هغوی وينې.

تفسير

له خپلوانو سره نيکي

په دې آيتونو کې الله تعالى خپلو بندګانو ته ډېرې لارښوونې کړې دي ترڅو د هغو په واسطه خپل نفسونه پاک کړي او خپله ټولنه له هر ډول بديو او ناوړو پايلو څخه وژغوري.

الله تعالى فرمايي: ﴿ وَءَاتِ ذَا ٱلْقُرْبَىٰ حَقَّهُۥ وَٱلْمِسْكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴾ الله تعالى په دې آيت کې په نيکۍ ، احسان، صله رحمۍ او د خپلوانو محتاجانو او تش لاسو سره په مرسته امر کړی دی.

په دې آيت کې نورو مستحقينو باندې د خپلوانو مخکې کول د دې لپاره دي چې خپلوان پر نورو د لومړيتوب حق لري، ځکه له خپلوانو سره احسان او نيکي، پر هغو باندې صله رحمي او صدقه ده.

له اسراف څخه ډډه کول

الله تعالى له اسراف او زيات لګښت څخه منع کړيده، پرته له ضرورته او بيځايه د مال او پانګې مصرفولو ته اسراف يا تبذير ويل کېږي په دې آيت کې له اسراف څخه د منعې علت داسې بيان شوی دی: ﴿إِنَّ ٱلْمُبَذِّرِينَ كَانُوٓاْ إِخْوَٰنَ ٱلشَّيَٰطِينِ ۖ وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ لِرَبِّهِۦ كَفُورًا ﴾.

يعنې: مبذرين او اسراف کوونکي يې د ناوړو صفتونو په لرلو سره له شيطانانو سره تشبيه کړي دي، ځکه شيطانان د الله د نعمتونو په وړاندې شکر نه باسي او يو شی بيځايه او په نامناسب ځای کې ږدي، په ځمکه کې فساد خپروي او خلک ګمراه کوي. په همدې ترتيب اسراف کوونکی په دې صفتونو کې له شيطانانو سره شباهت او همغږي لري، البته په دې تشبيه کې اسراف او تبذير بد او ناوړه معرفي شوي او پرېښودلو ته يې ترغيب او تشويق ورکړل شوی دی، ځکه عاقل انسان په هېڅ صورت نه غواړي چې د شيطان په شان وي.

له تنګلاسو او مسکينانو سره خوږې خبرې کول

په تېر شوي آيت کې الله ﷻ بډايان د خپلوانو او محتاجانو سره نيکۍ او احسان ته تشويق کړل په وروستيو آيتونو کې د هغو کسانو بيان دی چې سخا يې عادت وي، خو دا مهال د نفقه کولو او مال لګولو وس نه لري او له الله تعالى څخه دا هيله کوي که چېرې ده ته څه پانګه او پيسې لاس ته ورشي، نو هغه به صدقه کوي. الله ﷻ ددوی په هکله داسې فرمايي: په داسې حالت

کې له خپلوانو او محتاجانو څخه په لطف او نرمۍ ببنښه وغواړئ، ترڅو د هغوی زړونه دردمند نشي.

﴿وَإِمَّا تُعۡرِضَنَّ عَنۡهُمُ ٱبۡتِغَآءَ رَحۡمَةٖ مِّن رَّبِّكَ تَرۡجُوهَا فَقُل لَّهُمۡ قَوۡلٗا مَّيۡسُورٗا﴾

یعنې که ته له دغو خپلوانو او مسکینانو او مسافرو څخه په دې اساس مخ اړوې چې تر اوسه د خپل رب د هغه رحمت (مال) په لټه (انتظار) کې یې چې ته یې هبله من یې، نو هغوی ته نرم ځواب ورکړه، له هغو څخه ببنښه وغواړه او خوږه خبره ورته وکړه، ترڅو له تا څخه خپه او خواشینی نشي.

په دې مبارک آیت کې د هغو مؤمنانو لپاره لارښوونه ده چې د اړو کسانو سره د مرستې کولو څخه عاجز دي، نو دوی دې د الله ﷻ در بار ته دعا وکړي، ترڅو الله ﷻ ورته دولت او پراخه روزي نصیب کړي چې بیا یې د الله ﷻ په لاره کې ولګوي او د خپلوانو او بیوزلو له مرستې څخه مال ونه سپموي، خو په هغه صورت کې چې له دوی سره د مرستې لپاره څه نه وي، نو له دوی څخه دې په خوږه او نرمه ژبه معذرت وغواړي.

د مال په مصرفولوکې اعتدال او منځلاریتوب:

الله تعالی بندګان له اسراف او بخل څخه منع کوي او په لګښت کې ورته د اقتصاد او میانه روۍ لارښوونه کوي، الله تعالی فرمایي:﴿ وَلَا تَجۡعَلۡ يَدَكَ مَغۡلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبۡسُطۡهَا كُلَّ ٱلۡبَسۡطِ فَتَقۡعُدَ مَلُومٗا مَّحۡسُورًا﴾

یعنې مه خپل لاس د بخل او شومتیا له وجې په خپلې غاړې پورې تینګ تړه او مه یې ډېر پراخوه چې په دواړو صورتونو کې به له پښیمانتیا او ملامتیا سره مخ شې.

مطلب دا دی چې مؤمن انسان باید له اعتدال او میانه روۍ څخه کار واخلي، بخیل ونه اوسي لکه د چاچې لاس په ځنځیر د غاړې سره تړل شوی وي او ونه شي کولای چې انفاق او صدقه ورکړي، همدارنګه مسرف او مبذر هم ونه اوسي، لکه: هغه څوک چې خپل لاس پرانیزي او هېڅ شی یې په لاس کې پاتې نشي.

نو د بخل او اسراف دا پایله ده چې خاوند یې هم د الله ﷻ له لوري، هم د خلکو له لوري او هم د خپل نفس له لوري د ملامتۍ وړ ګرځي، نو دا دواړه (بخل او اسراف) بد او ناوړه صفتونه دي چې د الله ﷻ رضا پرې نشي حاصلیدای.

په روزۍ کې پراخي او تنګي

بيا الله تعالى فرمايي: ﴿إِنَّ رَبَّكَ يَبۡسُطُ ٱلرِّزۡقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقۡدِرُۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرَۢا بَصِيرٗا﴾

يعني: پوه شه، ستا پالونکی چې هر چا ته وغواړي هغه ته پريمانه روزي ورکوي او هر چا ته چې وغواړي د روزۍ دروازې يې تنګوي. هغه د خپلو بنده ګانو پر حال ښه خبر دی او هغوی وينې. بندګانو ته د روزۍ پريماني او کموالی د الله ﷻ په ارادې او د هغه په حکمت او بشپړ علم پورې اړه لري. الله ﷻ د خپلو بندګانو په حالاتو ښه خبر او ليدونکی دی. الله تعالی ښه پوهيږي چې چا ته د روزۍ پراخي مناسبه ده او څوک دی چې فقر او تنګلاسي يې فاسدوي. همدارنګه الله ﷻ پوهيږي چې ځينو بندګانو ته يې يوازې فقر او تنګلاسي مناسبه ده. کله کله د روزۍ پريماني او تنګلاسي د بندګانو لپاره آزموينه وي، نو الله ﷻ د خپلو بندګانو په ټولو حالتونو ښه خبر او ليدونکی دی.

فعاليت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه د مرستې او صدقې د ښيګڼو، او همدارنګه د بخل د ناوړو پايلو په هکله د آيتونو او نبوي احاديثو په رڼا کې بحث وکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

- ❖ د خپلوانو د حقوقو د ادا کولو واجبوالی، له هغوی سره صله رحمي او د ښوزلو او مسافرانو مرسته.
- ❖ د اسراف او تبذير حراموالی، له اسراف څخه کرکه او د مسرف تشبيه کول له شيطان سره.
- ❖ هغه څوک چې د انفاق او صدقې ورکولو وس او توان نه لري هغه ته په کار ده چې په نرمو او خوږو خبرو سره معذرت وغواړي.
- ❖ له الله ﷻ څخه د مال غوښتنه، ترڅو يې د الله ﷻ په لاره کې ولګوي.
- ❖ په انفاق او صدقه کې ميانه روي او اعتدال، له بخل او اسراف څخه ډډه کول.

پوښتنې

۱–هغه حقوق چې خپلوانو، تنګ لاسو، محتاجانو او مسافرانو ته يې ورکول واجب دي کوم دي؟

۲– د تبذير معنا څه ده، د هغه د نهي علت څرګند کړئ؟

۳– څوک چې سوالګر ته د ورکړې لپاره څه ونه لري، څه بايد وکړي؟

۴– د لاندنيو چارو لپاره له قرآنی آيتونو څخه دليل راوړئ؟

الف– اسراف د خپل خاوند لپاره د ملامتی او پښيمانی لامل ګرځي.

ب– د روزی کموالی او تنګ لاسي د الله ﷻ له پلوه پر خپل بنده، د قهر او غوسې په معنا نه دی.

کورنی دنده

– د خپلوانو، مسکينانو او مسافرانو حقوق په لنډه توګه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

– د بخل او شومتيا ناوړې پايلې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

په معاملاتو کې عدالت او مسؤوليت

﴿وَأَوۡفُواْ ٱلۡكَيۡلَ إِذَا كِلۡتُمۡ وَزِنُواْ بِٱلۡقِسۡطَاسِ ٱلۡمُسۡتَقِيمِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلٗا ۞ وَلَا تَقۡفُ مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٌۚ إِنَّ ٱلسَّمۡعَ وَٱلۡبَصَرَ وَٱلۡفُؤَادَ كُلُّ أُوْلَٰٓئِكَ كَانَ عَنۡهُ مَسۡـُٔولٗا ۞ وَلَا تَمۡشِ فِي ٱلۡأَرۡضِ مَرَحًاۖ إِنَّكَ لَن تَخۡرِقَ ٱلۡأَرۡضَ وَلَن تَبۡلُغَ ٱلۡجِبَالَ طُولٗا ۞ كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُۥ عِندَ رَبِّكَ مَكۡرُوهٗا ۞ ذَٰلِكَ مِمَّآ أَوۡحَىٰٓ إِلَيۡكَ رَبُّكَ مِنَ ٱلۡحِكۡمَةِۗ وَلَا تَجۡعَلۡ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتُلۡقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومٗا مَّدۡحُورًا﴾ [الإسراء:٣٩-٣٥]

د کلمو او جملو معناوي

بِٱلۡقِسۡطَاسِ ٱلۡمُسۡتَقِيمِ: په عدل او انصاف، په برابره تله.

تَأۡوِيلا: نتيجه او پايله.

لَا تَقۡفُ: پيروي مه کوه.

مَرَحًا: په خيال او تکبر.

مَّدۡحُورًا: رټل شوی، شړل شوی، او د الله له رحمته لرې.

ژباړه

او پوره کړئ پيمانه کله چې پيمانه کوئ، او تول په سمه تله وکړئ، دا سمه کړنلاره ده او ښه پای لري، په هغه څه پسې مه ځه چې تا ته د هغه په اړه علم او پوهه نه وي.

بیشکه غوږ او سترګه او زړه هر یو له دغو (دریو واړو) دي له هغه څخه پوښتنه کړی شوی (په قیامت کې چې ولې دې په دنیا کې ګناه کوله) او مه ګرځه په ځمکه کې په خیال (او تکبر) بیشکه چې ته به ځمکه څېړې نه کړې او له سره به ونه رسیږې (د) غرونو (سرونو) ته له جهته د اوږدوالي. ددې ټولو کارونو بد اړخ ستا د رب په وړاندې خورا ناکاره (ناخوښه) دی.

دا هغه د حکمت خبرې دي چې ستا رب تا ته وحي کړي دی او له الله ﷻ سره کوم معبود مه نیسه، که نه نو په دوزخ کې به ملامت شوی او رټل شوی وغورځول شې.

تفسیر

په پوره پیمانه ورکولو امر

الله تعالی خپلو مؤمنو بندګانو ته امر کوي: ﴿وَأَوۡفُواْ ٱلۡكَيۡلَ إِذَا كِلۡتُمۡ وَزِنُواْ بِٱلۡقِسۡطَاسِ ٱلۡمُسۡتَقِيمِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلٗا﴾.

کله چې مو نورو ته څه شی پیمانه کول نو پوره یې پیمانه کوئ او که څه مو وزن کول، نو هغه هم پوره وزن کړئ، ځکه دا کار په دنیا او آخرت کې ستاسو په خیر او ښېګڼه تمامېږي، خلک له تاسو سره معاملاتو ته تشویقېږي او اخروي ثواب هم پرې ترلاسه کېږي.

په دې ځای کې نوروته پوره ورکول ځانګړي شوي دي، ځکه دلته د پلورلو خبره ده چې زیاتره په هغه کې کمی واقع کېږي، خو د اخیستلو پر مهال انسان حریص وي او نه غواړي چې حق یې کم شي.

په مجهولو شیانو پسې نه تګ

بیا الله تعالی انسان ته امر کوي: ﴿وَلَا تَقۡفُ مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٌۚ إِنَّ ٱلسَّمۡعَ وَٱلۡبَصَرَ وَٱلۡفُؤَادَ كُلُّ أُوْلَٰٓئِكَ كَانَ عَنۡهُ مَسۡـُٔولٗا﴾ یعنې د څه شي په هکله چې علم او اطمینان نه لرې هغه شی هیڅکله مه تعقیبوه، ځکه غوږونه، سترګې او زړه ټول مسؤول دي، نو انسان باید د خپل علم په حدودو کې واوسېږي او د هغه څه په هکله چې نه پوهېږي خبره ونه کړي،

لکه: څرنګه چې انسان د بې فایدې خبرې په اوربدو، دروغو او غیبت کولو د سوال او محاسبې لاندې راځي، همدارنګه به د منکراتو او عورتونو په کتلو ورسره محاسبه وشي. د انسان اعضا او غړي، لکه: غوږ، سترګې، زړه او داسې نور له پوښتنې لاندې راځي، دا ټول غړي به په قیامت کې په خبرو راشي او د انسان په ګټه یا تاوان به ګواهي ورکوي.

نو پر انسان لازم دي چې هوښیار اوسي، له ړانده تقلید څخه ځان وژغوري، کوم کار چې ترسره کوي په هغه کې د الله تعالی ویره په نظر کې ونیسي او پرته له بشپړ باور او یقین څخه دې حکم نه کوي او پر څه چې نه پوهیږي له هغه څخه دې ډډه وکړي.

له تکبر څخه ځان ژغورل

الله تعالی انسان ویروي، چې له ځان لوی ګڼلو او تکبر څخه ډډه وکړي، نو فرمایي:

﴿وَلَا تَمۡشِ فِي ٱلۡأَرۡضِ مَرَحًاۖ إِنَّكَ لَن تَخۡرِقَ ٱلۡأَرۡضَ وَلَن تَبۡلُغَ ٱلۡجِبَالَ طُولٗا﴾

یعني: ای انسانه! په نخرو، کبر او بې اندازې زیاتې خوشالۍ په ځمکه کې حرکت مه کوه، په خپل قوت، مال، دبدبه او چوکۍ د ویاړ او لوړوالي احساس مه کوه، اې انسانه! څرنګه په ځمکه کې تکبر کوې په داسې حال کې چې نشې کولای په خپلو قدمونو ځمکه وشلوې، څرنګه د خلکو په وړاندې تکبر کوې په داسې حال کې چې په ځان لوی ګڼلو او لوړ الوتلو سره نشې کولای د غرونو څوکو ته ورسیږې، ته له کمزورې او ببوسې مخلوق څخه پرته بل څه نه یې، نو له تا سره نه ښایي چې تکبر وکړې، ته په خپل تګ او خپله راشه درشه کې له نورو سره عاجزي او خاکساري غوره کړه، الله ﷻ فرمایي: ﴿كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُۥ عِندَ رَبِّكَ مَكۡرُوهٗا﴾ یعني له ټولو هغو کړو وړو څخه چې الله ﷻ منع فرمایلې هغه ټول د الله ﷻ په وړاندې ناوړه او ناکاره دي، نو باید له هغو څخه ځان وژغورې، ترڅو د الله ﷻ رضا حاصله کړې.

﴿ذَٰلِكَ مِمَّآ أَوۡحَىٰٓ إِلَيۡكَ رَبُّكَ مِنَ ٱلۡحِكۡمَةِۗ وَلَا تَجۡعَلۡ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتُلۡقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومٗا مَّدۡحُورًا﴾. یعني دا ځینې حکمتونه دي چې الله ﷻ درته د هغه وحي کړې ده

او هېڅکله د واحد الله ﷻ سره څوک شریک مه نیسه، کنه نو ملامت به شې او دوزخ ته به واچول شې.

ددې آیت عامه معنا دا ده چې الله تعالی پېغمبر ﷺ ته خطاب کوي او فرمایي: هغه څه چې په هغه مې تا ته امر کړی او یا مې له هغه څخه منع کړی یې هغه د الله ﷻ محکم کلام دی، نو هغو کسانو ته چې له تا څخه پیروي کوي لارښوونه وکړه چې په هغو شیانو چې پرې تشویق شوي عمل وکړي او له هغو شیانو چې ورڅخه منع شوي ځانونه وژغوري.

بیا الله تعالی له شرک څخه منع کوي او دا څرګندوي چې هر څوک له الله تعالی سره شریک نیسي، نو هغه به په داسې حالت کې دوزخ ته واچول شي چې هم به د خپل نفس له لوري او هم به د نورو خلکو له لوري په ده ملامتي ویل کېږي او د الله ﷻ له رحمت څخه به لرې وي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې لوست ګټې دا ډول دي:

- د الله ﷻ په اوامرو عمل او التزام کول، ډیرې زیاتې دنیوي ګټې او په آخرت کې د الله ﷻ په وړاندې انسان ته ستر اجر ورپه برخه کېږي.
- د پیمانې پوره ورکول واجب دي باید په تللو او پیمانه کولو کې عدالت او انصاف مراعات شي او له کمولو څخه یې ډډه وشي.
- په یوه مسئله کې پرته له علم او پوهې خبرې او حکم کول، له منکراتو څخه دي چې انسان باید له هغه څخه ځان وژغوري.
- په لاره تللو کې پر ځان ویاړل، نخرې او تکبر کول حرام دي.

پوښتنې

۱- په دنیا او آخرت کې د پیمانې پوره کولو ګټې څه دي؟

۲- د هغه څه چې انسان ته پرې پوهه حاصله نه وي، د هغه له پیروۍ او عمل څخه د منع سبب څه دی؟

۳- د انسان غړي او اندامونه د قیامت په ورځ له څه شي څخه پوښتل کېږي او بیا څرنګه ځواب وایي؟

۴- متکبر انسان ته د یادونې سبب چې ځمکه شلولی نشي او د غرونو لوړوالي ته رسیدلی نشي څه دی؟

په مطففین سورت کې د اندازې او تلې د کمولو کیفیت ذکر شوی، نومورې آیتونه تلاوت او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد و علی آله و أصحابه أجمعین، و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین